

OSLO OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Ny biskop i Oslo Katolske Bispedømme, s. 1
Velkommen, biskop Bernt!

Lars Roar Langslet, s. 2
Hellig Olav og norsk statsbygging

Janne H. Matlary, s. 9
Kompliserte svar på kompliserte spørsmål –
Om Kirken og norske medier

Helge Erik Solberg, s. 15
Teilhard de Chardin – forsker eller filosof?

Johannes Maria Størksen o.c.d., s. 19
Møter med de gamle i Bibelen

Tove Bull om bok av Geirr Wiggen, s. 23
Lærd og tankevekkjande om stillheit

Anne Bente Hadland o.p., s. 26
Rop, Katarina!

Per Vollset, s. 29
Ikke å kunne selv – det siste vi skal lære?

Bokomtaler, s. 31
Bøker av Joseph Ratzinger og Jürgen Habermas, Notto Thelle,
Susan Sontag og Per Bjørn Halvorsen o.p.

Begeistring i Köln, s. 35
Verdensungdomsdag og pavebesøk

FOKUS – MED SIDEBLIKK

Et ekstra tykt St. Olav denne gang, av flere grunner: Det er lenge siden sist; smalhans i kassen tilsier konsolidering (les: færre utgivelser); manuskriptbunken bulner – et redaksjonelt luksusproblem, men mens mangt i bunken er av det mer evig aktuelle slaget, går annet noe raskere ut på dato.

Ikke bare et tykt, men også et temmelig rikholdig St. Olav – med fokus på en rekke emner (se forsiden, som ikke dekker det hele!), og med utfyllende, kanskje også provoserende side- og skråblikk på saker og emner spredt rundt i bladet i mindre notiser og oppsett. Og her er brokker og biter om ganske andre ting av antatt interesse og aktualitet. Let og les!

Litt om et par av artiklene: Hovedpoenget i Janne Haaland Matlarys artikkel vil være kjent fra innlegg og intervju i media: Et frontalangrep på norske mediers uvitenhet, nedlatenhet og direkte uhøflighet når det gjelder kristendom og kirke – spesielt i katolsk versjon – og troens og kirkens relevans, samfunnsmessig og ellers. Men – og det understrekes i denne sammenheng: Artikkelen er skrevet spesielt for St. Olav som hadde invitert statsviter Matlary inn i spaltene, og den lå i redaksjonen da Matlary sammen med pater Pollestad midt i beste agurktid valgte å gå ut med sine anklager – et effektfullt stunt, for reaksjonene uteble ikke! Om noe av luften derved skulle synes å være gått ut av ballongen, er det likevel 'plenty of punch' og tilstrekkelig sprut igjen i innsparket til at debatten fortjener å føres videre – kanskje også med noe annet fokus – i St. Olavs spalter.

Helge Erik Solbergs artikkel om jesuitten, paleontologen og geologen Teilhard de Chardin 'skyldes' at det i år er 50 år siden han døde; samtidig passer den rett inn i dagens heftige diskusjon på luthersk mark her hjemme om skapelse og evolusjon. Neste nummer av bladet bringer mer om emnet vitenskap og tro, aktuelt også på katolsk mark, ikke minst siden Wiens kardinal Schönborn tidligere i sommer skapte internasjonal debatt ved et kontroversielt innlegg i The New York Times om nettopp evolusjon og katolsk tro. Så heng med videre!

Eldreomsorg – eller mangel på tilstrekkelig sådan – var av de ting som ble fokusert i den nyss overståtte valgkamp. Karmelittmunken Per Størksen, tidligere praktiserende lege, nordmann, nå bosatt i Sverige, har valgt et annet, nærmest omvendt perspektiv: I artikkelen «Møter med de gamle i Bibelen» er ikke de gamle først og fremst *objekter* for omsorg og eventuell lagring på institusjon, slik det oftest er underforstått i dagens debatt – tvert imot: De gamle er *subjekter*, personer med en oppgave langt ut over det å være gebrekkelige påminnelser om livets forgjengelighet.

Og her er stoff om Verdensungdomsdag og pavebesøk i Köln i august i år. Hovedpost på pave Benedikts program under besøket var Verdensungdomsdagen, men fordi reisen fra Tiberen til Rhinen var den nye paves første utenlandsreise etter valget i april, fikk den også et mer offisielt preg med møter med regjeringsrepresentanter, med ledere for Kölns tallrike muslimske minoritet og ledere for andre kristne kirkesamfunn. Og, ikke minst viktig, et besøk i byens synagoge; annen gang i historien at en pave trer inn i en synagoge. Derfor: Hovedfokus i St. Olav på Verdensungdomsdag og paveord i den forbindelse, men sideblikk også på ord i andre sammenhenger – som forbundspresident (og lutheraner) Horst Köhlers velkomsttale, der han gir sin pavelige landsmann følgende skussmål: «Hos Dem forenes lærdom med visdom.» Hvor mange kirkeledere/statsledere – for det siste er jo paven også! – får i dag en slikt attest?

Minneord over broder Roger, grunnlegger av det økumeniske munkefellesskapet Taizé, er også med i dette nummer. Denne vel 90-årige fredens og forsoningens mann ble i sommer meningsløst knivstukket til døde av en sinnsforvirret rumensk kvinne. Tittelen på en bok av broder Rogers fra 1996, sier mye om hans sinnelag og utstråling: «I alt en indre fred.» Og slik karakteriserer hans etterfølger, broder Alois, «ånden» fra Taizé, den lille byen i Bourgogne som på grunn av broder Roger og hans medbrødre, er blitt et senter for unge kristne i Europa, hundretusener søker dit hvert år: «Glede, enkelhet og nestekjærlighet.» Et lysende fokus nå som høstmørket kryper nærmere. UKJ

Velkommen, biskop Bernt!

På Hellig Olavs festdag, 29. juli, ble det kjent: Pave Benedikt XVI har utnevnt Markus Bernt Eidsvig Can.Reg. til å etterfølge biskop Gerhard Schwenzer som ny biskop i Oslo Katolske Bispedømme; biskop Schwenzer søkte, som kjent, på sen vinteren Vatikanet om å få gå av.

Kort om vår nye biskops vita: født på Rjukan 12. september, døpt i Den norske kirke, søndagskolebarn, KFUM-speider, medlem av ungdomsforening og 'Laget', Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag. Drar 19 år gammel til Oslo for å studere teologi ved Teologisk Fakultet med tanke på å bli prest i Den norske kirke, men slik ble det ikke, selv om han ble cand. theol. i 1978. Han hadde etterhvert nærmet seg den katolske kirke og ble opptatt i dens fulle fellesskap i 1977.

Hva som trakk i den retning? «Jeg tror jeg hadde en katolsk tradisjonsforståelse og kirkebegrep. Jeg fant en logisk vei inn,» sier Eidsvig selv i et intervju i Vårt Land i anledning bispeutnevelsen. Noen opplevelser «fremskyndet nok» konversjonen: Et uheldig kuréropdrag i Moskva i 1976 – beskjedent om at hans kontaktmann var fengslet, nådde ham for sent – førte til tre og en halv måned i enecelle med kun Gud og tidebønebok å støtte seg til, etter en stund også en slitt Bibel. I fengslet hadde han «en dyp åndelig opplevelse».

Noen ord i ett av de to jubileumsforedrag Eidsvig holdt i 1993 ved 150-årsfeiringen for reetableringen av den katolske kirke i Norge, kaster ytterligere lys: «Få land har så subjektive religiøse tradisjoner som det moderne Norge... At gudstroen ikke er avhengig av at vi til enhver tid føler noe, ja, at vi har lov til å være rolige når vi har fremsagt den felles tro, dette er noe mang en konvertitt har opplevet som en enorm lettelse, for mange har det gjort et voksent forhold til Gud mulig.»

Kort om vår nye biskops katolske løpebane: Etter Mastergrad i teologi ved Heythrop College, London, prestevigsel i 1982 ved biskop John W. Gran, så kapellan i Bergen 1986 til 1991. Derefter novise hos augustinerkorherrene i Klosterneuburg

ved Wien, ordensløfter i 1996; arbeider som sogneprest i St. Leopold, Klosterneuburg, blir raskt novisemester i sitt kloster – og nå altså biskop i OKB. Ikke et embede han har ønsket eller søkt, men en oppgave både Roma og hans orden, etterhvert også han selv, mener han ikke kan si nei til. Og som han nå, når valget er gjort, ser frem til, ikke bare med «angst og beven», men, som han sier til St. Olav, «oppmuntret og beveget over de tallrike henvendelser og

gode ønsker» han har fått fra «uventet mange hold».

Godt rustet til oppgaven turde vår nye biskop være: mangesidig teologisk utdannelse, bred pastoral praksis samt ledererfaring. Dertil: Man blir neppe en aktet og 'produktiv' novisemester i et stort kloster uten gode porsjoner menneskekunnskap kombinert både med nøkternhet og innlevelsessevne, evne til å se andre og få andre til selv å se – samt, det sier seg selv, trygghet på eget kall og ankerfeste. Og, ikke minst: evne til å trekke andre med på troens vågestykke! At den nye biskop også har stor sans for humor og liten sans for selvhøytidelighet, fremgår av ferske intervjuer og tiltredes uforbeholdent av dem som kjenner ham – 'sanser' som er nyttige inntil det uunnværlige i både kloster- og hyrdesammenheng!

Da sogneprest Eidsvig høsten 1991, etter å ha dradd prosjektet 'Nye St. Pauls Skole' vel i havn, forlot Bergen med kurs for Klosterneuburg, var beskjedent fra St. Olavs redaksjon: «Vi trenger deg fremdeles her hjemme og hyrer deg, *volens volens*, som fast medarbeider.» Og det har han, som i studietiden var tilknyttet Morgenbladet som journalist, vært siden da, de siste år mer i navnet enn i gavnet – arbeidsbyrde og ansvar i Klosterneuburg avtok jo ikke med årene! Nå gir St. Olavs redaksjon med glad takk slipp på sin faste medarbeider Bernt – nå er det vi i redaksjonen som blir hans, biskopens, medarbeidere.

Redaksjonen slutter seg til biskop Gerhard Schwenzers ord da utnevelsen av hans etterfølger ble kjent: «Måtte Gud velsigne ham og hans gjerning.» Og tilføyer for egen regning: «Velkommen hjem, biskop Bernt!»

Hellig Olav og norsk statsbygging

AV LARS ROAR LANGSLET

«Når Norge i år fyller 100 år som en helt selvstendig, moderne stat, bør det minnes om at det var Hellig Olav som la det første grunnlaget for tusen år siden, i sin kongsgjerning og især som vår rikshelgen, kristningskonge og martyr, i de kommende århundrer. Den norske løve, dette velkjente norske villdyr, holder fortsatt Hellig Olavs øks i potene, både i vårt riksvåpen og vårt kongeflagg, som et tegn på det,» skriver Langslet i denne artikkelen, skrevet – og fremført i en noe forkortet form – som hovedtale og første innlegg ved et seminar under årets Olsokfeiring, etter initiativ av biskop Wagle, om hellig Olav i norsk «nasjonsbygging».

Det har vært sagt at ingen manns død har hatt så store ringvirkninger gjennom vår historie som Olav den Helliges død her på Stiklestad. Nederlaget dengang ble vendt til en seier som har preget Norge i all ettertid. Men seier gjennom kamp og nederlag er også det høyeste kristne trosvitnesbyrd, som martyrene, og blant dem vår norske helgenkonge, har bevitnet med sin død.

Olav Haraldssons 15 år som konge hadde vært en skjellsettende reformtid. Han ble den første rikskongen som fikk styringsmakt over så å si hele landet, og skapte et administrativt nettverk som gir det første omrisset av en samlet norsk

stat. Han innførte «kristenretten», som ble grunnmuren for en ny rettsoppfatning av human støpning, med vekt på rettigheter og plikter også for den enkelte. Han fullførte kristningen, og fulgte opp med et kirkelig organisasjonsmønster som skulle sikre kristentroen varig nærvær i alle deler av landet.

Fra nederlag til rikssymbol til seiglivet «undergrunnsliv»

Men det var alt dette som etterhvert førte til slikt raseri blant stormennene og deres støttetropper fra alle landsdeler at de samlet seg her for å felle ham og gjøre slutt på den utålelige «sentralstyringen». Kongen falt, og de fleste av hans trofaste med ham. Etter alle verdslige mål var det sammenbruddet også for de store reformer kong Olav hadde innført. Men så skjer det merkelige og i bunn og grunn uforklarlige som kullkastet alle verdslige mål: Den falne kongen får ry som en hellig mann, og på få måneder

Lars Roar Langslet er tidligere stortingsmann og kulturminister; har hatt mange verv i katolsk sammenheng; forfatter av en rekke biografier, bl.a. «Olav den hellige» (Gyldendal 1995).

snur oppfatningen av ham og hans verk. Det er jo ikke nordmanns vis å skifte syn så raskt, som regel skifter vi ikke syn i det hele tatt. Men allerede året etter sin død ble Olav helgenkåret, med

Forsiden av Det Norske Samlagets utgave (1995) av «Passio Olavi» som handler om «lidingssoga og gjerningane åt den heilage Olav» – en faksimile av 1930-utgaven der Eilif Skard stod for oversettelsen fra latin og Carsten Lien for formgivingen.

folkets oppslutning, beretter Snorre. Helgenkåringen endevendte alt, og ble det definitive gjennombruddet for de to sakene som hadde vært kongens program: Et samlet rikskongedømme og et kristent retts-samfunn, etter det mønster han kjente fra samtidens Europa. Han seiret gjennom sin død.

Det bildet som nå dannet seg av helgenen Olav, ble en mektig drivkraft

for det vi i dag kaller sosial integrering: Han var kongenes faste ryggstøtte, men også småfolks trofaste beskytter, skytshelgen for både de reisende og de bofaste, for bønder, sjømenn og handelsfolk. Hele folket stod under hans vern, og med sin kongeverdighet var han den fremste til å be for dem ved Guds trone. Dermed vokste det også frem en følelse av å være et samlet folk, og rikskongedømmet ble akseptert som et naturlig og nær sagt gudvillett uttrykk for det.

Slik ble Hellig Olav selve rikssymbolet i århundrer fremover. Når Norge i år fyller 100 år som en helt selvstendig, moderne stat, bør det minnes om at det var han som la det første grunnlaget for tusen år siden, i sin kongsgjerning og især som vår rikshelgen, kristningskonge og martyr, i de kommende århundrer. Den norske løve, dette velkjente norske villdyr, holder fortsatt Hellig Olavs øks i potene, både i vårt riksvåpen og vårt kongeflagg, som et tegn på det.

På 1100-tallet ble det utviklet en Olavs-ideologi med store konsekvenser for både kirke og stat, av erkebiskop Øystein – den første geniale trønderen i norsk politikk. Hellig Olav ble

utropt til «Norges evige konge», og hans etterfølgere på tronen måtte erklære seg som hans vikar og vasall, og avlegge ed på at de ville leve opp til hans forbilde og holde seg til «St. Olavs lov», som ble navnet på hele det norske lovverket i århundrer fremover.

Etter reformasjonen kom det strengt forbud mot all helgendyrkelse, og den kirkelige Olavsarven ble bannlyst, men den levde lenge sitt undergrunnsliv i folkefromheten og lokale Olsokfester, og den satte friske skudd i en rik flora av sagn og viser, som først ble nedtegnet under romantikken. Olavssymbolikken i statslivet ble derimot ført videre, kongene henviste som før til St. Olav og hans lov som selve grunnlaget for det norske kongeriket. Først under Christian IV ble slikt gammeldags krimskrams erstattet med nyere krimskrams, men hans sønn Frederik III, som innførte eneveldet, avgav den siste kongelige forsikring vi har bevart, om at hans norske undersåtter skulle «holdes ved St. Olavs lov» (1648).

Nytt liv i Olavsarven

Så gjør vi et langt hopp frem til 1814, det er der vi må begynne å lete når noe skal sies om Hellig Olavs betydning for nyere norsk nasjonsbygging. Den *kirkelige* Olavsarven var nå nesten glemt, og alle dens litterære vitnesbyrd fra middelalderen, som *Passio Olavi*, *Geisli*, Olavsliturgien osv.. Pilegrimsferdene fra fjern og nær hadde forlenget tatt slutt, og Nidarosdomen, der helgenens grav hadde vært Nordens viktigste valfartsmål, lå i ruiner.

Det var en annen hovedskikkelse i norrøn middelalder som blåste nytt liv i Olavsarven på denne tiden, nemlig Snorre. I *Heimskringla* ruver jo Hellig Olav over alle andre norske konger – hans saga utgjør 1/3 av hele verket, og adskillig legendarisk stoff om ham inngår også i de andre kongesagaene, så han er selve aksene i dette storverket.

Snorre var kjent blant bokbevisste nordmenn siden Peder Claussøn Friis' oversettelse i 1633 – den ble gjenoptrykt i 1757, men femti år etter var bare få eksemplarer intakte. Gerhard Schøning oversatte *Heimskringla* i 1770-årene, og det var nok hans utgave som mange av fedrene på Eidsvoll kjente. Men 1800-tallet åpnet for en veritabel norsk Snorre-vekkelse: «Nasjonsbyggerne» brukte kongesagaene som et bevisst redskap for å oppdra folket til å se Norge som et selvstendig rike med en ærerik fortid. Da

Jacob Aall hadde varslet sin Snorre-oversettelse, som kom i 1838, skrev Henrik Wergeland typisk nok at den «vil vorde et af Nationens bedste Vaaben».

Det hele begynte med Grundtvig, som utgav sin nokså frie oversettelse av Snorre i 1818 – et dansk-norsk prosjekt med økonomisk støtte fra bl.a. Det Norske Studentersamfund. I Norge ble den allikevel en parentes som knapt ble åpnet – det passet ikke for våre nasjonale følelser at en dansk dikter skulle tolke våre kongesagaer, sogar med raus bruk av sjællandsk folkemål. Jacob Aalls påkostede Snorre-utgave (han var jo styrtrik og betalte det selv) ble langt mer lest – det var den som førte Ibsen og Bjørnson inn i kongesagaenes verden. P. A. Munchs oversettelse i 1859 var billigere og fikk nok desto større utbredelse. Men den nasjonale storsatsingen på Snorre kom først med Gustav Storms oversettelse og de velkjente illustrasjonene av tidens fremste kunstnere, i stor praktutgave i 1899, og i folkeutgave året etter med et opplag på hele 100 000. Stortinget hadde gitt støtte til billigutgave på begge målformer, og nå ble Snorre folkelesning som den suverent viktigste boken i vår nyere historie, med Bibelen og salmeboken som eneste konkurrenter i opplag og salg.

Det var Snorre-renessansen som gjorde at Hellig Olav gjenvant en viktig plass i nordmenns nasjonale bevissthet – men nå mer som *helte*konge enn som helgen. De helgenberetningene som Snorre gjengir om ham, ble vel avskrevet som legender uten betydning i vår opplyste lutherske enhetsstat. Til gjengjeld ble Nidarosdomen påny opphøyet til nasjonalhelligdom, da fedrene på Eidsvoll vedtok Grunnlovens § 12, som bestemte at kongens kroning og salving skjer «i Trondhjems Domkirke». Vedtaket skjedde med 88 mot 22 stemmer. Motstanden skyldtes ikke frykt for ny helgendyrkelse, men den velkjente norske redselen for utgifter – i møtereferatene fra Eidsvoll i 1814 har jeg ikke sett noen referanse til Hellig Olav. Men alle visste selvsagt at det var «Olavs kirke», slik Wergeland sier i sin lovprisning av dette «Nordmannavirke»: «Hakons Hal og Olafs Kirke, reise vilde de af Gruus». Og gjenreisningen av «Olavs kirke» ble dermed 1800-tallets store norske kultursatsing, enda det gikk lang tid før den kom i gang, etter sterkt påtrykk fra bl.a. vår berømte maler J. C. Dahl.

Nicolai Wergeland, medlem av Riksforsamlingen, tok Snorre til vitne på den første av

«Danmarks politiske Forbrydelser mod Norge», som han skrev bok om: Det var den onde danske kong Knut som forførte nordmennene til å kjempe mot sin rette og sanne konge her på Stiklestad. Sønnen Henrik hadde tydeligvis sans også for den *religiøse* dimensjon i Olavsarven. Da katolikkene i 1843 fikk lov til å etablere fast menighet i Christiania, ivrig støttet av Oscar Is katolske dronning Josefine, skrev Wergeland begeistret om den takt den tyske katolske presten viste mot vår nasjonalfølelse ved å vie kapellet til St. Olav, «Norges Skydshelgen». Dikteren var så fascinert at han møtte frem til messene og ble nær venn av pastor Montz – de var sammen til stadighet, Wergeland hjalp ham med norsken i preknene, og Montz hjalp Wergeland med å skrive en artikkel på tysk. Den unge pastor Montz ble også invitert med dikteren hjem til Eidsvoll og fikk endog ri på Veslebrunen. Vennskapet varte helt til Henrik Wergelands død.

I 1847 besluttet Oscar I å opprette en norsk ridderorden, Den Kgl Sanct Olavs Orden, «til Ihukommelse af den Konge, der i sin Tid befriede Norge fra fremmed Vælde, og maa ansees som Rigets anden Stifter samt som første Ordner af dets christelige Lovgivning». Dermed fikk Hellig Olav påny status som kongelig sentralsymbol – men påminnelsen om at han befridde oss fra fremmedvelde skulle møte bernadottekongen som en farlig bumerang på slutten av unionstiden.

St. Olav ble ingen ruvende skikkelse i tidens norske diktning. Welhaven skrev tre Olavs-

Pastor Gottfried Ignatius Montz, som grunnla den katolske menigheten i Christiania i 1842-43, ble en nær venn av Henrik Wergeland. Dokumentet Montz holder i hånden, er den kongelige resolusjon av 6. mars 1843 som gjorde menighetsgrunnleggelsen lovlig.

I forbindelse med grunnleggelsen, skrev Wergeland begeistret om den takt den tyske presten viste mot vår nasjonalfølelse ved å vie kapellet til St. Olav «Norges Skydshelgen». Illustrasjon fra «Den katolske kirke i Norge», Aschehoug 1993.

»romanser», der han antyder linjer mellom kongens mirakler og Norges gjenoppstandelse. Bjørnson skrev hans navn inn i «Ja vi elsker» og laget det lange diktet om «Arnlfjot Gelline», en av Olavs stridsmenn – og Per Sivle udødeliggjorde en annen av dem, «Tord Foleson». Men hverken Ibsen eller Bjørnson brukte stoff fra Olavssagaen i sine historiske skuespill. Det gjorde derimot Vinje, men *Olav Digre* hører til hans svakeste arbeider. Til gjengjeld er mesterverket *Ferdaminni* blitt tolket som beretningen om en pilegrimsferd til Olavs helligdom, Nidarosdomen – den ligger i ruiner, akkurat som gamle Norge, men nå skal både folket og domen gjenreises!

Det kirkelige gjennombruddet kom i 1930, 900-årsjubileet for slaget på Stiklestad... overraskende unison oppslutning om at det skulle feires i stor bredde.

Hellig Olav og Den norske kirke

I Den norske kirke var Hellig Olav fortsatt et dødt navn, men i 1856 skrev en prest med den anonyme signatur LT tre lange artikler i Morgenbladet, der han slår til lyd for å gjenoppta den kirkelige Olavsfeiringen, og sogar trykker utkast til en liturgi. Det var nok tryggest at han skrev

anonymt, for nå kom en styrtstjø av motinnlegg med advarsler mot denslags papisme. Det er en innbilt fare, svarer LT. Paulus pålegger oss jo å be for hverandre, så vi er på trygg evangelisk grunn når vi ber Olav om forbønn, for «misbruken opphever ikke bruken». Men så døde debatten hen uten noen konsekvenser, slik norske debatter pleier å gjøre.

Olavsarven ble derimot tatt opp for fullt ved de norske folkehøyskolene på grundtvigsk grunn. Da den første av dem, «Sagatun», ble åpnet i 1864, var salen prydet med bilder av bl.a. Olav den Hellige og Grundtvig. Presten Christopher Bruun (modellen for Ibsens Brand) gikk fra sitt «Vonheim» i bresjen for både skolene og Hellig Olav. I 1893 skrev han i *Luthersk Kirketidende* at St. Olav bør minnes som kristendommens grunnlegger i Norge. I 1897 fulgte Bjørnstjerne Bjørnson opp med en stor artikkel i *Verdens Gang*. Hvem har ellers så stor fortjeneste av norsk kristendom og kultur, av lovligheten og de milde seder, som Hellig Olav?

spør han. Underlige ord fra en fritenkens munn! kommenterer Bruun i *For Kirke og Kultur*. Bjørnson har rett: Olsokdagen må igjen «komme til ære og værdighed inden vort folk», til minne om vår kirkes grunnleggelse.

Christopher Bruun gikk til aksjon. Han søkte om at Nidarosdomen måtte åpnes for Olsokgudstjeneste i 1897 (som også var året for Trondhjem bys 900-årsjubileum), og fikk fire tunge navn med på appellen: Professor Elias Blix (salmedikteren), skoledirektør W.A. Wexelsen (prest og tidl. kirkestatsråd for Venstre) og de to kjente prestene Thv. Klavens og Knud Krogh-Tonning. Men det kom blankt avslag fra stiftsprosten. De fem kunne jo søke om tillatelse ved kgl. resolusjon, skrev han, men forsikret at ikke én av byens prester ville delta i slike gudstjenester. Bruun avlo å søke om kgl.res., for «jeg holder det ikke for noget gode at have en konge til øverste biskop for Den norske kirke».

Avslaget kom nok fordi Hellig Olav «ikke var så heldig at være lutheraner», skrev Bruun. Men det var jo heller ikke kirkefedrene, som holdes så høyt i ære, og det er absurd å tro at kirken i Norge ikke er eldre enn 1537! Forslaget ble også dømt nord og ned fordi det kom fra Bjørnson. I det «rettroende Kristiania» er det nemlig to ufeilbarlige grunner til å stemple noe som galt: at det er forbudt i Bibelen, eller at det er anbefalt i VG.

Det er sørgelig at den norske geistlighet har så liten sans for det nasjonale, skriver Bruun. Der lå nok hovedpoenget. Dette var jo nasjonalismens glanstid både i Norge og Sverige – men i Sverige hørte den hjemme på ytterste høyre fløy i politikken, i Norge hadde den derimot sin base i det unionsradikale Venstre. Det dypt konservative norske presteskap var lojalt mot kongen og unionen, og syntes Bjørnsons forslag luktet av ukristelig venstrepolitikk.

Bjørnson til aksjon

Nå gikk Bjørnson til aksjon i all sin velde. Han var opprørt over avslaget til Bruun, men også over at Oscar II hadde avslått å feire Trondhjems byjubileum på Olsokdagen, han valgte isteden å komme 18. juli. Bjørnson bestemte seg nå for selv å reise til Trondhjem 29. juli, for å gjenreise Olsok som «vor store nationale Kirkedag». Det gjorde han til gagns med sin store tale på Ilevollene – en av Bjørnsons mest praktfulle taler. Vel var det som ventet

visse innslag i talen av «venstrepolitikk» – «Norge ligger under for fremmed Magt», som på Olavs tid, sa han – men også dyp følelse for den *religiøse* arven fra Hellig Olav, han som ble «Norges Overstyrer ved Guds Trone». Norske historikere har neppe tatt mål av det store tap vi led da vår nasjonalhelgen ble lyst fredløs i Norge. «Han var Landets Værn, dets Fane, dets Lov, dets høyeste Ærestinde.»

Det ble den største folkemønstring i byens historie. Professor Ernst Sars, venstresidens ledende historiker, holdt foredrag til støtte. Titusener strømmet til for å høre Bjørnson, og ble dypt grepet. Men for biskop Skaar var det en absurd tanke at Olsok kunne fremme kirkefølelsen, skriver Trygve Lysaker, biskopen så dette som en ren venstremønstring med et skremmende katoliserende islett. At Venstre skulle stå i ledtog med paven var unektelig en særlig interessant tanke.

Det hadde grepet om seg i distriktet. Kommune etter kommune vedtok at det skulle ringes med kirkeklokkene kvelden før Olsok. I Inderøy besluttet herredsstyret enstemmig å holde Olsokmesse, med sognepresten som drivende kraft bak aksjonen, og lensmannen skrev til biskopen og spurte hva han skulle gjøre for å hindre galskapen. Året etter kommenterte biskop Skaar på stiftsmøtet at dette var «noget som den romerske Propadanda har fuld Grund til at glæde sig over, men som den lutherske Kirkes Venner kun kan mindes med Sorg».

I 1898 holdt Wexelsen Olsokgudstjeneste i Nidarosdomen, som en klar provokasjon. Nå var han blitt kirkestatsråd igjen, og hadde dermed rett til å tillyse gudstjeneste uten å spørre biskopen om lov. Blix' vakre Olsoksalme ble da sunget for første gang (underlig nok er den blitt kastet ut av den nye norske salmeboken). Som statsråd sørget Wexelsen også for å autorisere egne tekster og bønner ved gudstjenester 17. mai og Olsok.

I 1900 holdt Bjørnson påny Olsoktale i Trondhjem. «Olavsdagen danner en god bred grunn for selvstændighet og nationalkultur på religiøs grunn, og dette kan vi da ikke tro, Høire har imot,» sa han – og opplyste at han ville prøve å få dannet en Olavskomite med samling av begge partier.

Etter unionsoppløsningen i 1905 holdt Bjørnson en stor tale i Østre Gausdal 13. august. Der leste han opp sin fine Olsoksalme (som heller ikke er med i den nye salmeboken!): «Du

folk i Hellig Olavs hjem, / som han blant frie førte frem, / som han gav lov og kristentro / ved dåpen i sitt martyrblood. / Nu reis deg, syng på Olavs dag / Til Olavs Gud om Norges sak!» Hellig Olavs kongsgjerning oppsummerte Bjørnson slik: «I den kristne tro skulde alle blive gode nordmænd under sin egen konge. Man skulde ikke sogne til en konge i et andet land, men blive hel og sand i sin lovfølelse, i sin troskab mod hjemmet.»

Ved kongevalget i november ble ønsket oppfylt til Bjørnsons store glede, og Wexelsen, som nå var Nidaros' biskop, kronet Haakon VII i «Olavs kirke». I 1905 kom også det store omslaget i geistlighetens holdning til det nasjonale. Nå sluttet presteskapet unisont opp om den nasjonale bølgen og selvstendigheten – bortsett fra Christopher Bruun, en av de få som stemte mot unionsoppløsningen og ble mobbet for det siden.

«Helgenen» Olav – et brysomt tema

I 1905 var den egentlige «nasjonsbyggingen» fullbyrdet. Olavsarven ble aldri noen hovedsak i prosessen, men særlig på slutten av unionstiden, gjennom Bjørnsons og Christopher Bruuns landskjente aksjoner, ble helgenkongens kamp mot fremmedveldet opphøyet til et forbilde for den nasjonale mobilisering i vår tid. At vår nasjonalhelgen var en konge, gav nok også historisk klangbunn for at monarkiet fikk så sterk oppslutning i 1905, endog blant tidligere republikanere.

Men Bjørnson så klarere enn noen at Olavs kamp var blitt kronet med seier gjennom hans død og helgenstatus, og ble mer og mer fascinert av *helgenen* Olav og den religiøse kjernen i arven fra ham. Det var et mer brysomt tema for andre, og især i geistligheten. For hvordan skulle en kirke som tok avstand fra all helgendyrkelse, stille seg til en gjenopplivet middelaldersk helgen, selv om han var aldri så norsk?

Det var ikke noe stort dilemma ved folkehøyskolene, som bygget på rotfast norskdom og gladlynt grundtvigsk kristentro. Det var især i disse miljøene at Olavsarven ble dyrket i tiden etter 1905, med Olsokfesten som årlig høyde-

Bjørnson... ble mer og mer fascinert av helgenen Olav og den religiøse kjernen i arven fra ham... et mer brysomt tema for andre, og især i geistligheten.

punkt. Nye kjente skikkelser kom til i den tradisjonen, som Lars Eskeland på Voss og Olav Aukrust i Lom. På katolsk hold skrev den meget

St. Olav. Detalj fra «Olofskåpet» i Värmdö kirke, Uppland, utført av Lars Snickare 1514.

historiekyndige Sigrid Undset fine essays om helgenkongen, som hun æret høyt. Men i Den norske kirke ble hverken 1897 eller 1905 noe gjennombrudd for kirkelig Olsokfeiring. I Trondhjem ble Olsok fortsatt forbundet med venstrepolitikk og målsak. Da Arne Fjellbu ble prest ved Nidarosdomen i 1921, oppdaget han med for-

skrekkelse at det ennå ikke var åpnet for Olsokgudstjenester i nasjonalhelligdommen.

900-årsjubileet i 1930 – et gjennombrudd

Det kirkelige gjennombruddet kom i 1930, 900-årsjubileet for slaget på Stiklestad. Nå var det overraskende unison oppslutning om at det skulle feires i stor bredde, også Hallesby skrev vakkert om Olavs heltmodige død for Kristus og hans kirke. Kirkeledere i mange land ble invitert, og alle norske dissenter-samfunn, men katolikkene svarte nei takk, de holdt sin egen feiring – dette var lenge før den økumeniske bevegelse kom livgivende inn også hos dem.

Det ble den største kirkemønstring i Norgeshistorien. Biskop Berggrav skrev nesten ekstatisk at han hadde aldri kunnet tenke seg noe slikt, «men da det kom, så kom det med en velde og en høihet og en skjønnhet som truet med å knuse ens indtryksevne... Ikke visste jeg at Norge eide dette, men nu kan ingen ta det fra oss, selv om vi aldri så meget splitter oss i mellom». Over 40 000 møtte frem på Stiklestad, kongehuset, statsmaktenes fremste, lange prosessjoner av biskoper og prester, høye utsendinger fra andre kirker og et bølgende hav av folk. «Hele det levende Norge lyttet og var et eneste bankende hjerte,» skriver Berggrav. I Nidaros-

domen, hvor det gjenreiste vestskipet med korsalter nå ble vigsløst, ropte den svenske erkebiskop Söderblom «Hell Kristmän, Korsmän!» som hilsen til den fullsatte kirken – «genom Olavs bragd och blod» er Guds budskap blitt formidlet gjennom århundrene til det norske folk, sa han.

En enslig skurrende røst kom til da marxisten professor Edvard Bull holdt foredrag midt under festen og utmalte Hellig Olav som en røverhøvding, som aldri hadde kjempet for noe annet enn personlig maktbegjær. En annen kjent historiker, Fredrik Paasche, talte i et helt annet toneleie i domkirken: Arven fra Hellig Olav ble «byggende makter i landet... Olav Haraldsson lever i St. Olavs kirke, i St. Olavs lov og i Norges rike. Vi har mottatt noe av ham, alle».

Myndighetene hadde oppfordret alle landets menigheter til å holde Olsok-gudstjeneste det året, og det kom nesten ingen motreaksjoner. Fra nå av ble Olsok fast flaggdag, og kirkene fulgte opp med årlige Olsokmesser.

Under krigen ble Hellig Olav påkalt som nasjonal samlingskikkelse av begge sider i kampen. Nazi-styret, som dyrket norrøn symbolikk, reiste Hellig Olav et monument i heroisk stil her på Stiklestad – det ble revet like etter krigen. Motstandsmannen Håkon Wergeland, en av våre fremste pedagoger, skrev en dristig artikkel i *Kirke og Kultur* i 1941 om Olavsarven. «Atter gjeld det eit fritt og sjølvstendig Noreg mellom nasjonane. Atter gjeld det å berga vårt folk frå avgudane i gamle og moderne former.» Derfor er Hellig Olavs strid aktuell som aldri før. Håkon Wergeland siterer bønnen i Bjørnsons Olavsalm: «Å, du som elsket Olavs verk, / gjør oss i prøvestunden sterk.»

Ringen sluttet

Fra Wergeland til Wergeland – ringen er sluttet i vårt raske overblikk på Olavsarven i norsk nasjonsbygging. Det som er skjedd i det siste, har vi alle sett: Et voksende oppbud av Olsokfester, spel og festivaler over hele landet, men med sitt sentrum i Trondheim og her på Stiklestad. Olsok er fast festdag i kirkene, pilegrimstradisjonen er blitt levende igjen, og de økumeniske kontakter har gjort vår nasjonalhelgen til en samlende skikkelse.

Den store forskjell fra Bjørnsons tid er at Hellig Olav ikke lenger blir brukt som symbol for norsk nasjonal reisning. I 2005 er det særlig

aktuelt å minne om at han i middelalderen fikk status som en «nordisk overhelgen» (M. Blindheim), med Olavskirker spredt langs han-sakystene fra Polen til Hamburg, i England og i alle deler av Norden, især i Sverige, der St. Olav var den mest populære helgen helt til Sta. Birgitta – en trofast Olavsvenn – gjorde ham den rangen stridig mot slutten av middelalderen. De svenske pilegrimsferdene til Nidaros hadde særlig bred oppslutning, og Uppsala- domen ble viet til både St. Erik og St. Olav – også som et listig mottrekk for å bremse på svenske bønders store gavmildhet mot Nidaros- domen. Flere steder i Sør-Sverige, og på Åland og Gotland, har Olsok-feiringen foregått så å si uavbrutt ned til vår tid. Idag er Hellig Olav påny blitt en samlingskikkelse for kristen for- brødring over landegrensene, og på særlig vis et symbol for det svensk-norske vennskap vi med rette hylder i år, for St. Olav var svensk-norsk fellesarv. Men det passet det ikke Bjørnson å si noe om i 1897.

«Ikke alle er døde som i jorden er lagt,» sa Fredrik Paasche i 1930. Her på Stiklestad døde en norsk konge for snart tusen år siden. Han ble

Fra Bjørnstjerne Bjørnsons tale på Olavsdagen 1897:

Kong Olav Haraldsson og Olav den hellige er ikke den samme. Den første, som vi kjender ham fra Snorre og vore Historikere, er bare Fodstykke for den andre, som i fem hundre aar steg saa højt og gjorde saa stor Gjerning i det norske Folk, at ingen norskfødt naar ham til ankelen.

Det kunde ikke ha været saa, hvis ikke ogsaa den første, Kong Olav Haraldsson selv, hadde været en stor Mand, – større end han nu ofte synes [-]

Snorre Sturlason har sett ham, som han var; hos ham har Olav Haraldsson sin fulde Højde. Snorre samler sin Dom i disse faa ord: «Landsfolket rejste sig mod Olav, fordi han var retfærdig. Men Olav vilde heller opgi sit Kongedømme end sin retfærdighet.» Et stolt Efermæle for en Konge-Reformator. Kong Olav Haraldsson vilde bygge den retfærdige Guds Trone over dette Folk; men for hver Sten, han bar op til den, ramlede en ned af hans egen Trone. Han saa det, men blev ved at bære op. [-]

Vore Historikere har neppe værdsat højt nok det Tab, vi led, da vor norske Helgen blev gjort utlæg i Norge. Vi maa sætte os ind i, hvad han betød for hver enkelt: et skinnende Barneminne, et

utropt til helgen, ikke fordi han hadde vært et uvanlig lytefritt menneske, men fordi Gud på særlig vis hadde brukt hans liv og død som sitt redskap, og som rikshelgen levde han videre gjennom århundrene og ble viktig for vår felles skjebne.

Mine siste ord må nærme seg helgenen. Uten ham som levende midtpunkt ville alt jeg har fortalt om Olavsarven, bare være et flimmer av fjern historie, som moderne mennesker knapt kan forstå. Jeg skal ikke gå inn på teologiske syn som ennå splitter, jeg minner bare om et par holdepunkter som er felles for alle troende kristne. Det er kristen tro at døden ikke er utslettelse, men inngangen til evig liv hos Gud. Og i den apostoliske trosbekjennelse, som er felles for alle kirkesamfunn, bekjenner vi «de helliges samfunn», som også er et bønnens og forbønnens fellesskap av alle døde, både de levende og de talløse generasjoner av døde. Da burde det ikke være en sær og anstøtelig tanke at i «de helliges samfunn» står også en norsk konge som døde her under korsets tegn, og som ennå ber for oss, vår konge, og for det landet han har i sitt hjerte. ●

fang fuldt af Gaver, et Øje over deres Færd, en god Tilflugt, alles Forbeder, Himmelporten. Eller hvad han betød for dem som Frænde. I ham blev de alle Frænder. I hans martyrdød blev de ét folk; den gjorde Ende på Fremmedherredømmet. Han var Landets Værn, dets fane, dets Lov, dets højeste Ærestinde.

Vi maa prøve at forstaa, hvordan det tog sig ud for dem, da han havde været dette i fem Hundrede Aar og det saa lærtes, at Altsammen Bedrag. At det var unyttigt at bede Hellig Olav hjælpe dem hos Gud. Ja, det var Synd. Hvis denne Synd gjentog sig, var det Sjæls Fortabelse. Vi kan maale Harmen og Sorgen paa, at saa mange af de Præster som lærte det, uden videre blev slaat ihjel. Vi skjønner, hvor nær det var, at de fleste blev slaat ihjel! Havde de bare havt ledende Mænd! Men det havde de ikke. Vi maa prøve at forstaa, hvad de tabte i Mod, i Tro paa sig selv, vore Forfædre, dengang de saa, at Intet skede, Intet nytted. Da Hellig Olav og Jomfru Maria, Jomfru Maria og Hellig Olav blev udjaget af Landet, deres Kirker vanhelliget og ranet, ofte ødelagt. De maatte da vel føle det, som de selv var utlæg.

Olav den Helliges Land uden Olav, det maatte for de fleste være som landet var bestemt til at dø. Hjertet var skaaret af det.

kompliserte svar på kompliserte spørsmål

OM KIRKEN OG NORSKE MEDIER

AV JANNE HAALAND MATLARY

Pave Benedikt XVI sies å irritere pressen grenseløst allerede fordi han nekter å gi enkle svar på kompliserte spørsmål. Som den eminente intellektuelle han er, svarer han med kompliserte reson- nementer når spørsmålene er kompliserte, og det er nesten alle spørsmål man stiller Kirken. Medienes internlogikk og Kirkens internlogikk befinner seg på helt motsatte ender av et spek- trum. De har faktisk ingenting felles, og det gjelder i høy grad Norge.

Moderne media vil stort sett ha enkle svar på egne premisser, altså svar som passer inn i deres egen internlogikk, og når det gjelder kristen- dom, er kunnskapen i tillegg på et lavmål. Et godt eksempel er deknningen av konklavet: da var det ufattelig for pressen at dette ikke kunne forstås som et intenst maktspill mellom ambisi- øse kardinaler. Den eneste vinklingen var den

maktpolitiske. Jeg vet det, for jeg prøvde forgjeves å forklare at man ikke blir kardinal, ennu mindre pave, om man er sterkt maktsø- kende og ambisi- øs. Dyden som heter *humilitas* mangler da, noe

som er en så alvorlig karakterbrist at man neppe kommer så langt som kardinalverdigheten i en tid hvor Kirken ikke lenger er verdslig slik som i renessansen og barokken. At kardinalene fak- tisk brukte store deler av tiden i pre-konklavet i bønn, var totalt ubegripelig for norsk journalis- ter. Hva var poenget med det, når de kunne brukt verdifull tid på fraksjonsvirksomhet?

Mer kunnskapsløst og respektløst enn før

La oss reflektere over Kirken og norske medier:

Kunnskapen om, og derved respekten for, kristendommen som religion og kulturbærer er på raskt hell i kongeriket. I løpet av 2004 ble pressens angrep på kristne politikere og kristen- dom generelt sterkere. Kunnskapsløsheten er nærmest total og respekten for religion som fenomen nærmest fraværende. Det verste er ikke sterkt kritiske journalister – det er bra og på sin plass; men det verste som fins er kunn-

Janne Haaland Matlary er pro- fessor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo; medlem av

Det pavelige råd for rettferdighet og fred og Kommissjonen for rettferdighet og Fred i Oslo Katolske Bispedømme.

ST. OLAV HEFTE 9/10, 2005

skapsløse journalister som i tillegg er fulle av fordommer. Der kunnskapen mangler, florerer fordommene.

Dette er ingen spesielt norsk trend, men noe som kan observeres i hele det sekulære Europa. I USA derimot fremstår kristendommen som en politisk ideologi, for det meste på høyresiden, og denne politiseringen av kristendom bidrar på sin måte til å ødelegge troen. Det anmassende amerikanske herlighets- og prektighetskjøret i offentligheten er fremmed for en nogenlunde intelligent europeer.

Hva er det som skjer med kristendommen og offentligheten? I USA brukes kristendommen som politisk instrument, mens den i Europa undertrykkes i offentligheten. Den tradisjonelle rolle Kirken har hatt i europeisk politikk, erkjennes ikke som legitim lenger, og kristendommen skyves inn i en ufarlig privatsfære. Sekularismen er den ideologi som hensetter religion til det private, og som er den offisielle ideologi i enkelte europeiske land, som Frankrike. Men selv der har Kirken tradisjonelt spilt en anerkjent og respektert rolle i det offentlige liv.

Den norske trenden er altså del av en større europeisk trend, men den er likevel 'grovere' og mer primitiv enn i andre land. For tiden respekteres kristendommen og spesielt katolisismen mye i Sverige, hører jeg fra bekjente der, og fra min egen omfattende europeiske erfaring må jeg si at kunnskapsløsheten og primitivismen i norsk offentlighet fremstår som spesiell og unik. Dette fikk vi et eksempel på da forrige pave døde: Norsk presse var et kort øyeblikk overrumplet over å være så totalt 'out of sync' som man oppdaget at man var i forhold til resten av verden, hvor pressen anså pave Johannes Paul II som en uhyre respektert verdensleder, både politisk og religiøst. Da måtte man raskt justere kursen en smule og vise noe av den samme respekt her hjemme, men ikke lenge etter at liket var kaldt. To dager etter hans dødsfall skulle jeg kommentere på Dagsrevyen, og journalisten sa på direkten at hun bare 'måtte spørre om abort, skilsmisse, kvinnesyn, kvinnelige prester og homofili' – ingenting annet var interessant. Man kunne simpelthen ikke forestille seg andre temaer, som for eksempel menneskets verdighet, pavens politiske innflytelse, hans forfatter-skap i filosofi og hans dikt osv. Nei, fra norsk synspunkt var saken enkel: «Når skulle Kirken endre kvinnesyn, abortsyn, homofilisyn, seksu-

alsyn; kort sagt, komme seg ut av middelalderen??»

Kunnskapen om Kirken var altså for et par dager forbedret, og pressen var i mer normalt internasjonalt modus, men falt raskt tilbake til vanlig norsk presseløsgikk hvor tematikk omkring seksualitet, feminisme og homofili er de eneste interessante. Dette gjelder for øvrig ikke bare den katolske kirkes pressedekning, men også statskirken og andre kirkesamfunns. Følger man dekningen av kristendom generelt i norske medier, handler det i stor grad om disse ting, spesielt er homofili blitt selve lakmustesten på om man er 'bona fide' som liberal, åpen, demokratisk og moderne.

Den som søker spirituelle verdier, finner lite. Jeg minnes en historie fra kardinal Lustiger av Paris, som var på Antenne 2 i forbindelse med pavens megamesse for ungdom i Paris for noen år siden. Det kom to millioner unge mennesker, noe som forbløffet journalistene. Man spurte da Lustiger noe syrlig: «Hvorfor trekker en gammel mann som ikke engang tillater fri sex, en slik mengde ungdommer?» Kardinalens svar, «ungdommen kan alt om sex, har prøvd alt m.h.t sex, hører omtrent bare om sex – det er mulig de faktisk heller vil høre om meningen med livet,» fikk ingen oppfølger. 'Meningen med livet' egnert seg ikke for sound-bites.

Respekten for pluralismen mangler

Konflikter vil normalt oppstå mellom kristendom og samfunnets lover, som ved tillatt abort, eutanasi, etc., og må aksepteres av alle parter som nødvendige og naturlige. I dette homogene landet tror de fleste at et sammenfall mellom politiske vedtak og kristne normer er naturlige og normale, men det forutsetter et kristent folk som vi ikke lenger er. Derimot er konflikt det naturlige i en tid hvor livets verdighet blir redusert til nyttemoral,

Det verste er ikke sterkt kritiske journalister – det er bra og på sin plass; men det verste som fins er kunnskapsløse journalister, som i tillegg er fulle av fordommer.

'Meningen med livet' egnert seg ikke for sound-bites.

og hvor familie, reproduksjon og seksualmoral omdefineres. Poenget er da ikke å beklage konflikten mellom kristne normer og norske normer, men å understreke religionsfrihetens

I de siste årene er det ikke lenger respekt for annerledes tenkende som preger den offentlige debatt, men en intolerant politisk korrekthet, som er høyst repressiv.

beskyttelse av kristendommens frihet i et pluralistisk og heterogent samfunn. Norsk utgangspunkt for toleranse for denne type pluralisme er ikke det beste pga. av blandingen av kristendom og politikk i statskirken og den homogene befolkningen og kulturen. I land jeg kjenner meget godt, som Ungarn, var religionsfriheten innført allerede

i 1645 (Transylvania), blandingsekteskap var vanlige, og sønner tok fars religion, mens døtre tok mors. Det var respekt for multireligiøsitet i århundreder før Norge tillot 'dissenter'. Den europeiske erfaring med pluralisme, også religiøs, er stor og historisk sett lang, mens den i Norden er kort og uten reell erfaring med permanente forskjeller.

Men i stedet for å akseptere pluralismen som normal og berikende også her, finner vi et tilleggspørsmål til denne europeiske provinsialismen: *intoleransen*. Pressen har meget stor skyld i dette. I de siste årene er det ikke lenger respekt

Hvis det er ett område hvor den offisielle Kirke i Norge har forsømt seg sterkt, er det medievirksomhet.

for annerledes tenkende som preger den offentlige debatt, men en intolerant politisk korrekthet, som er høyst repressiv. Er man mot abort på prinsipielt grunnlag, er man noe så utrolig vulgært som 'mørkemann', et begrep jeg ikke trodde noen avis ville bruke på

trykk – det er jo et simpelt folkelig uttrykk, omtrent i samme klasse som 'busemann'. Men i norsk presse går dette ordet igjen og sier svært mye om det vulgære nivået vi beveger oss på. I dette landet er det umulig å føre en intelligent, respektfull og saklig debatt om retten til liv. Det samme gjelder også selve spørsmålet om tro. Alle religioner postulerer at sannheten finnes og

kan erkjennes, men selve sannhetsbegrepet er jo nå ansett som fundamentalistisk og repressivt. Å tro på Gud er derfor blitt en høyst suspekt ting. Det er tydeligvis et sjokk at de kristne mener at Gud finnes objektivt sett, uaktet personlige subjektive oppfatninger av Ham.

Paradokset i denne relativistiske tid er imidlertid at folk samtidig lar seg innbille alskens overtro – fra Da Vinci koder til Østens religioner, sjelevandring og alle disse uutholdelige kjerringrådene som pressen er full av: naturmedisin, horoskoper, coaching, psykologråd, 'finne-seg-selv' litteraturen, etc. *Narsissismen kobles med en spirituell søken som ikke har noe sted å vende seg, men som grovt utnyttes av markedet.*

Når katolikken rett og slett sier at saken gjelder realisme, jordnærhet og kontinuitet i den europeiske tradisjon, ingen mirakler eller annet fiksfakseri, takk, kun hardt arbeid og realisme i egenvurderingen, er dette et antiklimaks for narsissisten på jakt etter stadig nye spirituelle opplevelser. Det stoiske i den katolske tradisjon har ingen appell til denne mennesketypen, som dominerer mer og mer.

Er vi i stand til å formidle det katolske i Norge?

Kirkens oppgave fra de tidligste tider er misjonerende i den forstand at kunnskap om kristendommen skal gjøres tilgjengelig for alle, og det betyr at riktig doktriner er helt sentralt. Kirken skal verken akseptere at dens lære perverteres, eller at dens lære forblir ukjent i det offentlige rom. Privatsfæren er en del av katolikkens liv, men det er også den offentlige sfære. Kristendommen vil omforme både menneske og samfunn fra innsiden: gjennom vekst, modenhet og kunnskap – ikke gjennom tvang eller påbud.

I vår kontekst er det største problemet i dag den nærmest konstante misrepresentasjon av katolske synspunkter i offentligheten. Noe av dette er intendert slik, men mye er også ren og skjær kunnskapsløshet. Hvis det er ett område hvor den offisielle Kirke i Norge har forsømt seg sterkt, er det medievirksomhet. Det er liten eller ingen proaktiv pressetjeneste, men oftest kun reaktive svar, hvis noen svar i det hele tatt. Dette gir fritt rom for alle andre.

Videre er det en enorm kunnskapsløshet blant norske journalister om alle aspekter ved kristendom generelt, katolisisme spesielt. Man

kan stort sett ingenting om historie og filosofi, og derved heller ingenting om konteksten. I tillegg har man fordommer som både er mot-reformatoriske og moderne sekulære. Man aner rett og slett ikke noe om Europas tilblivelse og utvikling, og da kan man heller ikke forstå noe som helst av den katolske internlogikken. Man kan for eksempel ikke forstå paveembetet uten kunnskap om romerriket, romersk rett og keiserpraksis; man kan heller ikke forstå messens form uten denne kunnskapen. Hva er en *'pontifex maximus'*? Sjefen for bro-ingeniørene?

I mine mange år med journalister har jeg alltid tatt meg tid og forklart, men når det gjelder Kirkens internlogikk, har jeg ofte måttet gi opp.

«Sex, kondomer, abort, sølibat, skilsmisse» – det norske litaniet

Norske presseoppslag om Kirken er fulle av feil og feilslutninger, og i tillegg har de en underliggende norsk agenda: sex, kvinner, abort, sølibat – det sekulære litaniet. Vulgære medierepresentasjoner ødelegger for korrekt kunnskap om kirkens doktrine. Dette er nå et betydelig problem: 'Sannheter' gjentas om igjen og om igjen, og antar derved 'dogmatisk' status i norsk offentlighet.

Det gjelder spesielt Kirkens antatte syn på kondomer og AIDS, som tidligere lutherske biskop Stålsett har ment seg ekspert på; det gjelder videre Kirkens såkalte 'kvinnesynt' hvor diskriminering antas å være grunnen til manglende kvinnelig presteordinasjon; det gjelder såkalt 'diskriminering' av homofile, og det gjelder abort – en 'rettighet' som den katolske kirke sies å nekte sine medlemmer.

Dette norske 'litaniet' trekkes frem i nesten all dekning av aspekter ved Kirken, og problemet består i kontekstualiseringen: I norsk offentlighet har man nå etablert en 'framing' av disse temaene som ikke tillater en korrekt forståelse av dem, selv om man skulle få rett til svar. Den katolske forståelse er svært forskjellig fra norsk presses, og det har ofte slått meg at det nesten er umulig å formidle hva vi mener, fordi begrepene er del av en totalt fremmed logikk, med hensyn til 'first principles' og deres implikasjoner.

Det 'middelalderske' kvinnesyn

En annen gjenganger i norsk offentlig debatt er 'kvinnesynt' og kvinnelige prester. Her mer enn

antydes det at Kirken er 'kvinnefiendtlig'. 'Beviset' på dette er at kvinner ikke ordineres, og at kvinner og menn påstås å være forskjellige. Katolikkene har Maria, som en slags feminin 'trøstepremie' i en maskulin kirke, men hun er jo suspekt, rent feministisk sett: sa hun ikke at hun aksepterte Guds vilje betingelsesløst? Norske feministere som leser *Magnificat* (dem er det nok få av), vil rystes over hennes utbrudd: «Se, jeg er Herrens tjenerinne.» Her er Kirkens store rollemodell hvis store bragd var hennes mot til å tjene betingelsesløst, uten egen vilje til makt. Marias styrke var enorm, men det synes å være et uforståelig paradoks i norsk feministisk kontekst.

For er det ikke slik at moderskapet fremheves som noe sublimt i Kirken? Den norske statsfeminismen er en ideologi med stor kraft og makt, og den norske fremskrittstroen nærer logisk sett opp under dette: Bare vent, dere kommer etter oss, vi fikk kvinnelige prester i år X i vår statskirke, Norge er foran alle andre land i likestilling, etc. Endring av Kirkens lære om menn, kvinner og familie antas derfor kun å være et spørsmål om tid. Den norske selvforståelsen som avantgarde i verden m.h.t. modernisering, er markant, og Kirken er jo en 'middelaldersk' institusjon (den er jo mye eldre, for dem som vet at det faktisk fantes både en antikk og en barbarisk periode i Europa).

Ideen om norsk overlegenhet m.h.t. kvinnesak stikker dypt og er blitt en slags nasjonal stolthet. Sigrud Undset hadde store problemer med å formidle katolsk antropologi og ontologi på 1920-tallet, og skrev en rekke høyst irriterte essays om dette.

La oss forsøke å sortere litt: Kirkens ontologi – læren om det som er, eksisterer, – er objektiv, ikke subjektiv. Det betyr at kjønn finnes objektivt, uansett om man liker det eller ei. Dette står i total kontrast til den ekstremt subjektive tidsånd og feministideologi, som postulerer at kjønn er sosialt konstruert. Forskjellen på disse to filosofiske prinsipper må man simpelthen forstå for å begripe hvorfor Kirkens lære

Sigrud Undset hadde store problemer med å formidle katolsk antropologi og ontologi på 1920-tallet, og skrev en rekke høyst irriterte essays om dette.

om mann og kvinne og statsfeminismens og kjønnsforskningens 'doktrine' er på kollisjonskurs. Kirken sier at Kristus egentlig bare stadfestet det de fleste erfarer, nemlig at det finnes menn og kvinner, maskulinitet og femininitet, fedre og mødre. De to kjønn er naturlig forskjellige. Familien oppstår da, også erfaringsmessig, på basis av den seksuelle tiltrekning og aktivitet mellom kjønnene, og Kirken finner dette så viktig for barnas ve og vel at ekteskapet er et sakrament. Morens arbeid som gravid, ammende og oppdrager er så fundamentalt viktig at moderskapet omfattes med en stor grad av respekt. Familien er en naturlig basis for ethvert samfunn og ikke spesifikt kristen i det hele tatt.

Kvinner og menn er like i menneskelighet, verdighet og intellektuell evne, og deres femininitet og maskulinitet er konstituerende for deres personlighet og identitet. Kjønn er derfor noe objektivt og konstituerende ved mennesket, ikke noe subjektivt, tillært eller tilfeldig. Det betyr ikke at kjønnsroller som er sosialt konstruert, ikke finnes; det gjør de i patriarkalske samfunn i stor grad, og dette har ingenting med katolsk lære å gjøre. Jeg har selv arbeidet med å endre slike i Syd-Europa gjennom mange års virke i pavelige råd. Det er også helt korrekt at Norge og Norden er fremst i Europa i likestillingspolitikk, hvor kvinner er i stand til å kombinere familie og karriere. Den politikk vi har ført og fører her, er flott og riktig, og helt katolsk. Jeg bruker mye tid på å fortelle om dette i Syd-Europa, og det er ikke kirken som er

mot denne type likestillingspolitikk – tvert om – men det er machoholdinger man oftest finner i ledende sjikt i politikk og næringsliv i Italia og Spania, og la oss også ta med Frankrike.

Kirken har alltid støttet kvinners like rett til utdanning og var den aktør som faktisk først utdannet kvinner – i klostrene i

Europa. Det fins kvinnelige 'kirkelærere' som Birgitta og St. Katarina av Siena, kvinnelige ledere som abbedisser, leger, rektorer, professorer ved katolske institusjoner over hele verden, og en helt udiskutabel likhet mellom kjønnene

i katolsk kristendom. Men Kirken har aldri godtatt at abort skulle være et gode for kvinner, enn si for fosteret, og har aldri sett på familien og ekteskapet som repressive for kvinner. Tvert i mot er kvinners morsarbeid enormt verdifullt. Dette er selvsagt en torn i øyet på den mer ekstreme formen for feminisme som også finnes i stort monn, spesielt i Norden.

Hvorfor ikke kvinnelige prester? Når jeg svarer – dødsens ærlig – at dette er et teologisk spørsmål, og at jeg ikke er teolog, derfor ikke kompetent til å svare på det – blir jeg møtt med mistro. Mener hun virkelig det? Er det ikke en lettvent måte å dukke unna spørsmålet på? Underliggende mistroen er antagelsen om at teologi egentlig bare er politikk eller sosiologi. En professorkollega på Teologisk Fakultet bemerket forleden at «pressen ikke spør oss lenger, men kun sosiologene eller statsviterne». Teologisk kunnskap anses ikke som autoritativ hos andre enn de kristne, og knapt nok der. Hva teologien sier om kvinneordinasjon, er derfor å forstå sosiologisk, som en tilslørende taktikk for dem som ikke har det 'politiske' svaret på spørsmålet. Jeg går ut fra at man antar at jeg egentlig ville ha kvinneprester, siden jeg er en norsk karrierekvinn, men at jeg ikke tør si det offentlig p.g.a. mulige represalier fra Vatikanet.

Men det viktige her er å få formidlet at teologi er saken, er den vitenskap som avgjør i disse spørsmål. En lepperson som kirurg når man skal opereres, vil man neppe ha. Hvorfor er teologien ansett som langt mindre vitenskapelig og faglig? Lærdommen for norsk offentlighet her er at for katolikker er teologien en vitenskap med stor autoritet. Logisk sett er det selvsagt en premiss, nemlig gudstro. Den sekulære kan jo ikke godta teologi som annet enn 'metafysisk hokus-pokus'.

Internlogikken avgjør

Denne lille *tour d'horizon* av temaer som går igjen i norsk offentlighet m.h.t. kristendom og spesielt katolisisme, viser til fulle at de sentrale begreper det dreier seg om, har en helt annen betydning enn den vanlige norske i sin katolske kontekst. Dette er så dyptgripende som det kan bli; det er ontologiske grunnbegreper man ikke har felles – mens vi er realister fra begynnelsen av, ble kirken splittet ved reformasjonen, bl.a. på grunn av nominalistiske strømninger. *Fra realpresensen i eukaristien til postulatet om at menneskets objektive natur, også den moralske,*

Kirken har alltid støttet kvinners like rett til utdanning og var den aktør som faktisk først utdannet kvinner – i klostrene i Europa....

kan defineres essensielt, går det en logisk tråd som heter ontologisk realisme. I tidsånden er dette særdeles omstridt og upopulært: den som mener at noe kan bestemmes objektivt, er illiberal, udemokratisk, intolerant, etc. etc.

Verst er det med de objektive moralske sannheter Kirken postulerer: at det finnes etisk sett riktig og galt som moralteologien målbærer; men faktisk enda mer ubegripelig: at disse normene til stadighet brytes, at katolikker er minst like 'ille' som andre folk (noen ganger mye verre!), og at – tenk det! – disse normene ikke endres eller ugyldiggjøres av alskens brudd på dem. Internlogisk er dette innlysende – skulle menneskelig svakhet endre en objektiv sannhet, da står det skralt til med sannhetene – men i dag er motstanden mot både sannhetsbegrepet og moralbegrepet universelt. «Relativismens tyranni» kaller paven den intoleranse begrepet sannhet straks avstedkommer.

Hva er det katolske?

Kirken inngår aldri kompromisser – unntatt eventuelt dens diplomati fordi internasjonal politikk alltid er det muligens kunst – og Kirken er aldri redd for makthaverne. Martyriet er det fremste kristne tegn, ikke konformitet. Kirken vil derfor alltid være omstridt, æret, elsket og hatet. I Norge i dag er det ikke konflikter og stridbarhet som er bekymringsfullt, men betingelsene for å kunne formidle det viktige, som hverken har med sex, kvinner eller kondomer å gjøre. Det har med meningen med livet å gjøre, nærmere bestemt menneskets verdighet.

Pavens pressetalsmann spurte meg rett før forrige paves død: «Hva synes du kjennetegnet hans pontifikat?» Mitt svar var: «Han poengterte alltid menneskets storhet og verdighet. Han spurte alltid: Hva er verdighet?» Dette er det sentrale, og kriteriet på at vi anerkjenner den andres verdighet, er at vi viser *respekt* for vedkommende person, uansett meningsforskjeller, konflikter eller andre tilfeldige karakterstika, som alder, sykdom, status, etc. Når man vises respekt, blir man hel som menneske; man er ikke et objekt som måles ut fra penger, utdanning, sosial stilling, yrke, etc. Når man vises respekt, opplever man det ekte menneskelige. I Norge i dag, spesielt i pressen, er det ofte motsatt logikk: Det blir mer og mer vulgært, konflikter dyrkes, narsissismen og ekshibisjonismen anses som normalmodus – de gamle dydene fra stoisme og kristendom forsvinner mer og mer.

Brød og sirkus er parolen, og markedslogikken beforder dette. Barbariet i det gamle Rom er velkjent, og vi gjenkjenner de samme trekkene i vulgariteten i den offentlige sfære i dag. Alt skal nivelleres til et populistisk nivå.

Men det kristne er det motsatte av dette: det er læren om at Kristus er sann Gud og sant menneske, og at det mennesket var slik vi alle kan bli, i *imitatio Christi*. Det perfekte menneske er mennesket som gir seg selv for andre, som glemmer sitt ego, som gir sitt liv for sine venner. Dette krever dyder som måtehold, storsinn, mot, kjærlighet, rettferd, o.s.v. Kristendommen handler om menneskets storhet, om hva det kan bli, og om dets uendelige verdighet, skapt og villet i Guds bilde.

Katolsk tradisjon sier at uten menneskelige dyder – perfektjon av vår natur med egne midler gjennom trening (samme ord som *askese* på gresk) – kan ikke mennesket begynne å kjenne Gud. Som min gamle venn, benediktineren fra Ungarn sa: «Den Hellige Ånd gjør ikke arbeidet for deg.» Kristendommen stiller høye krav til den enkelte, til 'egeninnsats', men lover en menneskevorden som barbaren ikke aner kan finnes. Barbaren kultiverer lastene – baksnakking, nysjerrighet, løgn, onde hensikter, alt det negative mennesket begjærer. Da er prisen at han lever i kjelleren åndelig sett, som Platons hulemenneske.

Men man har det frie valg, alltid. Loddet er ikke kastet for godt så lenge livet varer. *Conversio*, omvendelse, er alltid mulig.

Det katolske budskap er derfor slett ikke opptatt av moralteologiens detaljer, og i alle fall ikke av seksualiteten, som er så dominant som tema overalt i Norge. Man er ikke opptatt av patetiske narsissistiske egotripper som maskeres som 'frigjøring', men av det helt store, det helt revolusjonerende: menneskets storhet og bestemmelse. Det er dette det gjelder, og som det dramatisk, men realistisk heter i påskevigilien; «*mors et vita duello* – døden og livet dueller».–. Dette er den enkeltes livs drama, det reelle. Det katolske er det realistiske.

Det er denne alvorlighet, denne dybden det handler om. Media kan aldri håpe å gripe det med mindre man søker kunnskap og utviser respekt.

Det gjelder kompliserte svar på kompliserte spørsmål.

Teilhard de Chardin – forsker eller filosof?

AV HELGE ERIK SOLBERG

I år er det 50 år siden jesuittpater Teilhard de Chardin – paleontolog, geolog og teolog – døde. Årsdagen for et dødsfall er ikke akkurat en begivenhet å feire, men den kan være en anledning til å minnes. Teilhard de Chardin var utvilsomt en stor og kontroversiell vitenskapsmann og tenker. Det kan være god grunn til å se tilbake på hva han har utrettet.

Liv og virke

Pierre Teilhard de Chardin ble født i 1881 i Auvergne, Frankrike, som fjerde barn av tolv søsken. Fra moren arvet han sin fromhet og fra faren fikk han interessen for naturvitenskap. Da han var 11 år, begynte han på en skole drevet av jesuitter, og 18 år gammel gikk han selv inn i ordenen. I 1901 ble jesuittene midlertidig fordrevet fra Frankrike, og Teilhard de Chardin

fullførte sine studier i filosofi, teologi og naturvitenskap i England. Han ble presteviet i 1911. Frem til første verdenskrig arbeidet han på et naturhistorisk museum i Paris. Etter et mellomspill i sanitetstjenesten under krigen, fortsatte han sine studier i Paris

i naturvitenskap og tok en doktorgrad i geologi. Etter dette arbeidet han i mange år i Kina som geolog og senere også som paleontolog. Der var han med på utgravingen av 'Peking-mannen', som representerer et tidlig stadium i menneskets utviklingshistorie. Den siste perioden av Teilhard de Chardins liv var preget av mange reiser over hele verden, og han produserte en imponerende mengde bøker, artikler og foredrag. Han døde 10. april 1955 i USA.

Det var alltid strid om Teilhard de Chardins forskning og tenkning – vi kommer tilbake til det. Til hans store sorg fikk han derfor av sin orden, etter påtrykk fra sentralt hold i den katolske kirke, forbud mot å publisere det han skrev. Han fikk heller ikke lov til å ta imot et professorat som han ønsket seg. Først etter hans død ble det etablert en internasjonal, vitenskapelig komité – bl.a. med den kjente utviklingsbiologen Julian Huxley – som utgav alle bøkene og skriftene hans. Pave Johannes XXIII fornyet i 1962 advarselen mot farer i Teilhard de Chardins arbeider, som likevel har blitt studert og har inspirert mange, både katolikker og andre over hele verden. De to viktigste og mest

Helge Erik Solberg er fersk pensjonist fra stillingen som laboratorieoverlege ved Rikshospitalet; katolikk siden 1957 med en rekke verv i katolsk legmannsarbeid bak seg, bl.a. formann i Unge Norske Katolikkers Forbund (dagens NUK) og formann i Legmannsrådet, forløper til dagens Pastoralråd i Oslo Katolske Bispedømme.

kjente verkene til Teilhard de Chardin er *Le phénomène humain* (Fenomenet menneske) og *Le milieu divin* (Det guddommelige miljø) (1). Den første boken er en samlet fremstilling av Teilhard de Chardins teori om utviklingen fra livløs natur til mennesket og med vyer for utviklingen videre. I den andre boken finner vi Teilhard de Chardins spiritualitet; selv kaller han den for «en skisse til et indre liv».

Utviklingslære

Teilhard de Chardin var opprinnelig utdannet og virket som geolog, men han konsentrerte seg mer og mer om paleontologi (studium av fossiler) og evolusjonsteori (utviklingslære). I boken *Fenomenet menneske* beskriver han hvordan jordens opprinnelig tilstand – som han kaller «punkt Alfa», etter den første bokstaven i det greske alfabetet – var preget av desorganisert mangfoldighet, av «uendelig uorden». Etter hvert, over svært lange tidsepoker, organiserer denne livløse naturen seg, og stadig mer kompliserte molekyler oppstår. Denne fasen i utviklingen kaller Teilhard de Chardin *geogenese* (2). Så skjer noe nytt: de kompliserte molekylene blir selvreproduserende og livet oppstår. Utviklingen fortsetter fra de første, enkle, encellede organismene til stadig mer komplekse livsformer via planter og primitive dyr til pattedyr. Dette er *biogenesens* fase i utviklingen.

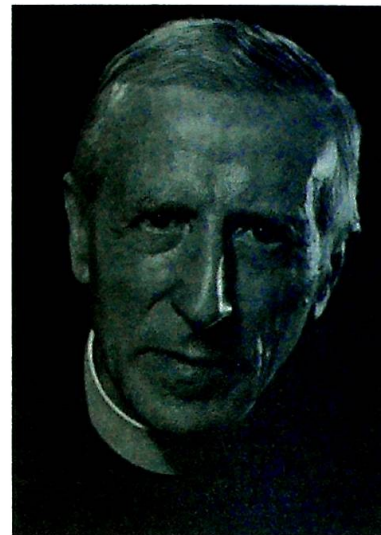
Til slutt dukker mennesket opp. Det er tanken og refleksjonen som markerer overgangen her. Først kom tanken og så refleksjonen. Denne er, skriver Teilhard de Chardin i *Fenomenet menneske* (3), «bevissthetens ervervede evne til å folde seg sammen om seg selv, til å ta seg selv i besiddelse som en gjenstand av særlig beskaffenhet og verdi. Den består ikke bare i å kjenne – men i å kjenne seg selv. Ikke bare i å vite – men i å vite at man vet» (s. 114). Heretter er evolusjonen blitt *noogenese*, tankens utvikling.

I overensstemmelse med disse tre stadiene i jordens utviklingshistorie, skriver Teilhard de Chardin at vår jordklode er omsluttet av tre sfærer: Den livløse naturen tilhører *litosfæren*, alt levende finnes i *biosfæren*, og resultatene av menneskelig åndsvirksomhet og kommunikasjon utgjør *noosfæren*. Så langt kan de fleste forskere følge ham. Dette synet på utviklingen passer godt med Darwins lære. Men Teilhard de Chardin delte ikke Darwins lære om tilfeldighetenes spill og det naturlige utvalg som evolusjon-

nens mekanisme. For Teilhard de Chardin var utviklingen *en styrt og målrettet prosess*. Allerede i sine unge studieår leste han et verk av den franske filosofen Henri Bergson, *L'Évolution créatrice* (1907), som er en slags utviklingsmetafysikk, hvor det drivende prinsipp er *élan vital*. Dette begrepet kan kanskje best oversettes som «vital streben», en streben som, ifølge Bergson, hverken er årsak eller et mål, men en dynamisk impuls.

Mange har funnet denne tanken nokså dunkel, men den inspirerte Teilhard de Chardin, og den preget ham gjennom hele livet. Han bruker ikke selv begrepet *élan vital*. Hos ham er det *bevisstheten* som er det dynamiske prinsippet i utviklingen. Bevissthet er en form for energi, sier han, og han hevder at det var en rudimentær bevissthet også bak geogenesen før livet meldte sin ankomst. Gjennom biogenesen blir bevissthetsenergien stadig sterkere. Teilhard de Chardin synes å ha overtatt det analoge sjelsbegrepet, som Thomas Aquinas hadde arvet fra Aristoteles: Plantene har en vegetativ sjel, dyrene en sensitiv sjel og mennesket en rasjonell sjel. Den økende bevisstheten manifesterer seg i disse sjelsnivåene. Det er først hos mennesket at bevisstheten blir tanke og refleksjon.

Som sagt, det er bevissthetens oppvåkning

Pierre Teilhard de Chardin s.j. (1881 - 1955) – paleontolog, geolog og teolog.

...etter påtrykk fra sentralt hold i den katolske kirke, forbud mot å publisere det han skrev... fikk heller ikke lov til å ta imot et professorat som han ønsket seg.

som er dynamikken i evolusjonen, og som gir den en retning. Men denne utviklingen stopper ikke med menneskets opptreden på arenaen. Her kommer vi til en meget typisk tanke hos Teilhard de Chardin: Utviklingen fortsetter inn

... delte ikke Darwins lære om tilfeldighetenes spill og det naturlige utvalg som evolusjonens mekanisme – for Teilhard var utviklingen en styrt og målrettet prosess.

i fremtiden. Nå blir han profet. Inntil mennesket var evolusjonen som et tre med stadig finere grener, altså en divergerende prosess. Men så snur utviklingen og konvergerer inn til den ender i *punkt Omega* (etter den siste bokstaven i det greske alfabetet): «Et harmonisk kollektiv av bevisstheter som er det samme som en slags super-bevissthet.

Jorden dekker seg ikke bare med myriader av tankekorn, men innhyller seg i et eneste, tenkende hylster, helt til dette danner ett eneste, umåtelig tankekorn i siderisk målestokk» (s. 180). Dette punkt Omega eksisterer allerede, om enn skjult, og det er personlig og transcendent. Til slutt trekker Teilhard de Chardin forhenget til side og viser at punkt Omega er identisk med Kristus. Inkarnasjonen, oppstandelsen og himmelfarten er ikke bare historiske hendelser. Teilhard de Chardin ser dem som kosmiske begivenheter som påvirker hele verdensaltet.

Han gir også beskrivelser av noogenesen mot punkt Omega som er mer konkrete for oss, og som overrasker oss i sin profetiske styrke. Allerede i 1927 spådde han en utvikling som først ble realisert da vi fikk moderne kommunikasjon, informasjonsutveksling og Internett. Disse

... det er bevissthetens oppvåkning som er dynamikken i evolusjonen, og som gir den en retning.

mediene virker samlende, slik at jorden blir innkapslet i en tett vev av tanker og informasjon.

Teilhard de Chardin ble kritisert fra både naturvitenskapelig og kirkelig side. Hva var det med denne forskeren og tenkeren som var så kontroversielt?

Vitenskapelig kritikk

Naturvitenskapene bygger på rent empiriske metoder. Man observerer, formulerer hypoteser, bekrefter eller avkrefter disse hypotesene, gjør nye observasjoner og formulerer nye hypoteser. Denne prosessen fortsetter, og man utarbeider stadig mer komplekse teorier, men alt bygger på observasjon, induksjon, deduksjon og hypotese-testing. Darwins utviklingslære faller pent på plass blant empiriske vitenskaper. Men det gjør ikke Teilhard de Chardins utviklingslære. Naturvitenskapene kjenner bare én type årsak, den *effektive årsaken*, den som gjør at noe skjer. Men i likhet med Aristoteles og Thomas Aquinas – som Teilhard de Chardin må ha stiftet grundig kjennskap til i løpet av sin presteutdannelse – regner han også med en *final årsak*, som forklarer *hvorfor* en prosess har en gitt retning og et mål. Hos Teilhard de Chardin streber hele evolusjonen mot punkt Omega. Økningen i bevissthetsenergi, beslektet med Bergsons *élan vital*, er drivkraften som gir utviklingen en retning mot dette finale punktet. Her er det ikke lenger Darwins tilfeldigheter og «survival of the fittest» som gjelder.

Med rette hevder man fra naturvitenskapelig side at Teilhard de Chardins utviklingslære er mer metafysisk enn vitenskap. Naturvitenskapene godtar ingen finalitet. Jeg tror denne kritikken er riktig, selv om Teilhard de Chardin hevder i forordet til *Fenomenet menneske* at «denne bok [må] ikke leses som et metafysisk verk, og enda mindre som en slags teologisk avhandling men ene og alene som en vitenskapelig fremstilling» (s. 9). Teilhard de Chardin har gitt oss en svært tankevekkende utviklingsfilosofi, men ikke en ren empirisk evolusjonslære.

Kirkelig kritikk

Teologene hadde også viktige innvendinger mot Teilhard de Chardins teorier. For det første fant de ingen plass for skapelsen i hans utviklingslære. Katolske teologer tolker riktignok ikke lenger skapelsesberetningen i første Mosebok bokstavelig, men som en hymne til den skapende Gud. Men de fant det likevel vanskelig å forene Teilhard de Chardins utviklingslære og Kirkens lære om skapelsen. Teilhard de Chardin sa en gang, ganske provoserende, at «jorden var sannsynlig født ved en tilfeldighet», og en annen gang at Adam og Eva nok aldri hadde eksistert.

Noen teologer hevdet at Teilhard de Chardin

lære om den økende bevisstheten som utviklingens drivkraft og evolusjonens streben mot punkt Omega, er en form for panteisme som er uforenlig med Kirkens lære. Det kan se ut som om Gud er immanent i verden. Dessuten gav hans utviklingsoptimisme intet rom for arvesyndens rolle i verden. Teilhard de Chardin forsøkte å tilbakevise disse kritiske angrepene, men uten hell. Det var derfor han aldri fikk se sine verker utgitt.

Kanskje har den kirkelige kritikken vært for ensidig og sterk. Det er i hvert fall mange kristne, også katolske, som har latt seg inspirere sterkt av Teilhard de Chardins verk. Selv må jeg innrømme at Teilhard de Chardin åpnet nye horisonter for meg da jeg leste *Det guddommelige miljø* for første gang for nesten førti år siden. Da jeg nå igjen bladde i denne boken og i *Fenomenet menneske*, var det med gjenkjennelsens glede. Hans ideer var nok blitt en del av mitt eget tankegods.

1) *Le phénomène humain* er oversatt til norsk oversettelse 1964 av professor Lorentz Eckhoff: "Fenomenet menneske" (Fakkeltbok, Gyldendal, Oslo 1964). *Le milieu divin* finnes i en dansk oversettelse: "Det Guddommelige Milieu" (Jespersen og Pio, København 1963). Aasmund Brynildsen har dessuten utgitt noen av Teilhard de Chardins essays: "Om menneskets fremtid" (Dreyer, Oslo 1964).

2) Teilhard de Chardin bruker mange vanskelig ord. Her er noen forklaringer på tekniske begreper som benyttes i denne artikkelen: *genese* = opphav, skapelse, utvikling; *geo-* = som har med jorden å gjøre; *bio-* = som har med liv å gjøre; *noo-* = som har med tanken eller ånden å gjøre; *lito-* = som har med stein å gjøre; *sfære* = kule.

3) Jeg siterer alltid etter professor Eckhoffs oversettelse.

Kanskje har den kirkelige kritikken vært for ensidig og sterk... mange kristne, også katolske, har latt seg inspirere sterkt av Teilhard de Chardins verk.

Å elske verden

Min Gud, hjelp meg til å tro. Verden fortøner seg iblant som en uhyggelig ting, endeløs, blind og brutal. Jeg kan ikke lukke øynene for det, som dyret og et barn kan gjøre. Det forbyr min menneskelige verdighet meg.

Hjelp meg så jeg ikke faller for fristelsen til å forbanne verden eller dens Skaper. Hjelp meg å elske verden fordi jeg ser deg skjult i den. Ja, sannelig, i dette endeløse, i dette mørke, gåtene, stormen – du finnes også der, du som i en annen storm har sagt: Fatt mot! Det er meg, vær ikke redde.

Alt det som skremmer oss i vårt liv, alt det som skremte deg selv i Getsemane, det er i grunnen intet annet enn svøpet om innhyller ett og samme sakrament. Hjelp oss bare å tro desto fastere jo mer truende og ugjennomskinnelig virkeligheten ter seg for oss. For troen gir oss visshet om det vi ikke kan se.

Pierre Teilhard de Chardin

(Fra «I ditt nærvær. Tekster til bønn og ettertanke. St. Olav Forlag 2000).

møter med de gamle i Bibelen

AV JOHANNES MARIA STØRKSSEN OCD

«Uansett hvilket menneskelig spørsmål man skal reflektere over, er det alltid meningsfylt å ta frem bibelske tekster. Å meditere over utvalgte bibeltekster kan derfor være en hjelp til bedret forståelse av alderdommen,» skriver pater Johannes Maria Størksen i denne artikkelen, som tar for seg de eldres spesielle oppdrag og ansvar og den «taknemlighetsgjeld» yngre generasjoners skylder de eldre. Og han minner om at «å forholde seg til menneskelig svakhet med samme kjærlighet og respekt som gjelder for alt liv, er uhyre viktig i vår tid da man er så tilbøyelig til ensidig å verdsette de sterke og effektive».

«Herren fyller min alderdom med alt godt,» sier salmisten (Salme 103,5). Hver alder har sin skjønnhet, sin verdi og sin misjon. Ingen alder har mer betydning enn en annen. I vår tid blir det stadig flere eldre, stadig flere mennesker som lever lenge på terskelen til den fysiske død. Medisinske fremskritt medfører at stadig flere mennesker har bedre helse enn tidligere, men det betyr også at det stadig blir flere mennesker som er svake og avhengige.

Om man vil begrunne aldringens karakter og egenskaper og hvordan man skal behandle gamle mennesker, er det nyttig å gjøre som man kan gjøre i alle spørsmål som gjelder menneskelivet: slå etter i Bibelen og lytte til Guds ord. Alt som er viktig for menneskenes liv, finnes presentert i Bibelen: «Ditt ord er en lykt for min

fot og et lys på min sti,» sier salmisten (Salme 119:105). Uansett hvilket menneskelig spørsmål man skal reflektere over, er det alltid meningsfylt å ta frem bibelske tekster. Å meditere over utvalgte bibeltekster kan derfor være en hjelp til bedret forståelse av alderdommen.

Bibelen er historien om møtet mellom Gud og mennesket, mellom menneskeslekten og dets Gud. I Bibelen kan i virkeligheten hvert menneske lese om sitt eget, personlige, individuelle møte med Gud. Skapelsesberetningen er historien om min egen tilblivelse, skapt som jeg er i Guds bilde. Israels oppbrudd fra Egypt og vandring gjennom ørkenen til det lovede land, er historien om min egen pilegrimsreise bort fra syndens åk, gjennom møye og besvær frem mot den evige glede. Engelens budskap til Maria er beretningen om hvordan Gud kommer til meg og kaller på meg. Historien om de eldre er historien om min egen 'aldring' – om enn ikke inn i minste detalj.

Mennesket er skapt dødelig, men opprinne-

*Johannes Maria Størksen er
lege av utdanning, nå prest og
munk i karmelittklosteret i
Tågarp, Sverige.*

lig var det ikke ment å være slik at det måtte dø. Men siden mennesket sier nei til Gud, vil ta hans plass, så fordrives det fra paradiset, noe som er en slags død, og må leve et møysommelig liv under sitt eksil på jorden. Senere må den fysiske kroppen gå gjennom dødens port og vende tilbake til det stoff den kom fra. Aldringen er den siste fase i den prosessen hvorved mennesket forberedes på den fysiske kroppens død, forberedes på å forlate livet i eksil på jorden. Deretter skal mennesket en dag stå opp igjen til evig liv, med et åndelig legeme, for alltid å leve for Guds åsyn, i en fullkommen og evig glede.

Historiske personer

Eldre mennesker og dere liv møter man i Bibelen på to ulike måter:

- gamle mennesker hvis navn er kjent, og hvis liv og skjebne det berettes om og om Guds inngripen i deres liv;

- i flere av Bibelens bøker, først og fremst visdomsbøkene, finner vi kommentarer til det å være gammel, råd til de eldre, og anbefalinger og bud om hvordan man skal omgås dem.

I det gamle testamentet finner vi flere historier som presenterer gamle menneskers liv og skjebne. Et par eksempler:

- Abraham og Sara, som ble foreldre til tross for at de var hundre år gamle. Intet er umulig for Gud.

- den gamle Eleasar, som sa til sine bødler: «modig skilles jeg fra livet, slik at jeg viser meg min høye alder verdig og gir de unge et edelt eksempel på hvordan man villig og med edelt sinn dør en vakker død for den høye og hellige lovs skyld» (2 Makk 6,18), og som derved viste hvordan menneskene kan være trofaste vitner.

- gamle Tobit som modig, beskjedent og enkelt søker å virkeliggjøre Guds lov, hjelpe de fattige og tåle sin blindhet til han får erfare Guds barmhjertighet gjennom engelen Rafaels inngripen.

I det nye testamentet kan vi lese om:

- Elisabeth og Sakarias, begge dypt fylt av bønnens ånd, som blir foreldre i sin alderdom,

- Simeon og Anna som i tillit og med glede-fylt håp venter på den lovede Messias, og lovpriser Gud når de får skue den frelse Gud har beredt for alle folkeslag (cf. Luk 2,25)

- og Simon Peter til hvem Jesus sa: «Og du skal sanne mine ord: Da du var ung, spente du selv ditt belte om deg, og du kunne gå hvor du

ville; men når du blir gammel, skal du rekke dine hender ut, og da skal en annen binde om deg og føre deg dit du ikke vil» (Joh. 21,18). Her utpeker Jesus disippelen Peter til å lyde hans ord «følg meg», slik han også sier til oss andre.

Visdomsbøkene:

De eldres oppgave og ansvar

Selv om de vise i Israel gjennom århundrene utviklet en stadig bedre forståelse for livets skrøpelig og for-gjengelig, holder man fast ved synet på høy alder som et tegn på Guds nådefylte «yndest» om man lytter til Guds ord og frykter ham (cf. f.eks. Samuels slektstavle, 1 Mos 11,10-32). Og gjennom sin profet Moses sier Gud til sitt folk Israel: «Du skal frykte Herren din Gud så lenge du lever, og holde alle hans forskrifter og bud som jeg gir deg, både du og din sønn og din sønnesønn, så du kan få et langt liv» (5 Mos 6,2).

Men litt etter litt forstod Israel at det kanskje ikke alltid var nettopp slik.

Både salmisten og visdomsbøkene omtaler de eldre. Mest kjent er vel «Hymnen til de gamle», der forfatteren vil hjelpe de gamle til å komme i hu hvordan deres liv har vært, hvor forgjengelig alt er, og hvor han beskriver svært billedlig hvordan kroppen blir svakere og endres. «Om årene blir mange, skal mennesket leve og glede seg over dem alle» (Fork. 11,8).

Gjennom det som berettes om de gamle, gir Bibelen oss et budskap som hovedsakelig berører to punkter:

- de eldres ansvar og misjon: komme i hu, reflektere, berette;
- de eldres svakhet og styrke.

En sivilisasjon er avhengig av sine eldre siden de har en plass i samfunnet, en misjon, en oppgave som ingen andre har. Det at de har denne

I Bibelen kan i virkeligheten hvert menneske lese om sitt eget, personlige, individuelle møte med Gud... om enn ikke inn i minste detalj.

...et budskap som hovedsakelig berører to punkter – de gamles ansvar og oppdrag: å komme i hu, reflektere, berette – og de eldres svakhet og styrke.

plass og misjon, gir dem et helt spesielt ansvar, samtidig som de er avhengige av dem som er yngre for at deres misjon skal kunne virkelig-gjøres. Det må være et nært samspill mellom de som er gamle, og de som ikke er det.

*De gamle synliggjør
hvor skrøpelig
mennesker... Gud
har på mange måter
latt oss forstå at han
har en spesiell
kjærlighet for alle
som er svake,
fattige, skrøpelige.*

Bare de eldre kan si med salmisten: «Herre Gud, du er jo mitt håp, fra ungdommen av har jeg satt min lit til deg» (Sal 71,5). De eldre kan se bakover, se på det liv som har vært og reflektere over det. Og da kan den trygghet man har erfart, være en kilde til håp for resten av livet, både på jorden og i himmelen.

Har man nådd en høy alder, innebærer det at man har mange erfaringer som gir grunn til refleksjon, og man har også hørt sine egne foreldre fortelle. Salmisten synger: «Gud, vi har hørt det med egne ører, våre foreldre har fortalt oss det: Du gjorde et verk i deres tid, i gamle dager gjorde du det» (Sal 44,2).

Og det de har fått høre, skal de komme i hu og selv gi videre til neste generasjon.

Israels folk, Guds utvalgte folk, var svært tilbøyelig til å glemme Guds gode gjerninger. Spesielt profetene, men også de eldre generelt, hadde til oppgave å hjelpe alle til å minnes hva Herren hadde gjort for sitt folk. Moses påminner høytidelig jødene om hva de plikter å gjøre: «Hør, Israel! Herren er vår Gud, Herren er én. Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele

*Aldringen er den
siste fase i den
prosessen hvorved
mennesket
forberedes på den
fysiske kroppens død,
forberedes på å
forlate livet i eksil
på jorden.*

din sjel og av all din makt. Disse ord og bud som jeg gir deg i dag, skal du bevare i ditt hjerte. Du skal gjenta dem for dine barn og tale om dem når du sitter hjemme, og når du går på veien, når du legger deg og når du står opp» (5 Mos 6,4-8a).

Etter at Gud hadde begynt å åpenbare seg, spesielt etter utferden fra Egypt, ble det nødvendig for Israels folk å holde en levende tradi-

sjon ved like for at folket ikke skulle glemme Gud, Pakten, Loven og alt han hadde gjort for dem. Forholdet til Gud skulle være en levende relasjon, som skulle overføres fra generasjon til generasjon. Det er de eldres ansvar og misjon.

Forholdet til eldre

I tredje Mosebok sier Gud følgende til Moses for at han, Moses, skal fortelle det videre til hele Israel: «Du skal reise deg for de grå hår og vise de gamle ærefrykt. Du skal frykte din Gud. Jeg er Herren» (3 Mos 19,32).

Og vi kjenner alle det fjerde bud: «Du skal hedre din far og din mor, så du får leve lenge i landet Herren din Gud gir deg» (2 Mos 20,12).

I *Den katolske kirkes katekisme* (St. Olav Forlag 1994) leser vi: «Det fjerde budet minner om at barna, når de er blitt voksne, har ansvar for foreldrene. I den monn de kan, må de yte dem materiell og moralsk hjelp i alderdommen, og under sykdom ensomhet og nød. Jesus minner om denne takknemlighetsgjelden» (2218).

Også visdomsbøkene inneholder formaninger om hvordan man skal forholde seg til de gamle, f. eks. til foreldrene: «Min sønn, ta deg av din far når han eldes, og krenk ham ikke så lenge han lever. Bær over med ham om hans åndsevner svikter, forakt ham ikke, du som ennå er sterk og sunn... Den som svikter sin far, er en spotter, og Herren forbanner den som sårer sin mor» (Sir 3,12-13,16).

Svakhet og styrke

De gamle gjør mer synlig hvor skrøpelig mennesket er, hvor svakt det er. Gud har på mange måter latt oss forstå at han har en spesiell kjærlighet for alle som er svake, fattige, skrøpelige.

Maria lovpriser Gud som har sett til sin ringe tjenerinne, og som gjør store ting for de små, de svake og fattige. Og Kristus kom til verden liten og svak, fødtes blant fattige mennesker, og i voksenalder understreket han at evangeliet var blitt forkynt for de fattige.

Apostlene Paulus sier det slik: «Men de som i denne verden går for tåper, dem har Gud utvalgt for å gjøre de vise til skamme, og de som ikke duger til noe etter denne verdens mål, dem har Gud utvalgt for å gjøre de sterke til skamme; og de som man i denne verden akter ringe og ser ned på, dem har Gud utvalgt – de som ingenting er, for å gjøre til intet dem som er noe, så at ingen dødelig skal ha noe å rose seg av overfor Gud» (1 Kor 1,27-29).

Gud taler også til oss gjennom menneskers

liv. Pave Johannes Paul II ga oss et gripende vitnesbyrd: gjennom sin svakhet peker hans utrolige aktivitet på Guds styrke og makt og vitnet om at den Hellige Ånd også virker gjennom en gammel og svak kropp. Vår nylig avdøde pave ga gamle menneskers svakhet en fornyet verdighet i en tid da styrke er det som betones mest. Det er uhyre bemerkelsesverdige at nettopp han ble så utrolig populær blant unge mennesker.

Å forholde seg til menneskelig svakhet med samme kjærlighet og respekt som gjelder for alt liv, er uhyre viktig i vår tid da man er så tilbøyelig til ensidig å verdsette de sterke og effektive.

Døden og de siste tider

Jo eldre et menneske blir, jo nærmere kommer det døden. Ikke bare tidsmessig, men også ved at kroppens forgiengelighet blir stadig tydeligere, inntil døden inntreffer. Disse kroppens forandringer kan være en hjelp til bedre å forberede seg på og forsone seg med den død som uunngåelig vil komme.

Hvert menneske har en tid som er dets siste tid. De eldre merker det bedre enn andre. Og man kan si at dette ikke bare gjelder det enkelte mennesket selv, men at denne individuelle «siste tid» også kan rette oppmerksomheten mot «de siste tider», som Paulus taler om, de som begynte «i tidenes fylde», da Gud sendte sin sønn, han som skulle beseire døden.

Vi lever i menneskeheten aldringstid. Hvor lenge den skal vare, vet ingen. Det er med denne tid som med det enkelte menneskes tid: jo lenger den varer, jo lenger har man muligheten til å vende seg til Gud. Helt frem til selve

dødens øyeblikk er det ikke for sent. Apostelen Peter sier det slik: «Og her er en ting dere ikke må tape av syne, kjæreste venner: Nemlig at én dag er for Herren som tusen år, og tusen år som en dag. Det er ikke slik at Herren er sent ute med oppfyllelsen av løftet, som enkelte mener; nei, men han er tålmodig med dere, eftersom han ikke vil at noen skal gå fortaapt, men at tvert imot alle skal komme til omvendelse» (2 Pet 3,8).

Alderdommen: «velsignet livsetappe...»

Guds åpenbaring kommer til oss på mange måter. Bibelen er en av dem. Gud taler også til oss gjennom private åpenbaringer. Derfor, som avslutning, et sitat fra den franske mystiker Lucie Christine, som i 1886, 42 år gammel, skriver i sin åndelige dagbok: «7. mai 1886 – Alderdom! Velsignede livsetappe, jeg hilser deg på forhånd! Man frykter deg, men man burde elske deg som en livets lykkeligste alder, siden du er dets slutt. Jeg vil elske deg som gryningen til den evige dag. Når jeg allerede ser mine tinninger vitne om dine første spor, begynner et smil å leke på mine lepper. Når jeg blir gammel – om jeg blir gammel – skal jeg trøste mine barn og si til dem (hva jeg ennå ikke våger si) med hvilken glede jeg kaster de forgangne år bak meg, siden det ikke lenger finnes noe mellom evigheten og meg.»

Vår nylig avdøde pave ga gamle menneskers svakhet en fornyet verdighet i en tid da styrke er det som betones mest.

lærd og tankevekkjande om stillheit

AV TOVE BULL

Den boka som her skal meldast, kan gjerne karakteriserast som annleis eller atypisk, om ein jamfører med andre fagbøker. Boka kom ut i 2003 på Novus forlag. Tittelen er «Stillhet», og undertittelen «Et skoleanliggende». Forfattaren er Geirr Wiggen, professor i fagdidaktikk (i nordiske språk) ved Universitetet i Oslo. Sjølv presenterer Wiggen boka som eit vitenskapleg arbeid, rett nok ikkje på den måten at han legg fram ny empiri, men ved at han stiller saman kunnskap frå ulike kjelder og frå ulike fag på nye og med det vonleg innsiktsskapande og –gjevande måtar. I eit historisk og pedagogisk-didaktisk perspektiv tematiserer boka stillheit som ein positiv, men i vår tid sterkt fråverande verdi i menneskelivet generelt og i skolen og oppsedinga av barn og unge spesielt.

Wiggen er altså fagdidaktikar og skriv med det som utgangspunkt, om stillheit, tagnad og togn (eller helst mangel på den slags) i det moderne samfunnet og den moderne skolen. Men det er berre ei side ved ærendet hans. Eit anna, og for denne meldaren vel så interessant side, er den grundige historiske gjennomgangen av stillheit som livsuttrykk – jamvel som *visdomsuttrykk* – frå dei eldste kjende oldtidskulturane fram til vår tid. Også i den historiske gjennomgangen er

Wiggen opptatt av skole og pedagogikk, og forholdet mellom tale og togn, mellom stillheit og uro, både i og utanfor skolen. I den didaktiske delen

av framstillinga viser han korleis det han kallar «stillhetskultur» og «stillhetsdanning» – og det motsette – er knytt til ulike menneskesyn. I denne samanhengen drøftar og problematiserer han ulike læringsteoriar og viser korleis ymse former for sosiokulturell læringsteori, dialogpedagogikk, aktivitetspedagogikk og prosjektorientert pedagogikk er totalt fremmede for stillheit og togn som verdier i ein utviklings- og læringskontekst. Moteksempel til dette generelle bildet finn han i Montessori-pedagogikken og i Marchtal-planen som m.a. blir praktisert i enkelte katolske skolar.

Det er altså som «skoleanliggende» Wiggen skriv om stillheit. Eg har han likevel mistenkt for å vere meir opptatt av emnet i eit allment historisk-kulturelt danningperspektiv enn i eit meir snevert skoledidaktisk. Det han faktisk gjer, er å argumentere for eit bestemt livssyn, eit

Tove Bull er professor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Tromsø; tidligere rektor ved UiT; medlem av St. Olavs redaksjonsråd.

ST. OLAV HEFTE 9/10, 2005

bestemt religiøst syn, eit syn på mennesket som *skapt*, og som derfor unikt som enkeltindivid, heilt uavhengig av om det som skoleelev passar inn i eller klarer å tilpasse seg dei skiftande læringsteoriane og –modellane som skolen måtte halde seg med. Wiggen talar altså samtidspedagogikken og –didaktikken midt imot, og han gjer det ut frå eit eksplisitt kristent, katolsk synspunkt.

Den historiske delen av boka er grunnlærd. Forfattaren hentar tilfang frå ei rekkje fag i tillegg til sitt eige: egyptologi, sumerologi, assyriologi, klassisk filologi, teologi, filosofi, psykologi, pedagogisk teori og nervebiologi. Mindre er det ikkje! Kva meir er: Han har sjekka og dobbeltsjekka dei opplysningane og resonnementa han presenterer, med fagfolk frå alle dei ulike faga og disiplinane. For ein som ikkje er spesialist i nokon av dei, er det sjølvstøtt imponerende. Eg har iallfall ikkje komme over informasjon, argument eller resonnement som eg er i stand til å avsløre som feilaktige, ulogiske eller ugrunna. Så er da også lista over tilvisingar lang (37 av 203 sider) og fotnotane mange (92) og lange.

Opphavet til synet på stillheit og togn som ein verdfull, ja, umisteleg dannelsings- og erkjenningssveg, er å finne både i gammalegyptisk og især i sumerisk-akkadisk kultur. Det kan fortone seg både merkeleg og overraskande for ein moderne lesar. Vi er så vane med å tru at «allerieie dei gamle grekarane». Og er det ikkje hos grekarane, så er det hos jødane og i Det gamle testamentet vi finn det meste av viktig arvegods som kristendommen og vestlege kulturar bygger på. Wiggen hevdar faktisk at forestillinga om at gresk kultur er opphav til ideen om mennesket som mål, er sterkt overvurdert. Klassisk-filologane hevdar at sjølve dannelsingsomgrepet er gjeve oss frå grekarane, og at dei gamle grekarane var dei første til å tematisere tanken om det danna mennesket. At dette er feil, blir hos Wiggen dokumentert på ein overtydande måte. Han meiner at vår hang til hellenosentrisme kjem av at kunnskapen om gammalegyptisk og sumerisk-akkadisk kultur er heilt ukjent utanfor krinsen av egyptologar, sumerologar og assyriologar. Både gresk og jødisk (gammaltestamentleg) kultur karakteriserer Wiggen som geskjeftig, uroleg, ja, nærmast bråkete. Han seier m.a. dette:

«Heller ikke den fellesskaps/samfunnsorienter-

te jordvendtheta som vi finner i gresk antikk, gav særlig rom for stillhet. Retorikkens kultur var – og er – en politikkens kultur, retorisk danning ei danning for framgang og seier i politisk tevling.» (s. III)

Tentativt karakteriserer han den gresk-romerske kulturen som «mannfolkgeskjeftighet» (s. 106), og antydar ein dikotomi i den historisk-kulturelle arven vår, mellom ein jødisk-gresk handlingsorientert mannlegheitskultur, og ein førgresk, egyptologisk òg mesopotamisk stillheitsorientert kvinnelegheitskultur. Han stiller desse, for somme sikkert provoserande spørsmåla:

«Er den tradisjonelt store plassen for øret og lytting i sumerisk visdomslitteratur en frukt av det gamle sumeriske før-dominanssamfunnet? Er, mer generelt, stillhet og ei lyttende holdning til gud(er) og medmennesker, slik vi finner den i de gammel-egyptiske og sumeriske visdomslitteraturene og videreformidla gjennom dem i begge disse oldtids-samfunnas skoler, en primært kvinnekulturell dyd? Er det derfor den ikke har samme plass i det gamle Israel eller blant den gresk-romerske antikkens dyder?» (s. 106)

Synet på stillheit og togn som dyd blei altså marginalisert i jødisk-gresk-romersk maskulinitetskultur.

I kva grad det er rett å «kjenne» desse kulturuttrykka, kan sikkert diskuteras. Eg går ikkje nærmare inn på det her, men nemner det som ein interessant tanke.

Wiggen ser såleis for seg at vi har å gjere med to grunnleggande ulike kulturtradisjonar:

«...den ene med førgresk, især gammelegyptisk, men òg i betydelig grad mesopotamisk utgangspunkt og med stort rom for stillhet [—] som dannelsesveg og -uttrykk, religiøst situert innafor en tradisjons- og fellesskapsorientert kultur, som Kirka har ført vidare i betydelige deler av sitt virke, framfor alt i ortodoks og romersk-katolsk (særlig monastisk) fromhetsliv; den andre med gresk-romersk utgangspunkt (skjønt med visse paralleller, især handlings-’øye-for-øye’-orientert-heit, i førkristen jødisk kultur) og med stort rom for tale og aktiv handling som dannelsesveg og-

På denne bakgrunnen gjer Wiggen seg til talsmann for stillheit og togn som dannelsings- og erkjenningssprosjekt også for det moderne menneske.

uttrykk, innafor en overveiende antroposentrisk, etter hvert sekulært orientert og stadig mer indvidsentrert kultur, skjønt også med et visst rom innafor Kirka, ikkje minst etter Thomas Aquinas' tilkopling til aristotelisk tenking, gjennom middelalderkolene til vår tid? Og er den siste tradisjonen blitt så dominerende at vi ikke, og aller minst på våre breddegrader, ser eller husker den første?» (s. 106 ff.)

Meg har den historiske framstillinga til Wiggen og alle spørsmåla han stiller her, gjeve mykje å tenke på. Eg har rett og slett lært mykje nytt. Han brettar ut eit historisk-kulturelt kart som dels har vore ukjent for dei som ikkje er ekspertar på gammalegyptisk, sumerisk og babylonsk kultur. Han viser òg at den kulturhistoriske bakgrunnen for kristendommen og for utviklinga av kristne religiøse uttrykk er langt rikare og meir mangfaldig enn dei fleste av oss kanskje har trudd.

På denne bakgrunnen gjer Wiggen seg til talsmann for stillheit og togn som dannelsings- og erkjenningssjokk også for det moderne mennesket. Han argumenterer for det gammalegyptarane kalla Ma'at, ein gudegjeven orden i tilværet som vi kan komme i kontakt med gjennom stillheit. Og han legg vekt på at det også i vår tid burde vere større rom for øyret og for lytting. Det er nemleg det han kallar «lyttende stillhet» han tematiserer og taler for. Og det er her det

pedagogisk-didaktiske perspektivet i boka kjem til uttrykk. Etter det Wiggen hevdar, burde også skolen ta dette inn over seg.

Polemikk mot sosiokulturell læringsteori.

Siste delen av boka, der f a g d i d a k t i k a r e n Wiggen kjem til orde, er nærast ein polemikk

mot sosiokulturell læringsteori. Her spør han, retorisk, på s. 153: «Kan en ikke være fullt og fullverdig menneske uten gjennom kontinuerlig handling og samhandling?» Og: «Hva med de elevene som aldri har befunnet seg vel i, men likevel funnet seg i, kollektivt pålagt samhandlingar

og prosjektarbeid og sukka letta når de endelig har unnsloppet en slik ustanselig prosjektorientert skole? [—] Og hva med menneskeverdet, om det ikke er gitt alt fra unnsfangelsen av, uavhengig av åssen det nye mennesket skulle vise seg å fungere i sosiokulturelle sammenhenger? Jeg har også problem med å se hvor det er plass til Gud og Guds bilde i hver enkelt av oss i en verden med et slikt menneskesyn som den sosiokulturelle læringsteoriens, [—]»

Wiggen skriv med stort moralsk alvor, ja, somtid med patos. Han argumenterer inntrengande for behovet for stillheit, for å gje stillheita rom i skolen, ut frå ei overtyding om at stillheit er eit grunnleggjande eksistensvilkår for mennesket.

Det han derimot ikkje gjer, eller berre indirekte nærmar seg, er å diskutere kva stillheit, tagnad eller togn er for noko? Slik han skriv om det, er det klart at stillheit er noko anna og meir enn fråver av tale, fråver av lyd, uro og støy. Rett nok nemner han som alt nemnt det han kallar «lyttende stillhet». Det er sjølvstøtt ein måte å kvalifisere omgrepet på. Men det er neppe tilstrekkeleg. Eg saknar ei drøfting av kva det er ved stillheit som gjer det til eit grunnleggjande eksistensvilkår for mennesket. Kvifor er stillheit så viktig? Det er vel neppe slik at all togn, all tagnad kvalifiserer for det positive stillheitsomgrepet til Wiggen. Tanketom sløvskap kan jo godt komme til uttrykk som stillheit. Og gode samtalar kan kanskje opne for det same som stillheit kan? Er stillheita alltid taus?

Det er likevel lett å forstå at stillheit hos Wiggen står for om lag det same som meditasjon og kontemplasjon. Men igjen, kva betyr det? Kvifor treng vi stillheit? Kva er det med mennesket som art som gjer at stillheit er eksistensielt viktig for oss? Desse og tilsvarande spørsmål skulle eg ønskt han hadde drøfta meir.

Men når dette er sagt, skal det konkluderast positivt. *Stillhet* er ei bok som vil gje dei fleste lesarar ny kunnskap og samtidig ei bok som er til å få forstand av. Ho bør lesast i stillheit, og det bør gjevast rom for stille ettertanke. Slik aktiv stillheit kan kanskje vere til hjelp om ein ønskjer å finne svar på dei spørsmåla boka sjølv ikkje stiller, eller svarer på.

Wiggen talar altså samtidspedagogikken og -didaktikken midt imot, og han gjer det ut frå eit eksplisitt kristent, katolsk synspunkt.

rop, Katarina!

AV SR. ANNE BENTE HADLAND O.P.

Hver dag gikk Katarina til Peterskirken for å be. Syk, uttøret, og med store smerter slepte hun seg fra huset hvor hun bodde like ved Maria Sopra Minerva til kirken over apostelen Peters grav, den kirken hun i et syn hadde sett falle sammen, og hvis enhet og troverdighet det var maktpåliggende for henne å redde.

Katarina var kommet til Roma på pave Urban VIs innstendige oppfordring. Det var i 1380, og skismaet i kirken var et faktum: i Roma satt det en pave, i Avignon i Frankrike en annen. Dette var begynnelsen til det store skisma i vestlig kristenhet, som splittet land og familier, ordener og bispedømmer, og som ikke opphørte før ved konsilet i Konstanz i 1417.

Katarina Benincasa var det 23. barnet i en håndverkerfamilie i det 14. århundres Siena. Hennes navn er for alltid knyttet til Kirkens historie såvel som storpolitikkens. Hun oppsøkte paven i Avignon og ba ham vise mannsmod og vende tilbake til Roma. Hun ble tilkalt i stridigheter mellom lokale fyrster og europeiske kon-

ger. Hun tryglet, refset og ba politiske og kirkelige ledere om å vise mot, standhaftighet og ærlighet i utøvelsen av deres embete. Hun påpekte deres feil og mangler, i usedvanlig frimodighet oppsøkte

hun dem eller skrev til dem for å få dem til å vende om, til å leve et liv som var kristennavnet verdig.

Forfallstid – men også mystikernes århundre
Hennes reelle politiske innflytelse er omdiskutert, men det faktum at en ulærd håndverkerdatter fra Siena har kommet i denne situasjonen, er i seg selv et symptom på den tiden hun levde i. Hun levde fra 1347 til 1380, midt under en av kirkehistoriens største kriser. Det var et moralsk og åndelig forfall på alle plan i kirkens liv. Det kirkelige lederskap, som det politiske for øvrig, viste jevnt over unnfallenhet og avmakt, og paven selv hadde flyktet fra sitt ansvar og søkt tilflukt i Avignon i Frankrike. Det var pest og krig. Svartedauden hadde gjort dramatiske innhugg i befolkningen, hundreårskrigen mellom England og Frankrike raste. Det var en voldsom, plaget og forvirret tid med sosial uro, økonomisk kaos, moral i oppløsning. Og da er bare noe nevnt. En samtidig krønikeskriver beskriver den som «en elendig tid for menneskeheten».

Det var et klima som ga rom for alternative røster og autoriter. Det er mystikernes århundre. Katarina var en av dem, kanskje den aller

Sr. Anne Bente Hadland er dominikanerinne og priorinne ved Sta. Katarinakonventet i Oslo; fra 2000 til 2003 daglig leder for Informasjonstjenesten i Oslo Katolske Bispedømme (OKB).

største, anerkjent både i sin samtid og i vår: helgenkåret i 1461, skytshelgen for Roma i 1866 i selskap med Peter og Paulus, skytshelgen for Italia i 1939 sammen med Frans av Assisi, kirkelærer i 1970, sammen med Teresa av Avila de første kvinner som fikk denne tittelen, og ende-

...ikke minst
brevene viser hennes
enorme nedslags-
felt... konger,
dronninger, paver og
kardinaler, venner,
familie, leiesoldater,
notorisk kriminelle
og prostituerte.

lig i 2000 skytshelgen for Europa sammen Birgitta av Vadstena og Teresa Benedicta av korset (Edith Stein), fra før av hadde vi Benedikt, Kyrillos og Methodios. Hun er videre en av de best dokumenterte kvinner fra det 14. århundre. Hun etterlot seg et stort skriftlig materiale, som ble vidt distribuert, og det til tross for at hun hverken kunne

lese eller skrive. Boken om hennes liv, *Legenda Major*, skrevet ned av hennes nære venn og åndelige veileder Raymond av Capua, og hennes egen bok *Dialogen* – samtaler hun hadde med Vår Herre under ekstaser, og som ble nedskrevet – er noen av de første bøker som overhodet ble trykket. Hun etterlot seg også bønner og brev, og ikke minst brevene viser hennes enorme nedslagsfelt – høy og lav – konger, dronninger, paver og kardinaler, venner, familie, leiesoldater, notorisk kriminelle og prostituerte.

Refser og gir råd - i rettferdighetens navn

Nettopp brevene er kilde til kunnskap om hennes politiske og sosiale virksomhet, idet hun gjennom dem forsøker å påvirke innflytelsesrike personer. Av de 382 brevene hun har etterlatt seg, er 67 adressert til politiske ledere, 13 til konger og dronninger, 38 til lavere offentlige tjenestemenn, 10 til jurister, 6 til militære ledere. Et fåtall hadde hun truffet, de fleste hadde hun kun brevkontakt med. Hun gjorde seg flid med å sette seg inn i deres sterke sider såvel som de svake både som politiske ledere og som privatpersoner, og når hun henvendte seg til dem, så var hun direkte i sitt budskap. Hun kunne gi dem konkrete råd, men hennes viktigste anliggende var som regel å minne dem om rettferdigheten som overordnet prinsipp i samfunnet og forvaltningen av goder.

Hvordan forklare hennes status? Katarina

NY SERIE OM «ÅNDELIGE FORBILDER FOR VÅR TID»

St. Olav tidsskrift begynner i høst en ny serie kalt: «åndelige forbilder».

I vår tid hvor mennesker søker etter en ny spiritualitet som berører deres hjerter, er det viktig å ta deres søken på alvor.

Den 3. februar 2003 kom Vatikanet med et dokument med tittelen: *Jesus Kristus, bringer av livets vann. En kristen refleksjon over New Age (of. St. Olav nr. 5-2003)*. Dokumentet sier noe vi alle bør legge oss på hjertet: at Kirken bør ta på alvor den åndelige søken som finnes i dag etter en dypere spiritualitet. Dokumentet støtter videre New Age's kritikk av materialismen, av dagens filosofi, medisin og psykiatri, av reduksjonismen som avviser å ta inn over seg religiøse og overnaturlige erfaringer. Så kommer det med en advarsel til oss: Om ikke Kirken skal bli anklaget for å være døv for folks lengsler, må vi ta inn over oss den stille gråt som finnes i manges hjerter. Kirken har en stor og rik åndelig arv fra hellige kvinner og menn som man bør fordype seg i og bringe videre.

Vår nye serie er et forsøk på å ta opp utfordringen som ligger i dette dokumentet og bringe ut deler av kirkens åndelige arv til opplysning, inspirasjon og veiledning – for interesserte. Først ute er dominikanersøster *Anne Bente Hadland*, som skriver om den hellige Katarina av Siena, som levde på 1200-tallet. Deretter vil det komme artikler om: *Hildegard Johannes av Korset, Ignatius av Loyala, Boneaventura, Lille Therese, Frans av Sales, Julian av Norwich*.

sluttet seg som ganske ung til en gruppe kvinner som gikk under navnet *mantellata* på grunn av den svarte kappen de bar. Kvinnene, som bodde i sine hjem og drev karitativ virksomhet i byen, var en del av dominikanerordenen, og brødrene hadde det sjelesørgeriske ansvar for dem. Etterhvert som Katarinas status som mystiker blir kjent og anerkjent, får hun en egen veileder blant brødrene. En av dem, den senere ordensmagister Raymond av Capua, var lidenskapelig engasjert i samtidens politiske og kirkelige spørsmål, og han så hennes muligheter til å øve innflytelse blant kirkelige så vel som verdslige fyrster. Katarina, som iblant fremstilles som 'fredsmegler' og politiker, var selv ingen strateg eller politisk tenker. Det var mystiker hun var, og det var mystikeren som ble hørt.

Kristussentrert mystikk

Katarinas mystikk er helt og fullt sentrert om Kristus, og den er helt og fullt 'kirkelig'. «Kirken er Kristus selv,» sier hun i ett av sine brev. Kirken er selve grobunnen for hennes mystikk – liturgi og sakramenter, Skriften og fedrene – som hun lyttet til og tok imot, var det hun vokste inn i og nærte seg av. Hun er ingen moderne mystiker som liksom lever av å være i opposisjon til institusjonen, som hever seg over alle konfesjonelle og religiøse grenser, ja, som trives best uavhengig av autoritetene. Hennes Gud forsvinner heller ikke bak en sky (kfr. *Cloud of the unknowing*, nedtegnet av en av hennes samtidige) – tvert imot er hennes visjoner konkrete og sanselige. Den korsfestede Kristus og hans blod går igjen så og si i alle; lammets blod, blodets nøkler, blod fylt med evig guddommelighet, å drikke Jesu hjerteblod, er noen av uttrykkene hun bruker. Hennes forening med Kristus blir alt inderligere fra hun som seksåring ser Kristus over brødrenes kirke i Siena og mottar hans velsignelse, til hun i voksen alder mottar *stigmata*, Jesu sårmerker, som et tegn på den fullkomne identifikasjon med ham. Vi hører om hennes mystiske bryllup hvor Kristus tar henne til ekte, at Kristus gir henne sitt eget hjerte, og at hun drikker av såret i hans side, og om hennes mystiske død. Katarinas åndelige vei er en gradvis innføring i Kristusmysteriet. Og hennes enhet *med* Kristus er samtidig en enhet *i* Kristus, med alle dem som bekjenner seg til Ham.

Ingen flukt fra realitetene

Denne Katarinas åndelige vei er en krevende vei. Den er ikke en flukt fra realitetene, en slags vegetativ tilstand bortenfor og utenfor alt, isolert fra andre mennesker, tvert imot så fører den henne rett ut i realitetene, i kampens hete, hvor hun *ser* og *reagerer* – Ja, hun roper! «Jeg roper til deg for hele verden skyld!» utbryter hun til Vår Herre. Hun hamrer løs på ham med sine egne og all verdens bekymringer, og drevet av Ånden utfordrer hun både kirkelige og verdslige makt-havere. Kirkens sak er Katarinas sak. Og Kirkens enhet avgjørende for dens troverdighet, følgelig også avgjørende for at verden skal tro på Ham som er Kirkens Herre, Kristus selv. Derfor oppsøker hun paven i Avignon, Gregor XI, i 1377 for å få ham til å vende tilbake til sitt bispedømme.

Gregor vender tilbake til Roma og dør der,

og Urban VI overtar. Han var en overgangspave og helt harmløs, trodde man, inntil han beviste det motsatte. Det gikk så langt at kardinalene erklærte valget av ham ugyldig og valgte en annen pave, Clemens VII, som etablerer seg i Avignon. I november 1379 sendte Urban bud etter Katarina i håp om at hun som talte på vegne av Kristus korsfestet, kunne mane de stridende parter til fred og forsoning. Katarina vegrer seg først – i Siena syntes man etterhvert at hun oppfører seg upassende, men Raymond, som nå er prior i dominikanernes kloster Maria Sopra Minerva i Roma, sørger for at hun får et eksplisitt brev om å komme. Hun reiser og etablerer seg ikke så langt fra Maria Sopra Minerva, kaster seg inn i kampen på det godes side og maner folk til å støtte Peters sanne etterfølger og skape fred, enhet i Guds kirke. Hun møter paven og kardinaler – dikterer brev, gir råd, og hun treffer Raymond igjen, men bare for en kort stund. Han blir sendt av paven på et oppdrag til kongen i Frankrike, men snur på halvveien da han frykter å bli drept. Hvilket skuffet Katarina enormt. At noen kunne unnlate å ta imot martyriet, var for Katarina aldeles ubegripelig.

Fra begynnelsen av 1380 kan hun verken spise eller drikke. Hver morgen drar hun likefullt til Peterskirken for messe og ber der frem til vesper. Fra den 26. februar til hun dør den 29. april kan hun ikke lenger gå og lenkes til sengen. Hun skriver et par brev til, men aktiviteten hennes nå er bønn og offer. I et av de siste brevene skriver hun: «Å evige Gud, motta mitt liv som offer for den hellige kirkes mystiske legeme. Jeg har ikke annet å gi enn hva du allerede har gitt meg, så ta mitt hjerte og presse det, kryst det ut over kirken..»

Hennes liv var viet Kristus i Kirkens tjeneste – både i åndelig og konkret, fysisk forstand. Da alt som menneskelig sett kunne gjøres, var gjort, gjenstod bare ett: den endelige overgivelse av seg selv som offer til Guds ære, menneskenes frelse og den hellige kirkes reform. ●

Hun er ingen moderne mystiker som liksom lever av å være i opposisjon til institusjonen, som hever seg over alle konfesjonelle og religiøse grenser, ja, som trives best uavhengig av autoritetene.

ikke å kunne selv – det siste vi skal lære?

AV PER VOLLSET

«Tidligere var det en stor ulykke dersom døden kom brått og uventet slik at muligheten for å beskikke sitt hus, gjøre bot og rydde opp i misgjerninger ble stengt. Å beskikke sitt hus, si farvel i fred, er et privilegium, en renselse som krever adskillig tid og ydmykhet i vår tids egoisme,» fastslår Per Vollset i denne artikkelen.

I boken *Stillhetens historie*, (Universitetsforlaget 2004) skriver Peter Englund en rekke essays om bagateller. Han presiserer dog at ubetydeligheter sjelden er ubetydelige, fordi verden viser seg nettopp i de små ting, som ofte har fått en slags usynlighet, ofte av mangel på refleksjon.

Vi trenger historien mer enn før. Historien lærer oss hvorfor noe skjedde, ikke som en nødvendighet, men som valg. «Visst kan du gi blaffen i fortiden. Fortiden gir imidlertid ikke blaffen i oss,» skriver Englund.

Tragedien kan være at vi ikke makter å se historien som den er. Vi har gjort oss til uvitende fanger av fortiden.

Om å bli gammel

Den livsperiode jeg befinner meg i nå, har jeg reflektert over i årrekke. Som mange andre, er jeg blitt skrøpelig med alvorlige sykdommer. Et økende behov for hjelp fra andre har forsterket følelsen av at fremtiden er bak meg, og at jeg må skape et credo som jeg kan leve og dø på. Og disse følelsene blir ofte vanskeligere dersom jeg sammenligner med samfunnsidealene i 2005.

Vi fornekter at vi blir gamle og må leve med våre skrøpeligheter. Vi omtales som «yngre eldre», «den tredje alder» – betegnelser som kan

gi illusjon om muligheten til å oppleve verden som da den var ny. «Unn deg et eventyr,» frister

turoperatørene med. De frister også med palmer, blått hav og overflod av violette eller grønne drinker.

Mens vi venter på å realisere drømmen, å bli gamle nok, lanseres et begrep som benevnes livskvalitet, et begrep som kan dekke det meste – en form for den syvende himmel. Vi mener å ha rett til å få realisert dette i oppløpet på siste langside, som det het i skøytespråket. Vi krever å bli befridd fra våre naturlige plager som gamle – og helst bli litt bedre. Om ikke medisinen genspveisende trollmenn klarer det i dag, kan vi vente litt til.

Kommer døden uventet og overraskende, heter en av dagens populære låter «Ompa til du dør», og den brå død omgjøres til noe ettertraktesverdig. Vår himmel har vi hatt her på jorden mens vi gikk i 150 og fylte dager med bagateller og hverdagsligheter – usynlige av mangel på refleksjon.

Bare sovne fra det hele – er det en løsning eller selvbedraget – livsløgnen 2005? Er det alt?

I det vi kaller den mørke middelalder, hadde de kristne en fast tro på et liv etter døden. En trygghet som kirken formidlet. Da var det kanskje ikke så farlig med sykdom og lidelser her på jorden. Det ventet en overgang med en ny fødsel og et nytt liv i Guds rike, uten sorg og tårer – for de første ting var veket bort.

Men troen forutsatte at vi bekjente at vi var arme syndige mennesker, som kunne få en gudesendt gave med tilgivelse.

Jeg tror det var enklere den gang. Da var

Per Vollset er pensjonert overlege.

Gud en realitet også i hverdagen. I våre dager, før vi når så langt, må vi ribbes for mange til lærte forestillinger. Vi har skapt en Gud i vårt eget bilde, en Gud som tolererer det meste og gir oss lov til å leve som det passer oss selv. Sågar et begrep som 'de syv dødssynder' er av mange omgjort til dyder.

Tidligere var det en stor ulykke dersom døden kom brått og uventet slik at muligheten for å beskikke sitt hus, gjøre bot og rydde opp i misgjerninger ble stengt.

Vi krever å bli befridd fra våre naturlige plager som gamle – og helst bli litt bedre. Om ikke medisinen genspleisende trollmenn klarer det i dag, kan vi vente litt til.

Å beskikke sitt hus, si farvel i fred, er et privilegium, en renselse som krever adskillig tid og ydmykhet i vår tids egoisme. Vi er så opptatt av å ha kontroll med egen og andres skjebne at vi glemmer at det kan vi aldri få.

Dette krever nye holdninger, ny modning. Og midt i sorgen over at livet snart er slutt, kan vi erkjenne visdommen i god diktekunst, som i

André Bjerkes «Amor fati» (Samlede dikt, Aschehoug 1993). Diktet har opptatt meg i mange år, avsnitt har vært ugjennomtrengelige: «også smerten er din tjener»...?

Årene gjør noe med oss, alvorlig sykdom eller lidelse likeså. Aasmund Olavson Vinje formulerte det slik i «Skriftur i samling»: «Skal du vinne livsens heppe, må du rolig livet sleppe.»

Det siste vi skal lære

Tilbake til Bjerke, som fortsetter sitt dikt slik:

*Lammet, sønderknust elendig
ser du at den gjenforener
deg med det som er nødvendig.*

Kanskje var *det* et av miraklene den hellige Frans av Assisi også opplevde i sitt liv? I de siste årene var han martret av sykdom. Også mentalt følte han seg i sin mørkeste natt henvist til helvetes makter og et mislykket liv – også overfor Gud.

Men han fant ro på nytt og opplevde det som en ny gave fra himmelen. Han formådde å dikte selveste *Solsangen*, der han også hilste

døden velkommen som «den milde søster».

Da hans siste stund nærmet seg, ville han tilbake til det lille kapellet i Porticula. Han lar lese opp fra Johannes-evangeliet om fotvaskingen og Jesu avskjedstale. Han ber om brød for å dele med alle, lar seg legge naken på jorden med armene utstrakt som er kors. Brødrene synger salme 142 og Solsangen.

Slik dør han. «En profet for vår tid» har en av hans nyere biografer, N. G. Van Doornik, kalt ham i boken av samme navn (St. Olav Forlag 1985)

Igjen tilbake til André Bjerke, denne gang til hele diktet:

Amor fati

*Ikke som en Cæsar gjorde,
skal du med et sverd bevæbne
deg mot verden, men med ordet:
Amor fati – elsk din skjebne.*

*Denne formel skal du fatte
som den sterkeste befrier:
Du har valgt din sti i krattet.
Ikke skjel til andre stier!*

*Også smerten er din tjener.
Lammet, sønderknust, elendig
ser du at den gjenforener
deg med det som er nødvendig.*

*Også fallet, også sviket
hjelper deg som dine venner.
Dine nederlag er rike
gaver, lagt i dine hender.*

*Engang skal du, tilfredsstillt
av å bli din skjebne verdig,
vite: Dette har jeg villet.
Alt som skjer meg skjer rettferdig.*

*Si da, når din levedledes
grønne skog er gjennomvandret
intet vil jeg anderledes.
Intet ønsker jeg forandret.*

Min bønn må da bli at vi må lære oss å leve med plagene, ulykkene, sorgene, gledene og døden. Alt er en del av det ufattelige som vi kaller livet, og som vi glemmer så lett i våre hverdager. ●

bok- omtale

Bør leses av mange!

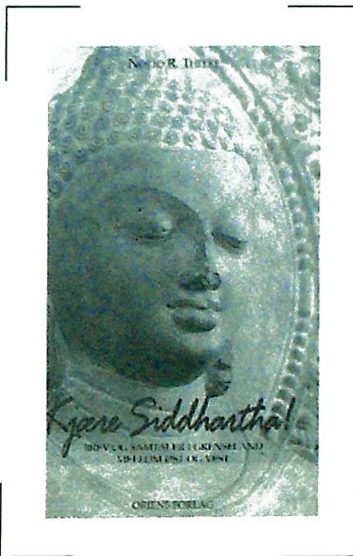
Notto R. Thelle:
Kjære Siddhartha!
*Brev og samtaler i grenseland
mellom Øst og Vest*
Oriens Forlag; Oslo 2005,
214 sider.

Notto R. Thelle, tidligere misjonær i Japan og nå professor ved Det teologiske fakultet i Oslo, har i flere tiår engasjert seg i dialogen mellom den kristne tro og andre religioner, både buddhisme og de moderne «nyreligionene» i Japan og i Europa, («New Age»).

Han har oversatt til norsk og presentert en rekke tekster fra kinesisk og japansk zen. Allikevel er fagteologen sikkert best kjent for bøker som *Ditt ansikt søker jeg* eller *Hvem kan stoppe vinden?*, der han meddeler frukten av sine studier og av sine møter med annerledes troende på en måte som fullt ut viser at han er en av dem som «elsker den åndelige skjønnhet» – for å låne et uttrykk av den hellige Augustin.

Man leser Thelles nye bok med et visst vemod. Han gir oss uforglemmelige glimt fra kirkens historie, som viser hvor ofte ting gikk galt i møtet mellom kristne, især misjonærene, og andre religioner. Dette var slett ikke alltid de kristnes «skyld». Syrisktalende munkene kom til Kina år 635 og etablerte noen klosterfellesskap der. De forsøkte på svært dristig vis å inkulturere det kristne budskap ved å oversette kirkefedrenes teologi til et religiøst språk der

daoistiske og buddhistiske begreper ble tatt i bruk. I tillegg til den berømte «Nestorianerstein» ble noen av de tekstene disse munkene skrev, oppdaget for ca. 100 år siden. De har fremdeles en forbausende åndelig kraft. Men så kom en forfølgelse av alle «fremmede» religioner i Kina, og den kristne kirke forsvant i løpet av det 9. århundre.

Ikke minst med hensyn til møtet mellom kristendom og islam er det viktig å reflektere over den teologiske betydning av det faktum at det finnes flere religioner i verden. Her dreier det seg ikke bare om en nødvendig toleranse. Vi må spørre hva «poenget» med de mange religioner kan være. Hvorvidt er det mulig å vurdere dette mangfoldet som noe Gud selv vil?

Hva det teologiske spørsmål angår, aksepterer jeg personlig

Vatikanets dokument *Dominus Jesus* (2000) uten reservasjoner. Hva det åndelige spørsmål angår, vil leseren sikkert ha stort utbytte av Notto Thelles refleksjoner i bokens «Postludium». Jeg håper at *Kjære Siddhartha!* leses av mange kristne.

Brian McNeil c.r.v.

Om bildenes tvetydighet

Susan Sontag:
Å betrakte andres lidelse
Pax forlag Oslo 2004.

Første juni i år viste serbisk fjernsyn en videofilm fra krigen i Bosnia på nittitallet. Filmen er et privat opptak gjort av serbiske soldater i Srebrenica i 1995 og viser drap på muslimske menn. Soldatene kan kjennes igjen, og dagen etter blir ti av dem arrestert etter ordre fra statsminister Kostunica. Hendelsen blir et sterkt apropos til Susan Sontags bok fra 2003, *Å betrakte andres lidelse*, hennes tanker blir aktualisert på en nesten uhyggelig måte.

Det moderne mennesket overveldes av bilder som viser grusomhet og lidelse på en måte som ingen tidligere generasjon har vært utsatt for. Dels er dette lidelse og brutalitet fra den virkelige verden, dels er det fra spillefilmens virtuelle verden. Det er ikke alltid like lett å se forskjellen, for filmens verden begynner ikke nødvendigvis akkurat der virke-

ligheten tar slutt og omvendt. Hva gjør denne massive eksponeringen av bilder med oss, hvordan preger det våre holdninger og handlinger?

Den amerikanske tenkeren og skribenten Susan Sontag har lenge vært opptatt av disse spørsmålene, i 1977 kom boken *Om fotografi (On photography)* der hun analyserer fotografiets virkning på menneskene. Hun hevder at gjentatt eksponering for andres lidelse med nødvendighet vil føre til følelsesmessig avstumpning og manglende evne til empati og innlevelse.

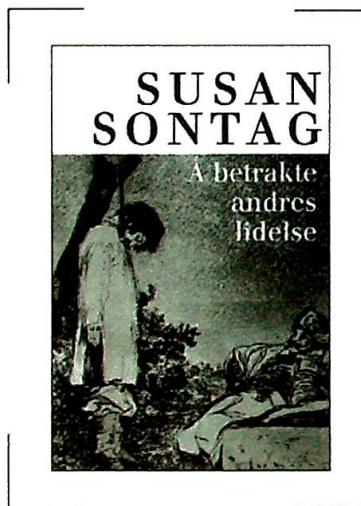
I *Å betrakte andres lidelse* revurderer Sontag sine konklusjoner fra den første boken. «Selv om fotografier skaper sympati, vil de også tørke ut sympatien, skrev jeg. Stemmer dette? tenkte jeg da jeg skrev den. I dag er jeg ikke så sikker.» Sontag knytter dette synet til TV som det fremste nyhetsmedia, og bilder som blir vist på TV, er per definisjon bilder som man før eller senere går lei av. Hun hevder at det er blitt en klisje at bilder av grusomhet har liten påvirkningskraft, og at det er kynisme å spre dem til det store publikum. Bilder som formidler av virkeligheten har fremdeles sin funksjon. «Billedene sier: Dette er mennesker istand til å gjøre – dette kan de gjøre frivillig, begeistret, selvtrettferdig. Ikke glem det.»

Vi må la oss besøke av disse billedene. Bilder knyttes til minner på samme måte som narrativer gjør det, og vår tids mennesker er i stadig mindre grad istand til å huske en historie, men kan lett mane fram bilder. Å minnes er en etisk handling, hjeroteløshet og glemsel hører sammen. På den andre siden forutsetter forsoning et element av glemsel.

Susan Sontag tror ikke at folk reagerer mindre i dag enn tidligere. Billedene blir en oppfordring til oss, en oppfordring til refleksjon, oppmerksomhet, vur-

dering. «Ingen kan tenke og slå noen på samme tid.»

I første del av boken setter Sontag bildet inn i en historisk kontekst. Hun beskriver kort «lidelsens ikonografi» fra antikken og fram til våre dagers kriger på Balkan og Midtøsten. De første fotografier har vi fra Krimkrigen, men det er først med Den spanske borgerkrigen at vi får en bildedekning i moderne forstand, kanskje først og fremst takket være den legendariske fotografen Robert Capra. Tankevekkende er det at tidligere tiders krigsfotografier ofte var regissert i etterkant, og først med Vietnamkrigen kunne vi være bortimot sikre på at bilder var autentiske. Med Gulfkrigen og Irakkkrigen er vi imidlertid tilbake til et sterkt selektivt og sensurert bruk av bilder.

Susan Sontag var helt til sin død like før nyttår i fjor en svært aktiv deltaker i den offentlige debatt i sitt hjemland USA. Hun markerte seg på sekstitallet som en skarp kritiker av krigen i Vietnam, og tok opp tråden i sin kritikk av Bush-regjeringens utenrikspolitikk. Ved siden av boken om billedene er det hennes analyser av språkets funksjon i relasjon til sykdom som er mest kjent, *Illness as metaphor* fra 1978 og *AIDS and its metaphors* fra 1989.

Sannhet, menneskeretter, krig, frihet – hennes engasjement var alltid like brennende. *Å betrakte andres lidelse* ble hennes siste bok. Det er en liten bok på vel hundre sider, men den gir oss økt innsikt og maner til refleksjon og engasjement. Slik sett er den et verdig testament fra en stor tenker med et aldri hvilende engasjement i sin samtid.

Billedene er tvetydige, de kan kalle på vår sympati og medfølelse, men de kan også bygge opp under nysgjerrighet og kikkermentalitet og i neste omgang likegyldighet og følelsesmessig avstumpning. «Fotografiet sender ut blandede signaler. Stans dette, roper det. Men det utbryter også: For et syn.»

Men også medlidenheten er en skrøpelig følelse som fort svekkes. «Den må overføres til handling ellers forvitrer den,» skriver Sontag. Kanskje kan *det* bli stående som konklusjon på en bok som kan hjelpe oss til å forstå litt av vår forvirrende samtid.

Frode Thorup

Pave Benedikt XVI vs. Jürgen Habermas

Jürgen Habermas & Joseph Ratzinger.

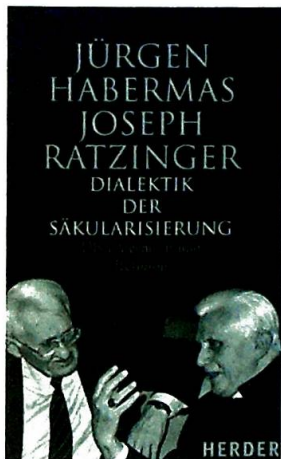
Dialektik der Säkularisierung. Über Vernunft und Religion
Herder 2005, 64 sider

Det knytter seg mange forventninger til den nye paven både innenfor og utenfor den katolske kirken. Og det er ingen tvil om at Joseph Ratzinger (1927-) går inn i en svært utfordrende oppgave som pave Benedikt XVI. Hva kan vi så forvente av den nye paven? Nylig kom det ut en liten bok som kanskje kan gi oss noen hint: *Dialektik der Säkularisierung. Über Vernunft und Religion*.

Tittelen er vanskelig å motstå for den som er opptatt av forholdet mellom kristen tro og samfunnsliv. Når boken i tillegg er

blitt til som resultat av et samarbeid mellom den nye paven og Europas kanskje mest innflytelsesrike intellektuelle, den tyske filosofen og sosiologen Jürgen Habermas (1929-), er det grunn til å ha store forventninger.

De to omtrent jevnaldrende tyske herrer møttes i regi av Münchens katolske akademi 19. januar 2004, altså før kardinal Ratzinger ble pave Benedikt XVI, og boken inneholder deres respektive foredrag over temaet «Den frie statens moralske grunnlag». I foredragene, slik de er gjengitt i boken, bekrefter både Ratzinger og Habermas det de har tilkjennegitt av anliggender i andre fora.

Som den mest fremtredende representanten for Frankfurterskolen og den kritiske teori, står Habermas i en etter-metafysisk tradisjon. Dette kommer til syne i foredraget hans, ved at han avviser at det er mulig å komme frem til noe moralsk grunnlag for samfunnet og staten, utover det som kan finnes i den frie diskursen. Habermas påpeker at riktignok har menneskerettighetstenkningen sitt opphav i kristen naturretts-tenkning, men hevder likevel at det er profan filosofi fra det 17.- og 18. århundre som utgjør dens viktigste grunnlag, blant annet med henvisning til Kant. Det er

likevel interessant at han i foredraget samtidig vektlegger at naturalistiske og vitenskapelige verdensbilder ikke har noen forrang fremfor en religiøs virkelighetsforståelse, og at det derfor er avgjørende at religiøse og sekulære borgere omgås hverandre med respekt, og sammen bygger et rettferdig samfunn.

Ratzinger på sin side tar i sitt innlegg utgangspunkt i hva det er som holder samfunnet sammen. Han avviser sin trosfelle Hans Küngs «Welt-ethos»-prosjekt som en grunnlagsløs abstraksjon, og viser til hvordan vitenskapen og fornuften har vist seg utilstrekkelig som etisk grunnlag for samfunnet. Ifølge Ratzinger ligger løsningen derfor i å sammenholde den sekulære rasjonaliteten med den kristne tro, og at nettopp naturrettsenkningen kan være et mulig korrektiv for rasjonaliteten.

Hva sier så dette om den nye paven? En hel del. For det første sier det at han besitter intellektuell kraft og intellektuelt mot til å møte en av Europas ledende intellektuelle i debatt på like fot. For det andre, og muligens viktigere, viser det at han også faktisk har interesse av å gjøre det. Det at de i det hele tatt snakker sammen, vil for mange være sensasjonelt, skriver den tyske ukeavisen *Die Zeit*.

Jeg er ikke overrasket. Habermas har de siste årene publisert flere bøker der han viser tydelig interesse for religion, blant annet *Glauben und Wissen* (2002), og nå sist *Zwischen Naturalismus und Religion. Philosophische Ansätze* (2005). Med slike boktitler på samvittigheten burde det ikke overraske noen at Habermas gjerne vil snakke med Ratzinger. På samme måte burde det ikke overraske noen at Ratzinger ut fra sitt ståsted ser betydningen av å møte Habermas heller, særlig ikke når emnet er sekularisering og forholdet mellom tro og fornuft. Dette er temaer han har arbeidet med lenge. Det overraskende ligger heller i at de utvilsomt fant tonen!

Det er også verdt å merke seg at til tross for sine forskjellige utgangspunkter, fremstår svarene Habermas og Ratzinger gir som nært beslektede.

Det kan altså gis gode grunner for å anta at den katolske kirken i pave Benedikt XVI har fått en pave som ikke bare forstår den verden og det samfunnet han er en del av, men at han også har kraft og mot i seg til å utfordre rådende verdier, og den lam-mende politiske korrektheten som preger dagens samfunn. Dette gjør han ut fra sitt tradisjonelle kristne ståsted uten å unnskyldte seg, slik norske kristenledere ofte har det med å gjøre i offentligheten. Slik sett er den nye paven en radikal kritiker i ordets egentlige forstand.

Olav Hovdelien,

En dominikaners preken

Per Bjørn Halvorsen:

Kjenn din verdighet.

En dominikaners preken

187 sider, Forlaget Press 2005

Prekenbroderen Per Bjørn Halvorsen (f. 1939) er ute med en ny prekensamling i utvalg og med forord av sin ordensbror Kjell Arild Pollestad. Boken kom ut tidligere i år og inneholder 46 preken, som alle tar utgangspunkt i evangelietekster. «Preken skal vanligvis høres, ikke leses,» skriver Pollestad i forordet, men det er ikke nødvendig å lese mange sidene i *Kjenn din verdighet* for å slå fast at prekenene godt kan leses også. En bokutgivelse har da også den fordel at den vanligvis når ut til langt flere enn dem som hører prekenene.

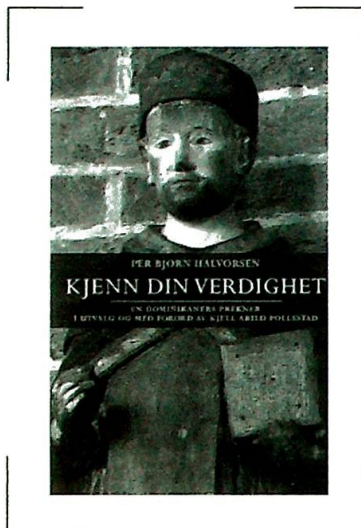
Og Per Bjørn Halvorsen når godt ut med sine bøker. Den nyeste prekensamlingen er bare én bok i rekken i forfatterskapet, som omfatter utgivelser innen mange ulike genre. I tillegg til å

skrive teologiske fagbøker og oppbyggelig katolsk litteratur, klarer Per Bjørn Halvorsen også, blant annet gjennom sitt bidrag til religionsleksikonet som utkom i 2002, og boken *Levende religioner*, som har kommet i flere utgaver, å formidle kunnskap om kristendom og katolsk tro også til dagens økende skare av studenter, som studerer religion ved universitetene og høyskolene. Det er ikke mange katolske prekenbrødre som slipper til på disse studentenes pensumlister.

I *Kjenn din verdighet* er det likevel ikke først og fremst forskeren og læreren Per Bjørn Halvorsen vi møter, men en annen viktig del av dominikanerens kall, nemlig det som kan sammenfattes med ordene *contemplari et contemplata aliis tradere*, å leve i kontemplasjon og bringe fruktene av dette livet videre til andre. Og det er nettopp dette han gjør i den nye preken-samlingen. Her får vi møte forfatterens kontemplative visdom, en gjennomlevd visdom

som er kommet som frukten av et langt klosterliv.

Det er ikke enkelt å forkynne Kristus og de bibelske sannhetene slik disse er uttrykt i den katolske

tro til dagens mennesker. Da er det nødvendig å kjenne den tiden og det samfunnet vi lever i. Per Bjørn Halvorsen viser at han gjør dette, for eksempel når han skriver om *materialisme* og påpeker

sammenhengen mellom materialisme, som den filosofiske posisjonen som ikke regner med det åndelige, den dialektiske materialismen hos Marx, og til den etiske materialisme og verdsligheten som preger dagens norske samfunn. Boken vil nok likevel være best egnet for lesere som har et forhold til kristent, og kanskje også katolsk fromhetsliv fra før. For andre lesere kan innholdet kanskje virke både fremmed og krevende. Tilsvarende vil kristne lesere kjenne seg igjen i innholdet, og få styrket troen.

Prekenene i boken er ikke lange, men de er innholdsrike, og de *må* leses sakte. Den som ikke leser sakte i *Kjenn din verdighet* og dveler ved innholdet, vil ikke få del i det forfatteren ønsker å formidle. Og er det noe prekenbroderen vil med boken, så er det at leserne skal få del i den gjennomlevde og gjennomtenkte bibelske kunnskapen og fromheten som kommer til uttrykk på forskjellig vis i alle de 46 prekenene.

Olav Hovdelien

KORT – OM STOR GLEDE

Stor glede 22. juli hos i Maria-klosteret på Tautra i Trondheimsfjorden: For første gang siden middelalderen ble en norsk kvinne ikledd cisterciensernovisenes hvite drakt! «Vår postulante Kirsten Marie ble sr. Kirsten Marie på festdagen for den hellige Maria Magdalena... Ikledingen av vår første novise er en milesten for Tautra Maria-kloster, og vi takker Gud for at Han har kalt nok en levende sten til å bidra til å bygge kirken på Tautra,» leser vi i *Tautringer – Newsletter from Tautra Maria-kloster*. Interessen for søstrenes liv og det nye klosteret som bygges, overveldende: «Vi kunne lett være heltids turguider hadde det ikke vært for at vi trenger tid til å være det vi er kalt til å være: cisterciensernonner.»

Stor glede blant Larviks ca. 250 katolikker 26. august: grunnstenen – fra en av Assisis kirker – ble lagt for nye St. Francis kirke, som skal stå ferdig i mars/april 2006. Glede også over vakkert vær for høymessen på kirketomten, som ligger ved klarissenes nye Høysteinane kloster:.

Stor glede i St. Dominikus kirke 3. september: Da avla tre unge søstre – sr. Katarina Pajchel, sr. Marta Nguyen og sr. Maria Junttila – sine evige løfter; de hører til Sta. Katarinakonventet i Oslo, og Dominikanerinnene av Notre Dame de Grâce. Sr. Katarina (31), født i Polen, kom til Bergen som niåring, studerer fysikk ved universitetet i Oslo. Sr. Marthe (49), født i Vietnam, er engasjert i fransk- og spanskpråklig kate-

kese i Oslo. Sr. Maria (30), født i Tromsø, trådte inn i Karmel i Tromsø i 1996, flyttet til dominikanerinnene i 2001, nå Masterstudent ved Menighetsfakultet.

Glede også i Stavanger: Om tre års tid vil Birgittasøstrene etablere kloster og gjestehus i byen. Ordenen, med hovedsete i Roma og ordenshus i 49 land, har kloster og gjestehus i Trondheim. I 1996 forlot den siste katolske nonnen Stavanger, da hadde St. Franciskus Xaveriussøstrene vært der i en årrekke og bl.a. drevet sykehus. «Nonner i drakt burde være en del av bybildet. Og uten nonner mangler vi også en vesentlig del av en menighet,» sier Rolf Bowitz, sogneprest i St. Svithun, til Stavanger Aftenblad.

Bønn og begeistring i Köln: Verdensungdomsdag og pavebesøk

At Köln, Tysklands eldste by, skulle være stedet for Verdensungdomsdagen 2005, har vært klart siden forrige 'dag' høsten 2002 i Toronto, Canada. At en tysk pave med navn Benedikt XVI skulle hilse de unge i Köln, lå ikke i kortene! Men slik ble det: pave Bendikt, valgt i april i år, valgte å holde sin forgjenger Johannes Paul IIs løfte til de unge om at paven kommer til Köln, «så sant han kan».

Etter forrige Verdensungdomsdag inviterte St. Olav en ung ordenssøster til å referere/kommentere opplevelsen. Denne gangen har vi utfordret to unge menn: en helt fersk konvertitt og en ung prest, også han i sin tid konvertitt, men nå med fem års prestetjeneste bak seg.

En vedvarende trostfest!

Av pater Reidar J. D. I. Voith, St. Svithun, Stavanger

Marienfeld, Köln, tidlig søndag morgen, noen timer før pave Benedikt kommer for å feire høymesse. Jeg ser ut over et veritabelt hav av soveposer, flagg, ryggsekker osv. og blir slått med undring over at en gammel, hvitkledd mann som bare taler alvor, faktisk trekker så mange ungdommer – vi er rundt en million! – i vår tid. Og ikke bare det! Svært mange av dem har faktisk forberedt seg i lang tid nettopp til denne dagen. De er ikke kommet bare på impuls, fordi det er «kult» eller for å feste. På Marienfeld var det ikke salg av alkohol, og bare det å oppdrive en kopp kaffe, var vanskelig.

I dette havet av mennesker var det over 200 fra Norge, fordelt på tre grupper: Vi hadde alle forberedt oss i måneder: helgemøter, «reklamemøter», e-mails og telefoner har gått over hele landet for å forberede de unge til reisens

egentlige mål: å «komme for å tilbe Ham», slik mottoet for Verdensungdomsdagen lød. Et motto hentet fra Matteus' beretning om de hellige tre konger som «kommer for å tilbe Ham». Inspirert av de hellige tre konger – ifølge legenden ligger deres jordiske levninger i gullskrinet på høyalteret i Kölnerdomen – reiste vi for å søke Kristus, og sammen med dem vil vi fortsette den indre reisen i vår tro etter å ha møtt Ham.

Denne trosreisen gjennomførte våre tre grupper først på hver sin måte, for så, etter en uke, å møtes i Köln. NUKs gruppe sammen med biskop Gerhard Schwenzer var gjester i bispedømmet Osnabrück i Nordtyskland, og deltok i et opplegg som bispedømmet og vertsmenighetene hadde forberedt for dem. St. Svithuns gruppe dro til bispedømmet Passau i Bayern, til menigheten i byen Landau an der Isar. St. Ansgar-gruppen dro til Niederlahnstein i Rheinland-Pfalz, hvor Pipuspatrene har en skole, og hvor det var forberedt et program for dem og andre unge pilegrimer. Hensikten var at vi skulle bli litt kjent med lokalkirken i Tyskland.

Mandag den 15. august satte vi alle kursen mot Köln, nærmere bestemt Bonn hvor vi alle ble innlosjert i St. Albertus Magnus menighet sammen med de svenske deltagerne. Dagene i Köln-Bonn gikk som en røyk. I utgangspunktet var det et hav av forskjellige aktiviteter vi kunne delta på. Fast stod at vi på onsdagen skulle på valfart til Kölnerdomen, torsdag og fredag var det katekese og skriftemål for oss skandinaver. Utover dette var det tilbud som f. eks. teaterforestilling med «Jesus Christ superstar», ukrainsk-bysantinsk vesper, dekorere store krusifikser, eukaristisk tilbedelse i Bonn etc. Dessverre viste det seg nærmest umulig å delta på de fleste av programpostene fordi infrastruktur og kom-

munikasjon brøt sammen under trykket av alle pilegrimene. Det kom simpelthen for mange! Et par ganger måtte hovedjernbanestasjonen i Köln stenge på grunn av kaos, og ofte brukte vi timevis på reiser som vanligvis tar en halv time.

Da paven kom til Köln på torsdag, valgte mange ikke å reise inn til byen, men heller se det hele på storskjerm i Bonn. Litt leit at ikke alle våre kunne delta i de programposter de ønsket, men dette la ingen demper på stemningen. Vanskeligheter til tross: Dette var storslåtte dager for oss alle! Tenk å få være sammen med hundretusenvis av andre unge, entusiastiske katolikker på en vedvarende trostfest!

Lørdag morgen oppbrudd retning Marienfeld, en enorm gressslette, for anledningen utstyrt med en «Pavehøyde» hvor messen skulle feires, samt med veier, sykehus, toaletter, vannposter og alt annet en million mennesker, samlet for ett døgn, trenger. Vi norske hadde flaks med plasseringen og kom rimelig nær «høyden», men utover kvelden ble det svært trangt da stadig nye kom til vårt «felt». Men det gjorde ingenting! For om kvelden kom pave Benedikt og feiret vigilien, bønnevaken, med oss – et uforglemmelig syn når rundt en million mennesker ber med tente lys i hendene.

Da vigilien var til ende, krøp de fleste i soveposene, for Laudes var annonsert til kl. 7 neste morgen. Tre timer etter morgenbønnen var pave Benedikt igjen i vår midte, nå for å feire messen med oss. Høymessen på søndagen markerer alltid avslutningen av verdensungdomsdagene og er det naturlige høydepunkt – så også denne gang: en stor opplevelse. Pave Benedikt XVI konsentrerte sin preken om nattverden og dens betydning for våre liv: Hvordan vi forvandles innenfra med Ham, og hvor viktig det er å gi dette videre til menneskene rundt oss.

Etter messen begynte den lange gåturen til bussene – St. Svithuns gruppe gikk lengst, nesten 20 km! Takk og pris at Rhindalen er ganske flat! Vel i bussene begynte vi reisen hjem, slitne, men glade og fylt til randen med gode minner! På gjensyn i Sydney i juli 2008!

La hyllingsrop lyde!

Av Ståle Wilhelmsen, masterstudent ved Menighetsfakultet

Jeg kommer fra Hitra på Trøndelagskysten og er et heller ferskt medlem av Kirken – konverterte for ett år siden. Jeg bestemte meg tidlig for å melde meg på Verdensungdomsdagen (fra nå av VUD); jeg ville oppleve det, jeg også! Norges Unge Katolikker dro til Köln i tre forskjellige busser (Midt- og Nord-Norge, Sør- og Vestlandet og Østlandet). Som hatterværing hadde jeg min plass på Midt- og Nordbussen, med navnet «Juniores Polaris».

Fra 10. til 15. august skulle alle registrerte VUD-deltagere delta i de såkalte «Tage der Begegnung», møtedager, rundt omkring i hele Tyskland, organisert av de forskjellige bispedømmene. NUKs vertsbispedømme var Bistum Osnabrück. Jeg og to andre gutter fra bussen skulle bo hos familien Halbrügge, som tilhørte menigheten St. Dionysius i småbyen Bissendorf.

Å møte hverdagslivet i en tysk katolsk familie, var en vesentlig side ved disse «møtedagene». Min vertsfamilie bestod av mor Maria, far Thomas og døtrene Frederieke, Stephanie og Franziska på 11, 12 og 14 år. Samværet med denne familien er et av mine beste minner fra hele Tysklandsturen. Vi ble møtt med en helt enestående vennlighet og gjestfrihet, jeg har rett og slett aldri opplevd noe

lignende. De bodde på en stor, gammel gård som hadde vært i familiens eie i århundrer. Dette var så godt som mitt første møte med hverdagslivet i en kristen familie. På mitt hjemsted blir en kobling av teoretisk agnostisisme og praktisk ateisme stort sett tatt for gitt med den største selvfølgelighet, bortsett fra den 24. desember. Nå fikk jeg oppleve en familie som både bad bordbønn og var aktiv i menigheten – nok til å styrke meg mye i min tro.

12. august var dagen vi skulle bruke til å hjelpe andre mennesker i området. Vi dro til et sykehjem der vi spilte ludo og drakk kaffe sammen med dem som bodde der. Neste dag hadde biskop Bode invitert alle deltagere til en feiring i Osnabrück. På kvelden samlet alle seg til eukaristifeiring og konsert på et stadion i byen. På søndagen feiret vi høymesse sammen med vertsmenigheten, etterfulgt av bratwurst i menighetssalen. Ettermiddagen tilbrakte vi sammen med vår fantastiske vertsfamilie.

Etter en avslutningsmesse i småbyen Melle dro vi retning Rhinen hvor alle VUDs ca. 300.000 registrerte deltagere nå skulle samles i Köln, Bonn og Düsseldorf. Alle nordmenn hadde samme vertsmenighet: St. Albertus Magnus i Bonn. Dagen etter tok vi toget til Bonns sentrum, hvor vi for første gang fikk erfare VUDs overveldende virkelighet: Hele distriktet var forvandlet til en kontinuerlig, ung og sprudlende feiring av Kristi herredømme og frelsesverk. Lovsangene lød uten stopp på språk fra hele verden. Tirsdag 16. var det åpningsmesse for den andre og siste uken av VUD – feiret parallelt i Köln, Bonn og Düsseldorf: På gressletten Bonns Hofgarten var vi hundre tusen unge katolikker som sammen bar frem det hellige messeoffer til Faderens pris og ære. I

dagene som fulgte, hadde vi to formiddager med katekese. Å få undervisning i troen på sitt eget språk av en biskop, er fast ingrediens ved VUD. Vi ble undervist av både biskop Schwenzer fra Oslo og biskop Arborelius fra Stockholm.

Onsdag den 17. dro vi til Köln for ett av høydepunktene under VUD: Valfart til relikviene av de hellige tre konger, som ifølge tradisjonen ligger begravet i byens enorme, gotiske katedral. I Köln var gatene enda mer proppfulle av katolsk ungdom enn i Bonn, nesten umulig å ta seg frem på domkirkeplassen. Folk spilte og sang og var glade – hele byen var snudd på hodet! Fredag 19. var den store dagen for skriftemål, for alle deltagerne. Vi hadde tilbedelse av alterets hellige sakrament, kombinert med skriftemål på omtrent ti forskjellige språk.

Lørdag morgen begynte vi avreisen til Marienfeld, hvor avslutningsgudstjenestene sammen med paven skulle være. I 8-tiden om kvelden kom pave Benedikt, så fulgte vesper i en meget lang og forseggjort utgave, og Davids eldgamle salmer tonet ut over folkemengden på en rekke språk. En ung mann vitnet for paven og oss alle om sin omvendelse til Jesus. Etter vesper var det sakramentsandakt. Sammen med apostelen Peters etterfølger tilba vi Herren, og en million lys brennte i mørket til ære for Ham.

Søndag morgen feiret Paven avslutningshøymessen med stor verdighet, på klingende bayersk. Over en million unge katolikker takket og lovpriste Herren. Kommunionen var selvsagt et enormt arrangement – endeløse rekker med prester og ministranter strømmet utover sletten, så alle kunne få delta i Herrens nattverd. VUD ble avsluttet med at paven gav oss sin høytidelige velgjørelse.

Hva sa pave Benedikt?

Ved vigilien lørdag 20. august:

«Kun fra helgenene, fra Gud, kommer den virkelige, den egentlige revolusjonen... I forrige århundre opplevde vi revolusjoner... hvis program det var å ta utformingen av denne verden i egne hender... og vi så hvordan... et partisk standpunkt ble gjort til den absolutte målestokk. Å opphøye noe relativt til noe absolutt, er totalitarisme. Og den frigjør ikke mennesket, men tar æren fra det og slavebinder det...»

Mange taler om Gud; i Guds navn forkynnes det også hat og vold. Derfor gjelder det å finne Guds sanne ansikt...

Det er mangt å kritisere i vår kirke. Det vet vi, og Vårherre selv har sagt: Den er en åker med både hvete og ugress. Pave Johannes Paul II ba om tilgivelse for det onde kirkens folk har forårsaket gjennom ord og gjerning... Det er trøsterikt at det finnes ugress i kirken: Til tross for våre feil og mangler har vi lov å håpe at vi tross alt hører til Jesu etterfølgere, han som kom for å kalle syndere.»

Ved den avsluttende høymessen:

«Dypt i sitt hjerte venter alle mennesker på at verden skal forvandles. Den sentrale forvandling som alene kan fornye verden, er: At vold forvandles til kjærlighet, og at død derved blir til liv. Og fordi den omformer vold til kjærlighet, er døden som sådan overvunnet innenfra, og oppstandelsen er allerede i den. Døden blir så å si overvunnet innenfra og kan ikke lenger ha det siste ord. Kjærlighetens seier over hatet, kjærlighetens seier over døden – en slags kjerne-spalting i eksistensens innerste...»

I våre dager er det... en merkverdig 'gudsglemsel'. Men samtidig er det en følelse av utilfredshet ved alt og alle: Dette kan da ikke være alt livet har å by! Samtidig som vi har denne gudsglemsel, er det en 'boom' på det religiøse området. Men selvkonstruert religion holder ikke – når kriser rammer, står man der alene.»

I møtet med de tyske biskopene:

«De unge er ikke på utkikk etter en kirke som lefler med dem, men en som virkelig er ung av hjerte... Nok en gang viser de unge seg å være en gagnlig provokasjon for oss hyrder, fordi de forventer av oss av at vi er rettlinjede, enige og modige. Vi på vår side må oppdra dem til tål-

modighet, god dømmekraft og sunn realisme – uten falske kompromisser som svekker evangeliet.»

I synagogen i Köln:

«Jeg vil fortsette på den vei mot økt forståelse og vennskap med det jødiske folk som pave Johannes Paul II begynte på... Det 2. Vatikankonsils erklæring *Nostra aetate* «beklager... alle utslag av antisemittisme som er blitt rettet mot jødene, uansett når de har funnet sted, og hvem som var opphavsmennene». Gud har skapt oss alle i sitt bilde... og ut fra denne vår felles menneskelige verdighet, «fordømmer kirken enhver diskriminering eller mishandling på grunn av avstamning, hudfarge, sosial stilling eller religion som fremmed for Kristi sinnelag'.

Vi trenger å bli langt bedre kjent med hverandre. Følgelig oppfordrer jeg til grundig og tillitsfull dialog mellom jøder og kristne, for bare på den måten kan vi nå frem til en felles tolkning av omdiskuterte historiske spørsmål og, fremfor alt, bevege oss fremover mot en teologisk vurdering av forholdet mellom jødedom og kristendom... Vår rike felles arv og det mer broderlige og tillitsfulle forhold mellom oss, kaller oss til å avlegge et stadig mer harmonerende vitnesbyrd og arbeide sammen på det praktiske plan for å fremme menneskerettighetene og livets hellighet, familien, sosial rettferdighet og fred i verden.»

I møtet med muslimske ledere:

«Jeg er sikker på at jeg gjengir deres egne tanker når jeg peker på spredningen av terror som en av våre felles bekymringer. De stadige terrorhandlinger rundt om i verden sår død og ødeleggelse, og kaster mange av våre brødre og søstre ut i sorg og fortvilelse. De som står bak disse handlingene, ønsker åpenbart å forgifte forholdet mellom oss – de bruker alle midler, inklusive religion, for å motarbeide ethvert forsøk på å skape fredelig, rettferdig og avklart sameksistens... Dersom vi sammen lykkes i å fjerne alle spor av bitterhet fra hjertene, motstå alle former for intoleranse og bekjempe alle utslag av vold, vil vi kunne snu den bølgen av fanatisme som truer så mange menneskers liv og hindrer fred i verden. Oppgaven er vanskelig, men ikke umulig. Den troende vet at han, egen svakhet til tross, alltid kan regne med bønnens åndelige kraft.»

Mer om og omkring Teilhard de Chardin

«For 'presten' Teilhard de Chardin var det aldri noen tvil om at han hadde sin plass og sitt ståsted i den katolske kirke. Men det hindret ikke geologen, paleontologen og den store mystiker Teilhard de Chardin å trekke den moderne tids spørsmål inn i sin Kristusforkynnelse,» skriver den tyske økumeniske ukeavisen *Rheinischer Merkur* i anledning 50-årsmerkingen for de Chardins død. «Han var overbevist om at nettopp ved å bringe ny erkjennelse inn i troen og dens verdensbilde, gjorde han sin kirke en tjeneste, og han var sikker på at hans egen orden og kirken før eller senere ville gjøre hans tilnæringsmåte til sin.» Hans gjentatte reiser til Vatikanet for å få trykkeitillatelse for sine bøker førte imidlertid ikke frem. Hvorfor? Man henviste til panteistiske eller deistiske tendenser som syntes å true tradisjonell katolsk tanke og teologi om skaperverk og inkarnasjon.

Da Teilhard døde i New York i april 1955, var hans teologisk-filosofiske livsverk stort sett upublisert. Først da det etter hans død ble dannet en vitenskapelig komité og en æreskomité som, uten kirkelig tillatelse, ønsket å trykke hans etterlatte manus, ble hans skrifter internasjonalt kjent. I de første ti år etter hans død ble det trykket anslagsvis 1500 aktstykker av eller om Teilhard. Også etter at hans bøker utkom i rask rekkefølge, var man fra offisiell kirkelig side engstelig for at hans teorier og synspunkter kunne skade troen.

«At disse forbehold førte til økt interesse for Teilhard, er en annen side av saken. Enkelte positive og rehabiliterende utsagn i Det 2. Vatikankonsils dokumenter skaffet ham uventet stor popularitet, og hans verk ble gjenstand for nærmest entusiastisk dyrkelse i vide kretser, også innen kirken.

Den har nå veket plassen for en mer nøktern analyse og vurdering av hans utvilsomt unike impulser til forsoning mellom kristen tro og utviklingslære,» skriver *Rheinischer Merkur*.

Den katolske kirke og utviklingslæren

Den katolske kirkes forhold til darwinismen og utviklingslæren er på mange måter både opplysende og typisk: fra klar fordømmelse til forsiktige 'følere' til fruktbar dialog. Allerede i 1950 fastslo pave Pius XII i encyklikaen *Humanae generis* «at evolusjonen og det som troen lærer om mennesket og dets kall, ikke står i motsetning til hverandre, forutsatt at man ikke taper visse faste punkter av syne». Men det endelige gjennombrudd for en endret katolsk holdning til utviklingslæren kom først med pave Johannes Paul II's tale til Det pavelige vitenskapsakademi (grunnlagt av pave Pius IX i 1847) i oktober 1996: I talen, som ble gjengitt i *L'Osservatore Romano* under tittelen «Det kristne menneskebildet og evolusjonsteorien», understreket paven at han var «overbevist om at vi alle vil dra nytte av fruktene av en tillitsfull dialog mellom kirke og vitenskap». Og han fortsatte: «Jeg gleder meg over at dere som første tema har valgt 'livets utspring og utvikling'... Det dreier seg om et viktig tema som er av stor interesse for kirken.»

Ny vitenskapelig erkjennelse gir oss i dag grunn til å anse evolusjonsteorien som noe mer enn en hypotese, og det er verd å merke seg, sa paven videre, at en rekke oppdagelser på forskjellige vitenskapelige områder, har gjort at denne teorien er blitt stadig mer akseptert. «En slik utilsiktet og 'ustyrt' konvergens mellom forskningsresultater er,» påpekte paven, «i seg selv et bemerkelsesverdige argument for denne teorien.»

I et dokument fra 2004 med fokus på mennesket som *imago*

dei, slutter den katolske kirkes *Internasjonale Teologiske Kommissjon* seg til de nettopp siterte pavelige utsagn og oppsummerer dagens vitenskapelige 'konsens' slik: «Siden det er blitt påvist at alle levende organismer på jorden er genetisk relaterte, er det nærmest sikkert at alle levende organismer nedstammer fra denne første organisme (det første mikroskopiske liv, ca 3,5 milliarder år tilbake). Konvergerende bevis fra mange vitenskapelige studier innen fysikk og biologi gir økende støtte til teorien om at en form for evolusjon forklarer livets utvikling og mangfold på vår jord – om utviklingens hastighet og mekanismer råder det imidlertid fremdeles uenighet.»

Hva så med Bibelens skapelsesberetning? «Mosebøkenes historier er vidunderlig konkrete måter å uttrykke dypereliggende sannheter på, trossannheter om menneskehetens guddommelig opphav, vårt forhold til Gud, vår iboende moralske ustabilitet, vårt ansvar for å handle etisk og vår 'integrasjon' i naturens verden,» noterte David M. Byers, leder for den amerikanske bispekonferanses *Komité for vitenskap*, i en artikkel i våres om «Religion og forskning i dialog» (*America* 7. februar 2005). «Men de er tross alt historier. I århundrer er det blitt hevdet at det er klokt å oppmuntre til en 'forståelse av Skriften' som er konsistent med det vi vet (eller mener å vite) – og i dag befinner vi oss i det 21. århundre.»

På 60-tallet, og ikke minst i den begynnende økologibevegelsen og New Age, opplevde Teilhard en slags renessanse: Man så hans emosjonelle, helhetlige tilnærming til natur og skaperverk som en slags motpol mot en vitenskaps- og teknologiutvikling som både økologer og New Agere forholdt seg heller kritisk til. Samtidig hadde disse kretsene liten sans for Teilhards tanker og visjoner om en utvikling av mennesket og kosmos henimot en

«kjærlighetens fullendelsen» i punkt Omega, «*Christus universalis*».

Håp om fornyet interesse?

I sine senere skrifter gir Teilhard klart uttrykk for at «med det gode kan også det onde i menneskeheten vokse og skape strid, og dermed er også en avvisning av Omega mulig». Hans tro på en positiv fullendelse for utviklingsprosessen strekker seg ut over den enkelte person til hele kosmos, hvor flere menneskeheter har sin plass.

Teilhard de Chardin døde åtte dager før Albert Einstein, som i dag anses som en det 20. århundres viktigste naturvitenskapelige forskere – feiret og fetert for sin relativitetsteori. «Når det gjelder Teilhards utviklingsteori derimot, er meningene fremdeles svært delte, og han har langt fra fått den anerkjennelse som tilkommer ham,» skriver *Gerd Thiede*, forsker ved *Institutt for mineralogi og geokjemi* ved universitetet i Köln og leder for foreningen «Tro og vitenskap», i en artikkel i *Rheinischer Merkur*. «Teilhard er antagelig den viktigste teolog når det gjelder å forene moderne vitenskap og kristen tro.»

Hvorfor har så ikke Teilhard fått en lignende status på kristen

mark som den Einstein har innen naturvitenskapen? spør Thiede. Og svarer: I motsetning til Einstein, som allerede i sin levetid ble en slags «naturvitenskapens showstar», siktet Teilhard ikke mot personlig berømmelse, men etterkom i første rekke sin ordens og kirkens ønsker og bedrev sin forskning i det stille, overbevist om den kirke han elsket en dag ville se betydningen av hans innsats. «Hans ønsket å åpne sine medtroendes øyne og sinn for den virkelighet naturvitenskapene avdekker, og knytte denne nye innsikt til troens verden,» skriver Thiede.

Det kirkelige hierarki på sin side ønsket en grundig avklaringsprosess før man eventuelt konfronterte de troende med slike dyptgripende endringer i synet på verden og skaperverket. Ansatser til en positiv vurdering i enkelte av Det 2. Vatikankonsils dokumenter til tross: «Kirken skuslet bort,» mener Thiede, «den sjansen den hadde til å gjøre Teilhard til symbolfigur for en kirke med et endret og åpnere forhold til naturvitenskapene».

Det hører med at nyere forskning omkring big-bang og kosmisk utviklingsteori nettopp synes å bekrefte mangt av det som

kun antydes og skisseres i Teilhards tidlige arbeider – «ting som man den gang la minst merke til».

Dagens kirke kunne trenge «en fengende symbolfigur à la Einstein», mener Thiede og minner om at Teilhard på 1960-tallet nærmest ble en slik figur «Er det håp om en renessanse på kirkelig mark for forskeren og inspiratoren Teilhard de Chardin, som byen New York, hans siste 'hjemby', æret med tallrike arrangementer en hel uke til ende nå ved 50-årsminnet for hans død?» undrer Thiede. Og svarer: «Kanskje må man faktisk, i likhet med Teilhard selv, tenke i lengre tidsrom... kanskje kommer den dag da kirken, ikke lenger dominert av Europa, med velvilje holder frem verdensborgeren Teilhard de Chardin, en av det gamle Europas store sønner, som forbilde for forsterket dialog mellom naturvitenskap og tro?»

Lignende tanker var inspirasjonen bak et arrangement i Clermont-Ferrand i våres hvor et bredt spekter av representanter for «vitenskapens, teologiens og tankens verden» var samlet til et fire dager langt kollokvium, støttet blant annet av den franske bispekonferanse, over temaet «menneskehetens fremtid og Teilhards nye aktualitet».

Morgenbønn hos Jesu små søstre

Min Gud,
la meg skape ditt lys i andres liv.
Ditt øyes uimotståelige lys,
som stråler ned i tingenes verden,
har allerede ledet meg
til de gjerninger jeg har utført,
og de smerter jeg har måttet bære.
Gi at jeg fatter deg,
også – og fremfor alt
i min brors innerste vesen.

Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955)

(Fra «I Ditt nærvær. tekster til bønn og ettertanke», St. Olav Forlag 2000)

leserbrev – debatt

Den brutte paven

Av Aslaug Espe

I en kronikk (Klassekampen 12.4.05) skriver frigjøringssteologen Lidio Dominguez vakkert om vår avdøde pave: «Når et menneske dør, søker vi instinktivt det vakre, det gode og det sanne i den avdødes liv». Denne søken har en menneskelig dimensjon. Den er del av vår sorgprosess, men den har også en religiøs dimensjon.»

Han ser på den avdøde pavens storhet og styrke: Ingen pave har stått så nær sin tids mennesker, han nærmet seg de andre verdensreligionene, lyttet til Latin-Amerikas indianere, og forsvarte livet (det biologiske mangfold og det ufødte liv).

Han omfavnet hundrevis av fattige på sine reiser og gav dem håp. De fattige hadde uten tvil en spesiell plass i pavens hjerte.

Dominguez skriver også om pavens begrensninger: «Mens han trykket de fattige til sitt bryst, angrep han oss i kirken som stod side om side med de fattige, fordi vår teologi var for radikal. Han ville tvinge oss frigjøringssteologer i Latin-Amerika til taushet og han gav reprimander til prester som var aktive i revolusjoner. Vi var

uenige med paven, men likevel var vi glad i ham som vår kristne bror.» Han ble av mange betraktet som reaksjonær og gammeldags (for eksempel i synet på prevensjon, kvinnelige prester etc).

Det Lidio Dominguez forsøker å si er kanskje at vår avdøde pave også var en «brutt» pave. Han hadde sine klare nådegaver, men også sine klare begrensninger. Han var rett og slett et menneske! Men han forsøkte mer enn noen annen å følge etter sin Herre og Mester, gjennom sitt engasjement og gjennom sin utrettelige bønn. Svært gripende ble dette på slutten, da hans fysiske «brutthet» ble mer og mer synlig. Han led enormt både fysisk og psykisk. Han ble et tegn på hva det vil si å være kristen i dag, være sant menneske. Han aksepterte sin fattigdom: vansker med å bevege seg, uutholdelige smerter, og da han til slutt ikke kunne snakke, virkeliggjorde han i sitt eget liv Paulus sine ord: «For når jeg er svak, da er jeg sterk.» Han ble ett med den lidende Herrens tjener. Han ble de fattiges venn på en helt spesiell måte.

Da paven var i Lourdes i juli 2004, hadde han flere ganger under messen sukket: «*Jeg orker*

ikke mer. Jeg orker ikke mer. Kristus kom til min redning.»

Gjennom sin brutte kropp fortalte Johannes Paul II oss om menneskets verdighet. Han var en av oss. Menneske helt og fullt. Svak som oss. For funksjonshemmede ble han et håp når han uttrykte: «Mennesket kan ikke reduseres til evner og anlegg og den plass det har i det økonomiske systemet. Vi er alle skapt i Guds bilde, elsket av ham for vår egen skyld og ikke for det vi kan utrette.» Disse ordene får en spesiell tyngde når vi tenker på det paven selv gjennomlevde de siste årene av sitt liv.

Under et internasjonalt symposium i 2004 om verdigheten og rettighetene til mennesker med utviklingshemming sa han: «Guds Sønn sang saligprisningen 'salige er de fattige' da han ble menneske og fødtes i en stall. Etter Golgata, ble korset, som han omfavnet i kjærlighet, veien til livet. Slik lærte han oss at dersom vi bærer vårt kors og tillitsfullt overgir oss til ham, vil vi få del i gleden fra den oppstandne Kristus.»

Den brutte paven har gjennom sitt liv gitt oss del i denne gleden.

Hva mener du, Vallquist?

I sin artikkel «från Johannes Paulus till Benedictus» (St. Olav 7/8-2005) beskriver Gunnell Vallquist konklavets valg av Benedikt XVI på en ikke udelte entusiastisk måte. Hun mener blant annet at dette valget var et godt budskap «for de 'konservativa' katoliker som ønsker et återgång till den ordning som rådde före Andra Vatikanconciliet».

Jeg stusser litt over disse ordene. Har jeg forstått Vallquist rett, så har da kardinal Ratzinger stått for holdninger som går direkte mot konsilets dokumenter. Dette kan jeg ikke si meg enig i. Jeg kan ikke se annet enn at både Johannes Paul II og kardinal Ratzinger har gjort et trofast og solid arbeid med å implementere Vatikan II, selv om noe arbeid gjenstår. Vi har fått en kirke som

legger til rette for utøvelsen av legmannskallet og det allmene prestedømme på en helt annen måte enn før. Kirken er engasjert i økumenikk og interreligiøs dialog på en måte som hadde vært utenkelig for 50 år siden. Vår Kirke formaner oss til å være åpne mot verden og engasjere oss i vennlig dialog med den.

Så jeg utfordrer deg, Gunnell Vallquist: Gi meg ett eneste eksempel på en uttalelse fra kardinal Ratzinger/Benedikt XVI som går klart imot Vatikan IIs lære! Det skulle ikke være noe problem hvis din evaluering av ham er korrekt.

Ståle Wilhelmsen, masterstudent ved Menighetsfakultetet

Svar til Ståle Wilhelmsen

Nej, Wilhelmsen har inte forstått Vallquist rätt. Men jag har tydligen uttryckt mig så att det kan missförstås.

Alltså: jag har inte skrivit och aldrig tänkt att Joseph Ratzinger skulle ha velat ha tillbaka den förkonciliära kyrkan. Däremot finns det många konservativa katoliker som skulle önska det, och dessa har samtidigt känt sympati för Ratzinger i hans tidigare roll som «pansarkardinal». Dessa katoliker tog entusiastiskt emot valet. Andra kunde känna en viss oro.

Jag är övertygad om att Benedictus XVI kommer att verksamt bidra till att Andra Vatikanconciliets beslut kommer att genomföras med större energi, särskilt instruktionerna om kollegialitet, d.v.s. ett uppvärderande av biskoparnas roll i kyrkans liv och styrelse. Hans vapensköld, där den dominerande påvetiaran utbytt mot en biskopsmitra, talar ett tydligt språk.

Gunnell Vallquist

HVOR KATOLSK ER DARWINISMEN?

«Variasjon pluss seleksjon gir evolusjon.» Slik kan man kort sammenfatte Charles Darwins berømte tankegang. Men mens folk som Arthur Schopenhauer og Friedrich Nietzsche bare så en blind Gud – om de i det hele tatt så noe! – bak den naturbestemte evolusjonsutfoldelsen og følgelig tok avstand fra kristendommen, trakk jesuitten og paleontologen *Teilhard de Chardin* utviklingstanken med inn i gudsbildet. Og ved å gjøre det, er han mer trofast både mot evangeliets bokstav og ånd enn mang en katolsk antimodernist, som så utviklingsteorien som et direkte angrep på troen, noterer ukemagasinet *Christ in der Gegenwart*.

Likevel er Teilhard de Chardin fremdeles ikke fullt ut rehabilitert i kirkelig-læremessig henseende, noe avisen *Frankfurter Allgemeine* minner om i anledning av at det i år er femti år siden Chardin døde. Avisen trekker også frem Chardins trofasthet overfor den kirke som viste ham så lite forståelse, men er først og fremst opptatt av hvilken aktualitet Chardins tanker har i forhold til dagens problemstillinger. Teilhards tese var at utviklingen hen mot det stadig mer komplekse, var en «ortogenese», altså et foredlende fremskritt til det stadig bedre, som logisk sett bare kan ende og fullendes i det guddommelig gode. «Interessant nok,» skriver avisen, «hører fremdeles oppklaring av spørsmålet om kompleksitetsøkning er et ledende parameter for evolusjonen – innen vårt tids dataprogrammer og genomkartografi – til de omstridte områder innen teoridannelsen innen 'livsvitenskapene'».

På dette punktet møter den bekjennende ateisten Darwin den troende mystikeren Teilhard: Begge benekter en retningsløs utvikling. Forskjellen ligger i Darwins rent sekulære, verdslige argumentasjon, mens Teilhard trekker sine slutninger i evangeliens ånd og gudstro. «Teilhards hardt tilegnede, følgerike tillit til at feilbarlige vesener som oss nettopp er vesener i stor ånd bryr seg om, er fremdeles egnet til å imponere,» konkluderer *Frankfurter Allgemeine*.

presse- klipp

VERDENSUNGDOMSDAGEN: TRO, FØLELSER OG FORSTAND
Verdensungdomsdagen, innstiftet av nylig avdøde pave Johannes Paul II, er del av «en ny, frisk katolsk ungdomskultur med sine særegne kjennetegn. Til dem hører den rytmiske veksel mellom ståk og stillhet, mellom perfekt regisserte massearrangementer med dertil hørende berusende fellesskapsopplevelser og personlig besinnelse gjennom f.eks. skriftsmål og nattverd... en dramaturgi de unge setter pris på,» skriver bladet *Christ in der Gegenwart*.

«I en verden hvor kristne – og kanskje særlig unge katolikker – stadig må forsvare, forklare og rettfærdiggjøre sin tro overfor en uforstående eller direkte fiendtlig omverden, byr Verdensungdomsdagen et forum hvor man nettopp ikke trenger å stå til rette eller argumentere eller, for den saks skyld, ta del i den innenkirkelige diskusjon.» Under disse dagene får «den religiøse følelse, som i hverdagen ofte gjemmes bort som noe man nesten skammer seg over, plass og rom og får blomstre».

Men den åpenbare glede de feststemte unge viste i Köln, «bør ikke, slik det har vært ansatser til, tolkes triumfalistisk som om dagens unge katolikker slett ingen forbehold har overfor kirken», mener bladet. «Selvsagt trenger troen fest og feiring, stemning og følelser. Gud er ikke kald. Men Gud er også å finne i tankens

virksom, i kritiske spørsmål, i troens mange og ulike veier.» CiG

PAVE BENEDIKT PÅ HJEMMEBANE: FANT SIN EGEN STIL
Mange kommentatorer har pekt på det: I forbindelse med Verdensungdomsdagen i Köln, etablerte pave Benedikt XVI sin egen stil og retning. Det mener også *Jean-Marie Guénois*, journalist i den katolske avisen *La Croix* og vert for en fast religiøs nyhetssending på fransk offentlig TV.

Allerede måten Benedikt gikk «i land» på flyplassen på, anga tonen: «diskret, uten spesielle effekter, opptatt av ikke å snuble», sier Guénois i intervju med Zenith. Selvsagt var paven klar over betydningen av denne sin første utenlandstur og første reise til sitt fødeland etter pavevalget: Man merket nok en viss «sjenanse» i møtet med store menneskemengder, men hans store menneskelighet skinte gjennom, og han ga seg, så langt mulig, tid med hver enkelt han møtte. De unges begeistring under dagene i Köln til tross: For tidlig, mener Guénois, for konklusjoner om de unges forhold til den nye pave, og for tidlig å tale om en 'Benedikt XVI-generasjon' – «et uttrykk Benedikt selv så avgjort ikke liker!» – i tråd med den tidligere 'Johannes Paul II-generasjon'.

Men det var imponerende da han henvendte seg til de unge, mener Guénois. Han tok ikke

opp moralske spørsmål, men valgte i stedet å fremtre som kateket og formidle troen fra et slags nullpunkt og dele gleden ved å være kristen med de unge. I stedet for de «gestenes nådegaver» vi kjenner fra Johannes Paul II og som de unge reagerte så positivt på, har Benedikt den «ordets nådegave» som er lærerens kjennemerke. «Han var pedagogisk, svært konkret, til tider direkte slående som da han i det første intervjuet understreket av kristendommen ikke «smaker gammelt og ufriskt», og da han kalte tilbedelse i forbindelse med nattverden for 'munn mot munn-kontakt' og brukte uttrykket 'kjerne-spalting», for å demonstrere kraften i nattverden.

Benedikts budskap var velformulert og klart, sier Guénois. På det politiske plan kom han med to advarsler: I synagogen i Köln – andre gang i historien at en pave besøker en synagoge – advarte han mot den økende antisemittismen, og i møtet med muslimske ledere understreket han at beste motvekt mot religiøst motivert terror og intoleranse er å avvise det skjebnesvangre ved voldsbruk og i stedet bygge en fredens sivilisasjon.

To klare linjer også på det pastorale plan: Videreføre sin forgjengers og Det 2. Vatikankonsils innsats for kristen enhet og dialogen med jødedom og islam, en dialog tuftet på kunnskap og forståelse for de innebygde forskjel-

ler man ikke kan gi slipp på. Dertil en ny post på ungdommens program: «forandre verden» – ikke med makt, men ved å ferdes på «Guds veier», og ikke konstruere «sin egen private Gud», men finne Gud i kirkens fellesskap. De unge må «være følsomme for andres behov» og «vilje til å dele med andre».

ZENITH

OM RELIGIØS FUNDAMENTALISME OG TERROR

Ikke all terrorisme er religiøs fundamentalisme og ikke all religiøs fundamentalisme er terroristisk. Det sier *Joan-Andreu Rocha Scarpetta*, professor ved det pavelige universitet *Regina Apostolorum* i Roma og leder for universitetets Master-program i økumenikk og religion, i et intervju i forbindelse med bombeaksjonene i London den 7. juli i år. Det finnes mange muslimske grupper med terroristisk preg, og bakgrunnen for den enkelte gruppe ligger i «den spesifikke virkelighet i de ulike muslimske land». Siden 1990-tallet har vi dertil fått en forverring av situasjonen i form av en «multinasjonal islamsk fundamentalisme» med lokale celler,

også på europeisk muslimsk mark, en slags terroristisk føderalisme som er vanskelig å spore opp, sier professoren. Han mener bombeaksjonene i London bl.a. viser at «det engelske idealet om kulturell integrasjon kombinert med sterk etnisk identitet, ikke fungerer perfekt».

På spørsmål om religiøs fundamentalisme handler om religion blandet med politikk eller politikk blandet med religion, svarer Rocah at enhver religion impliserer, på en eller annen måte, sosial forandring fordi den sikter mot rettferdighet og medlidendhet. Følgelig har all religion politiske konsekvenser som ikke er negative, men tvert om positive. Den villfarelse dagens sekularisme gjør seg skyldig i, er nettopp at den vil redusere religion til et personlig anliggende uten 'overskridende' sosial relevans.

Å avstedkomme sosiale forandringer er ingen lett sak, og noen mener det er greit å bruke makt – les: terrorhandlinger – i den forbindelse, fordi de ikke ser andre løsninger. Religiøs fundamentalisme løser spenningsforholdet mellom sosial forandring og religiøse idealer ved å satse på ekstreme svar med klare politiske følger – man søker med alle midler å

«monopolisere samfunnet». Innen islam er det en liten, men svært radikal minoritet som opererer på denne måten. «Spørsmålet er derfor ikke,» sier Rocah, «om religion er innblandet i politikken eller ikke, men på hvilken måte man søker å løse spenningen mellom religiøse idealer og politiske virkemidler.» ZENITH

PAVEN I TYSKLAND: HVA SA FORBUNDSPRESIDENTEN?

I sin velkomsttale ved pave Benedikt XVI's ankomst i Bonn i anledning den katolske kirkes Verdensungdomsdag sa forbundspresident *Horst Köhler*, som selv er protestant, bl.a.: «Hellige Far, for nesten 50 år siden begynte De Deres akademiske karriere som svært ung teologiprofessor ved universitetet i Bonn, ikke langt herfra. Deres læremessige tolkning inspirerte dem som dengang lyttet til Dem, og Deres ry innen den akademiske verden har stadig økt siden da. For Dem har troen og teologien aldri vært ene og alene et høytflyvende akademisk anliggende. De har alltid søkt å sikre at trosbekjennelsens sentrale budskap også får betydning for den sekulære kultur og i politikken. Det har uvegerlig ført til dis-

PAVELIG SEREMONIMESTER: KLART JA TIL 2. VATIKANKONSILS LITURGIREFORM

«Liturgi og skjønnhet» heter en fersk bok av erkebiskop Piero Marini, pavelig seremonimester. I boken kommer mannen som siden 1987 jevnlig var å se ved pave Johannes Paul II's ved alle store offentlige gudstjenester, og som nå står ved pave Benedikt's side, med et sterkt forsvar for de liturgiske reformer Det 2. Vatikankonsil vedtok, og han tar et oppgjør med dem som i dag kritiserer reformene. I forordet til boken heter det: Den

Hellige Ånd som inspirerte den liturgiske bevegelse og konsilfedrene, virker også i dag i kirken. Marini går klart imot det pessimistisk, nedvurderende syn på disse reformene som i dag er på moten i mange kretser i Vatikanet og også i Tyskland.

CIG

IRAK: KRISTNE UTEN GRUNNLOVSFESTET BESKYTTELSE?

I paragraf 2 i det omstridte utkastet til irakiske grunnlov heter det at «ingen lov må vedtas som er i strid med islams

uomtvistelige lover». Erkebiskopen av Westminster, kardinal Cormac Murphy-O'Connor, reagerer kraftig på dette samt andre tydelige tendenser til å innskrenke religionsfriheten i Irak. Han har gitt den britiske regjeringen klar beskjed om sine synspunkter: De vestlige allierte som okkuperer Irak – og da særlig USA – må entydig og bestemt forsvare det kristne mindretallets rettigheter. Her har man hittil forsømt seg under de turbulente og anarkistiske tilstander som nå hersker i landet, påpeker kardinal O'Connor. THE TABLET

sens. Men De foretrekker – med rette – dissens fremfor likegyldighet. For også troens grunnsetninger er ment å være jordens salt. Forskere fra alle verdens hjørner har derfor søkt nettopp Dem for å diskutere, blant dem en av Deres samtidige, Jürgen Habermas, for ikke så lenge siden. Hos Dem forenes lærdom med visdom. Derfor søker og finner mennesker – langt ut over den katolske kirke – i Dem en moralsk autoritet.[-]

Kirkenes sosiale engasjement springer ut av et menneskesyn som ikke er preget av pragmatisme og materialisme, men som sier: Mennesket lever ikke av brød alene, og mennesket blir først seg selv ved og gjennom 'den andre'. Frihet, personalitet og solidaritet hører sammen – slik katolsk sosiallære med rette hevder. Derfor er kirkenes karitative innsats mye mer enn en slags samfunnsmessig reparasjonsvirksomhet. I dette engasjementet synliggjøres alltid en politisk oppfordring: at man ikke må miste av syne de svake, de syke, de døende, taperne i dagens konkurransesamfunn. Verbale solidaritetsappeller blir først troverdige når de følges opp av handlekraftig engasjement, av handlekraftig nestekjærlighet – kirkene i vårt land bidrar stort når det gjel-

FORTJENSTMEDALJE TIL GUNNEL VALLQUIST

«Gunnel Vallquist, forfatter og medlem av Svenska Akademien, har mottatt medaljen *Litteris et artibus* av kong Carl Gustavs hånd,» skriver det svenske kirkebladet *Katolskt Magasin*. «Gunnel Vallquist har brukt mange år av sitt liv på å oversette den franske forfatteren Marcel Prousts store romansyklus, som på svensk fikk tittelen *På spaning av den tid som flytt*. Under Det 2. Vatikankonsil (1965-1965) var hun fast observatør og skrev dagbøker som ble utgitt på

der slik handlekraftig nestekjærlighet og innsats for et rettferdigere samfunn.»

ZENITH

TAIZÉ OG DE UNGE

«Det som har endret seg i Taizé i løpet av de siste trede år, er de unges forventninger,» sier broder Alois Löser, tysker, katolikk og ny prior i det økumeniske munkefellesskapet. «For trede år siden var det mye kritikk av kirke og samfunn, men det var også klarere hva det å være kristen dreide seg om. I dag spør de unge: Hva er i det hele tatt det å tro? Det positive ligger i at unge mennesker vil ha en personlig tro. De søker et personlig forhold til Gud og vil ikke bare overta noe ferdiglaget. Det de oppdager i Taizé er: Jeg får lov å være en søkende, og ingen forlanger at alt på ett blunk skal være klart og innlysende for meg.» Og slik oppsummerer den 52-årige broder Alois, som har tilhørt fellesskapet i 32 år, Taizés ånd: «Glede, enkelhet og nestekjærlighet.»

KNA/PÉLERIN

VISSE FREMSKRITT I DEN ARABISKE VERDEN

Den syriske filosofen *Sadik al-Azim* ser, til tross for den islamske

nytt i samlet form i 2001, Dagbok frå Rom. I boken *Katolska läroår* fra 1995 skriver hun om sin konversjon til den katolske kirke i unge år og om sin tilværelse som katolikk i Sverige, Frankrike og Italia. Gunnel Vallquist innehar stol nr. 13 i Svenska Akademien.

For sin innsats er hun nå blitt tildelt fortjenstmedaljen *Litteris et artibus*, preget i gull av 8. størrelse. Utmerkelsen ble innstiftet av kong Karl XV.»

St. Olav gratulerer sin faste medarbeider gjennom en årrekke med denne høyst fortjente utmerkelse.

terrorismen, visse tegn på fremskritt i den arabiske verden. Han vil i hvert fall ikke si at intet har endret seg i den senere tid, sier han til *Neue Zürcher Zeitung*. Han viser bl.a. til at «i dag går langt flere piker på skolen, og tallet på velutdannede kvinner og kvinner som gjør det godt i yrkeslivet, stiger også. Men alle disse forandringene har ikke ført til dannelsen av en kritisk 'massemønstring', som kan bidra til å bringe de arabiske samfunn opp på et høyere nivå. Det er og blir 'enkeltseire', lappverk. På makronivå er lite blitt gjort, men på mikronivå i samfunnet er det skjedd en rekke fremskritt.»

CIG

FØRSTE KATOLSK SYKEHUS I NORD-KOREA

Til tross for at den kommunistisk-totalitære nordkoreanske regjeringen fortsatt rigorøst avsondrer seg fra den øvrige verden – også når det betyr sultekår for befolkningen – er det nå åpnet et katolsk sykehus i Pyongyang. Sykehuset *Rason International Hospital* har hundre ansatte og åtti senger. Bak dette håpefulle initiativ og tegn på nestekjærlighet og fornuft står de tyske misjonsbenediktinerinnene fra Sankt Otilien og den katolske kirke i Sør-Korea.

CIG

MOT FORSONING MED DET SKISMATISKE «PRESTESKAPET AV ST. PIUS X?»

I slutten av august hadde pave Benedikt XVI et 35 minutter langt møte med biskop Bernard Fellay, leder for den skismatiske gruppingen *Presteskapet av St. Pius X*, for, nok en gang, å undersøke mulighetene for å bringe den tradisjonalistiske bevegelsen tilbake til fellesskap med Roma. Selskapet ble grunnlagt av den ultrakonservative erkebiskopen Marcel Lefèbvre i 1970 i protest mot Det 2. Vatikankonsils liturgi-

reform, vedtatt nesten enstemmig av konsilet. Uenigheten viste seg raskt å dreie seg om mer enn latinens plass og avskaffelsen av den tridentinske messen, 'kodifisert' ved konsilet i Trient som et mottrekk mot reformasjonen: Selskapet avviser nemlig både økumenikk og interreligiøs dialog, vesentlige sider ved konsilets nytenkning. I 1986 kalte Lefèbvre pave Johannes Paul IIs besøk i Romas synagoge en umåtelig skandale. Lefèbvre døde i 1991; alt i 1976, da han nektet å stenge sitt presteseminar i Écone i Sveits, suspenderte pave Paul VI ham fra hans prestegjerning. To år senere tok den nyvalgte pave Johannes Paul II initiativet til å få 'lufèbvristerne' tilbake i det katolske fellesskap, men forhandlingene, ledet av daværende kardinal Ratzinger, strandet da Lefèbvre i 1988 trosset paven og ordinerte fire biskoper, noe som medførte automatisk ekskommunisering. Selskapet sier de i dag har 450 prester og ca. 180 seminarister i 26 land.

Et budskap fra biskop Fellay ved pave Johannes Paul IIs død i april i år, bekrefter selskapets ståsted: «St. Pius Xs selskap... har alltid mislikt pave Johannes Paul IIs utrettelige økumeniske anstrengelser, anstrengelser som har ført til svekkelse av Troen og av forsvaret av Sannheten». Da kardinal Ratzinger ble valgt til pave, sa Fellay at det nå var «glimt av håp om en vei ut av den dype krise som ryster den katolske kirke», og om at «Kirkens 2000-årige Tradisjon, glemt og mishandlet i de siste 40 år, kan gjenvinne sin plass under dette pontifikat,» og at «den Hellige Messe kan bli gjenetablert i sin fulle rett, uten restriksjoner».

Ifølge Vatikanets pressetalsmann, Joaquin Navarro-Valls, var møtet med pave Benedikt ønsket av Fellay og fant sted «i en atmosfære av kjærlighet til kirken og med ønske om å komme til fullt fellesskap», og han antydte en

KATOLSKE STUDIER VED MENIGHETSAKADEMIET

«Det teologiske Menighetsakademiet (MF) starter fra høsten 2005 opp flere nye studieprogram med katolsk profil», meldte Katolsk Informasjonstjeneste før sommeren, «en femårig *Master i teologi, studieretning katolsk teologi* og en *Master i kristendoms kunnskap, studieretning katolsk teologi*; deler av disse gradene kan studeres ved Det pavelige universitetet Gregoriana i Roma».

Nå er studieprogrammet i gang, og det ble markert ved en «lanseringskonferanse» på MF den 25. august. MF-rector Vidar Haanes minnet innledningsvis om at forholdet mellom den lutherske majoritetskirke og MF på den ene side og den katolske kirke og teologi på den annen «har vært preget av uvilje og litt frykt». Ikke minst på 1960-70-tallet så MF seg som «lutherdommens høyborg», men «i dag vil få mene at lutherdommen i norsk innpakning er den eneste rette lære». Tiden er inne, sa Haanes, «for en langt mer ydmyk holdning til kristne av andre kirker», for «kirken i apostolisk forstand krysser grensene for de ulike kirker». Da MF ble opprettet i 1907 i protest mot det man oppfattet som liberal teologi ved universitetets Teologisk fakultet, hevdet kritikere at «MF ville bli et jesuittisk seminar», og «på en måte er det det som går i oppfyllelse i dag», sa Haanes – Gregoriana er sterkt preget av jesuitter.

I sin hilsen fra katolsk side sa generalpriorinne Else-Britt Nilsen o.p. – dr. theol. og forsker ved Institutt for systematisk teologi ved Universitet i Oslo – at det er «oppsiktsvekkende, ja direkte sensasjonelt når Ole Hallesby og Carl Fr. Wisløffs gamle studiested nå plutselig åpner sitt fakultet for katolske studenter». Samtidig: «Var det én katolsk teolog Wisløff satte høyt, var det – som tidligere MF-student, nå katolsk sogneprest Torbjørn Olsen nylig minnet om i en artikkel – Joseph Ratzinger, nå pave Benedikt XVI». Den felles utfordring for katolsk og luthersk teologi i dag er, understreket sr. Else-Britt, «å formidle kristendommens bredde og fylde» for «en verden som holder på å glemme Gud».

To jesuitter var hentet inn som hovedforelesere: Professor Mario Farrugia s.j. fra Gregoriana utdypet emnet «*Gjenoppdagelsen av I Mosebok 1 via Augustin, Luther og frem til vår tid*», mens Erwin Bischofberger s.j., professor emeritus i medisinsk etikk, Karolinska Institutet, Stockholm, fremla et vektig og inspirerende «*Utkast til en teologisk antropologi: Kristeninspirert menneskesyn i vårt senmoderne samfunn*».

gradvis overvinnelse av de åpenbare vanskeligheter. Biskop Fellay kalte møtet en anledning for prestefellesskapet «til å manifestere at det alltid har vært og alltid vil være knyttet til den Hellige Stol». Håpet er, sa Fellay, at paven «vil finne styrke til å få slutt på krisen i Kirken og 'gjenopprette alle ting i Kristus'».

En uttalelse fra kardinal Francesco Pompedda, tidligere prefekt for *Det høyeste Tribunal av*

Den apostoliske Signatur, i et intervju med avisen *La Stampa* noen dager senere, var mer reservert enn pressetalsmannens: Fullt fellesskap forutsetter full anerkjennelse fra tradisjonalistenes side av «pavens autoritet», av Det 2. Vatikanekonsils gyldighet samt «gyldigheten av pavevalgene siden pave Pius XIIIs død». Ifølge Pompedda setter enkelte tradisjonalister spørsmålsteget ved disse valgene. THE TABLET/ZENTH

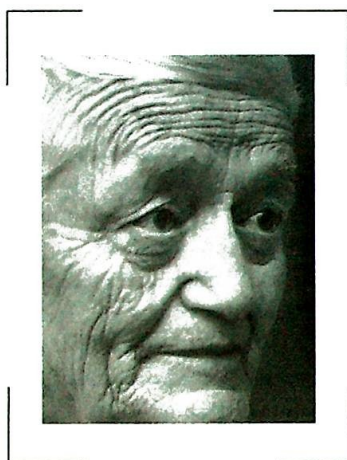
VED BRODER ROGER SCHÜTZS DØD

«Vi er i sjokk etter broder Rogers død – han var en av de store åndelige ledere og også en åndelig far for vår tid,» sa kardinal Walter Kasper, president for Det pavelige råd til fremme av kristen enhet, i sin preken ved boder Roger Schützs begravelse. Broder Roger, grunnlegger av det økumeniske fellesskapet Taizé i Frankrike, ble drept med kniv av en sinnsforvirret, rumensk kvinne den 16. august. 10.000 mennesker var til stede ved begravelsen, hvor, etter den kalvinske broder Rogers ønske, den katolske messe ble feiret med kardinal Kasper som hovedcelebrant sammen med fire katolske Taizé-brødre.

«Å gi seg inn under Guds vilje og gi seg selv som en ydmyk gave, ble for broder Roger en kilde til indre fred, håp og til og med glede... ved sitt nærvær, sine ord og sitt eksempel fikk han kjærlighet og håp til å lyse rundt seg og langt ut over denne verdens barrierer og grenser,» sa kardinal Kasper. «Han var et kontemplativt menneske, en bønnens mann som Gud hadde kalt til klosterlivets stillhet og taushet. Likevel ønsket han å åpne sitt hjerte og kommuniteten i Taizé for unge mennesker fra hele verden – åpne for deres søken og håp, glede og lidelse, tro og livsreise,» sa Kasper. «De siste linjene i broder Rogers siste bok, som utkom en måned før hans død, lyder: 'Jeg for min del skulle gladelig gå til verdens ende, om jeg kunne, for å fortelle på nytt og på nytt om min tillit til de yngre generasjoner'. For mange ble han en slags far, et gjenskinn av

den evige Far og hans altomfattende kjærlighet.»

Alt som ung teologistudent i Frankrike under første verdenskrig bestemte Roger Schütz – hans far var var kalvinsk prest, moren stammet fra Burgund – seg for, etter endt utdannelse, å stifte et økumenisk fellesskap. Før krigslutt dannet han og noen studiekamerater et lite fellesskap nær demarkasjonslinjen i den ikke-okkuperte delen av Frankrike, hvor de ga ly til flyktninger fra nazistenes terror,

blant dem mange jøder. I 1949 dannet de sin kommunitet, grunnet på de «evangeliske råd» om fattigdom, sølibat og lydighet – et fellesskap som ble en inspirator til fornyelse av klosterlivet på evangelisk kirkemark.

Broder Roger så forsoning mellom de kristne som en forutsetning for fred i verden, og inviterte derfor intuitivt først og fremst unge av alle konfesjoner til Taizé. til dager med enkel livsstil og gudstjenester der enkle sanger og bønner med hørbar glede over troen veksler med stillhet og tilbedelse. Og til samtaler om slikt mange unge

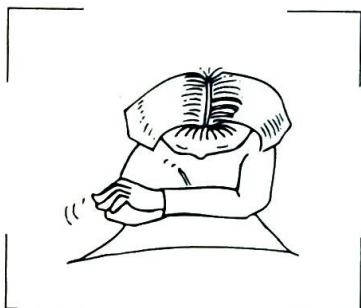
sliter med, ofte i stillhet eller uten å bli tatt på alvor: engstelse for fremtiden, spørsmål om meningen med livet, om Gud, om Guds plass i vårt og verdens liv. I 1974 samlet et «Ungdomskonsil» 40.000 unge samt representanter for pave, patriarken av Konstantinopel, erkebiskopen av Canterbury og en rekke evangeliske biskoper.

Den lille byen Taizé i Bourgogne er i dag et sentrum for unge kristne i Europa: Årlig finner flere hundretusen veien til Taizé, som i dag har ca. 100 brødre fra 25 land. Den katolske Verdensungdomsdag som pave Johannes Paul II tok initiativ til for 20 år siden, er tydelig i slekt med Taizés glade feiring av troen. Det hører med at broder Roger var uavhengig observatør ved Det 2. Vatikankonsil 1962-65, invitert av pave Johannes Paul II, og årlige samtaler i Roma med paven har inngått i boder Rogers årsprogram.

Han var, skriver bladet *Christ in der Gegenwart*, en slags åndelig motpol til den 'aktive' Mor Teresa. «Mens Mor Teresa fremfor alt ønsket å synliggjøre Guds kjærlighet til menneskene ved selv å utøve barmhjertighetsgjerninger, oppfordret broder Roger verdens unge til en indre forsoningens pilegrimsferd for på den måten å bidra til å overvinne de usalige splittelsene folk, nasjoner og religioner imellom – og innen kristenheten selv.» Om sin egen vei, sa broder Roger i et intervju kort før sin død: «Jeg fant min egentlige kristne identitet ved å søke å forene i meg selv mine evangeliske forfedres tro med den katolske, uten å bryte fellesskapet.»

CI/G/ZENIT/CI/G/PÉLERIN

blikk på tiden

HØSTLIG OPPSAMLINGSHEAT

Aller først: En unnskyldning til leserne for villedende opplysninger i forrige *Blikk på tiden*, og en bønn om tilgivelse fra Johannes Paul IIs tidligere sekretær, nå erkebiskop av Krakow, Stanislas Dziwisz: Vi kom til å beskyldte sekretæren for at han, etter å ha overlatt alle pavens etterlatte papirer og notater til historikere i Roma, selv «beholdt de 27 bind med dagbøker Johannes Paul etterlot seg». Det var selvsagt sine egne dagbøker fra de mange, mange år som en av pavens nærmeste medarbeidere Dziwisz beholdt og befordret videre til Krakow! Vi beklager feil og uetterrettelighet, men slik kan det gå i vår elektroniske hverdag når det klippes og klistres og kuttet vilt på skjermen for å innhente en allerede utløpt deadline. Vi lover bot, men nøler, av erfa-

ringsmessige hensyn, med å love bedring. Men legge oss i selen, skal vi.

Noe adskillig lysere. «Åpen katedral» heter det på en plakat som til tider på hverdager møter folk utenfor Trefoldighetskirken i Oslo. Og innbydende åpen er døren, og er det kveldstid, brenner det ofte lys utenfor, og er man ekstra heldig, kan man få styrke seg med kaffe og vaffel før man begir seg videre – enten det nå er lenger ned i byen eller inn til bønn og meditasjon i det stille rom med ytterligere lys.

Og åpnere skal det bli: Den 22. oktober, forteller Katolsk Informasjonstjeneste, åpner Trefoldighetskirken menighet generøst og i beste økumeniske ånd sin store kirke for en katolsk bispevigsel, et arrangement som totalt ville sprengt kapasiteten i vår lille katolske domkirke et kvartal lenger oppe i gaten. Selv på vanlige søndager med en snau håndfull messer er den ved å gå opp i sementen.

«Åpen» altså – og det til de grader! Men «katedral»? Riktignok er Trefoldighetskirken stor og har dertil en akustikk som gjør den til et av Oslos beste konsertlokaler – en ekstra og kjærkommen bonus

ved den kommende vigsel! – men det er ikke nok for en «katedral». En katedral – og her griper vi til Katolsk Minileksikon for ikke å feilinformere – er «det samme som en domkirke (s.d.)». Betegnelsen kommer av at her har stedets biskop sitt sete (lat. cathedra = lærestol). Og «domkirke», forklares det videre, «kommer av *Domus dei* – Gud hus» og er kirken hvor «biskopen residerer og har sin trone. Her utføres normalt de viktigste seremonier, f. eks. ordinasjoner.»

Stor takk til våre lutherske medkristne at vi katolikker en glad høstformiddag får lov å gjøre deres åpne og gjestfrie gudshus til noe nær det den kaller seg, «katedral». Og et Guds hus er og blir det – et åpent og velsignet sådant!

En debatt om tro kontra sekularisering har ruslet og rast i mediene i sommer. Det begynte med at Janne Haaland Matlary og Kjell Arild Pollestad o.p. gikk ut i Vårt Land og kritiserte norske journalisters kunnskapsløshet om religion generelt og katolsk tro i særdeleshet. Lars Gule, generalsekretær i Human-Erisk Forbund (HEF), fortsatte bekymret både i Aftenposten og Klassekampen: Er kristenfolket i Vesten

virkelig klar over hvor langt sekulariseringen er kommet, og skjønner de ikke at interesse for religion er noe helt annet enn tro, og har de ikke skjønt at det bare er et tidsspørsmål før Gud er helt død her i Vesten? Dette er, grovt forkortet, innholdet i Gules innlegg i Aftenposten, så fulgte innlegg i Klassekampen om den entydige sekulariseringen i Norge, og oppfordring fra Gule til venstresiden om å komme på banen igjen med prinsipiell kristendomskritikk.

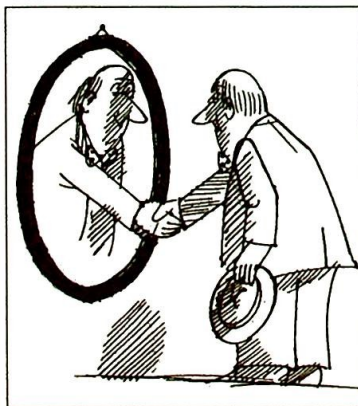
Dermed var ballen i gang i flere redaksjoner, dog heftigst i Klassekampen: religionssosialog Pål Repstad advarte mot å undervurdere, slik han mente Gule gjør, folks religiøse motiver for f.eks. å døpe barna sine, og Erling Petersen fra Kirkerådet fant Gule respektløs overfor andres religiøsitet og fastlåst i en utdatert oppfatning av sekularisering. En gruppe SV-ere ropte på sterkere lut i religionskritikken, mens Janne Haaland Matlary og Arnfinn Haram o.p. gikk hardt ut mot Gule og et knippe religionshistorikere mente både Gule og Pettersen hadde et foreldet syn på fenomenet religion. Det bølgget til tider godt!

Joda, mange kristne er klar over og bekymret over sekulariseringen i Vesten, men når humanetiker Gule bekymrer seg på kristnes vegne, begynne varsellamper å lyse. Faktisk også hos en annen humanetisk Lars, nærmere bestemt Lars Gunnar Lingås, tidligere generalsekretær i HEF. Han finner at det er problematisk når Lars Gule formulerer en tese om at folk egentlig er sekulære. «Man skal,» sier Lingås til Klassekampen, som har invitert ham til debattavslutning, «være uhyre forsiktig med å opptre som besserwisser på vegne av

folks personlige tro eller livsyn. For dette er ikke enkle og gjensidig utelukkende kategorier,» understreker Lingås. «Derfor er fundamentalisme, enten den er religiøs eller ateistisk, så farlig... i god humanistisk ånd bør vi humanetikere være de første til å respektere folk som tror på noe annet enn det vi selv gjør.» Velgjørende fra HEF-hold.. Så gikk da også Lingås i sin tid av som generalsekretær før åremålet var ute fordi han, som han sier til Klassekampen, «var drittlei av at vi skulle defineres som kirkenes motpol. Jeg var opptatt av at HEF som livssynsorganisasjon må legge vekt på verdier i det dennesidige». Klok manns tale – med en slik HEF'er går det an å samtale.

Før vi slipper emnet: Takk til Hans Wilhelm Steinfeldt og hans oppegående nyhetsteam den kvelden Lars Gule var gjest i Dagsnytt Atten. Når du trekker i tvil folks motiver for å la sine barn døpe og nærmest vil granske hjertener og nyrer for å se om de virkelig tror, føler du ikke da at du er ute i heller inkvisitoriske ærend? spurte Steinfeldt.

Tilbake til utgangspunktet: innrømmelser og deromkring, nærmere bestemt skikkelig skriftemål. Stockholm stift har hatt en pilegrimsferd i sommer:

Biskop Anders Arborlius hadde innbudt til valfart i anledning av at det går mot slutten på det eukaristiske år som pave Johannes Paul tok initiativet til. Valfarten gikk til Vadstena, den hellige Birgittas by, og, melder stiftets pressetjeneste «det var eukaristien som, i god katolsk tradisjon, stod i sentrum for valfarten». Den høytidelige messen fant sted i Vadstenas «ishall», leser vi, men før messen var det anledning til å gå til skrifte, «i ishallsens för ändamålet passande utvisningsbås», som det så treffende heter i pressetjenestens referat.

Noen bedre? Noen minutter i syndsbekjennelsens utvisningsbås og så ut på banen igjen (les. ut i livet), forhåpentligvis med et litt bedre utgangspunkt for videre fair play og virkelighetshåndtering enn de høypolstrede hockeyspillere, som ellers avsitter sine sure minutter i båsen før de farer ut i håndgemengten igjen. For, vet vi fra katekismen, til et «gyldig» skriftemål hører både anger over forgåelser og det gode forsett om bedring samt en bot til ytterligere ettertanke og gjenopprettelse.

Litt muntert fra innsiden av den kirkelige virkelighet: «Da jeg en gang ba om blomster til kirken, kom mange med forvokste gummitrær og ditto philodendron og lignende urskogsvekster,» skriver Michael Donne i den tyske publikasjonen *Gottesdienst*. «Da jeg så bemerket at jeg ikke egentlig hadde tenkt å gjøre kirken om til et tropisk drivhus, stilte mange seg ganske uforstående. Pastor liker ikke blomster, ble det sagt...» Noen som kjenner seg igjen – med eller uten philodendron?

UTGIVER: Oslo Katolske Bispedømme
Signerte artikler står for forfatterens egen regning.

REDAKSJON: Unni Klepper Joynt (ansvarshavende redaktør),
Olav Egil Aune, Arnfinn Haram o.p., Susanne Kjekshus Koch,
May-Lisbeth Myrhaug, Brynjulv Norheim

FASTE MEDARBEIDERE: Liv Greni, Gunnel Vallquist

REDAKSJONSRAÐ: Liv Bliksrud, Petter Bruce, Tove Bull, Arne Fjeld o.p.,
Nils Heyerdahl, Ingrid Joys, Pål Kolstø, Egil Mogstad, Else-Britt Nilsen o.p.

REDAKSJONENS ADRESSE: Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf.: 23 21 95 48 (redaksjonen)/
23 21 95 00 (ekspedisjon og adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43. E-post: tidsskriftet@katolsk.no

ABONNEMENT: Årsabonnement kr. 250,- (Norge)/ kr. 275,- (øvrige europeiske land)/
kr. 290,- (andre verdensdeler). Bankgiro: 6210.05.14686

Design: Roger Jensen. Trykk: Viking Grafisk Digital AS, Oslo - Tlf. 23 14 28 00

ISSN 0802-6726

**St
OLAV**

BOKHANDEL AS
AKERSVEIEN 14, 0177 OSLO
TLF.: 23 21 95 55 FAKS: 22 36 02 63
E-post: bokhandel@katolsk.no
NETTBOKHANDEL www.stolavbok.no

Ignatius av Loyola: "Andliga övningar och tio brev"

i ny oversettelse av Fredrik Heiding S.J.

- bassert på den spanske originalteksten fra 1548.

Brevene inneholder åndelig veiledning til medbrødre og andre Ignatius kom i kontakt med
Artos. Ib. Kr. 299,-

Lars Thunborg: "Äkta kristendom". Från fornkyrkan till vår tid.

Utgangspunktet for denne boken er en serie på tolv forelesninger som forfatteren
holdt i Oxford våren 1985

Artos. Hft. Kr. 345,-

Anders Piltz: "tidsbilder" 69 anteckningar.

Forordet til boken lyder: Ute i terängen inte långt från bebyggelsen ligger sedan månader en
kvarglömd tidning, full av händelser. Den åldras genom nätter och dagar i regn och sol. på väg att bli
planta, ett kålhovud, på väg att förenas med marken. Liksom ett minne långsamt förvandlas till dig
själv.!"

Thomas Tranströmer: "Om historien"

Artos. Ib. Kr. 318,-

ÅPNINGSTIDER: MAND. - FRED.: 10.00 - 17.00

TORSD.: 10.00 - 18.00

Merk: Lördager: stengt fram til 29. oktober

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

SANTA SIMPLICITAS

Statsmenn taler som guder
men jeg hører hammerslag i luft
og gjallet fra blikkbasuner

Hellige Enfold jeg takker deg
når du i netter så dumme som denne
hvisker fortrolig

at lysene som gnistrer på himmelen
ikke er slagget
fra djevelens treskeverk

men ild som englene dine kaster
etter villfarne sjeler
for  skremme dem til fornuft

*Per Jonassen i diktsamlingen «Natt i et deland»
(Kolon forlag, 2005)*

REDAKSJON

Uari Klapper Joynt

(ansv. redaktør)

Olar Egfl Aune

Arntfinn Flaam o.p.

Susanne Kjekshus Koch

May-Lisbeth Myrhaug

Berit Ly Nordstam